

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra muzikologie

**JAROSLAV JIRÁNEK JAKO VLVIVNÁ
OSOBNOST ČESKOSLOVENSKÉ
SOCIALISTICKÉ HUDEBNÍ KULTURY**

**Jaroslav Jiránek as an influential personality of
Czechoslovak socialist musical culture**

Magisterská diplomová práce

Bc. Simona Dudková

Studijní obor: Muzikologie

Vedoucí práce: doc. PhDr. Lenka Křupková, Ph.D.

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne 22.04.2024

Bc. Simona Dudková

Na tomto místě bych ráda poděkovala *doc. PhDr. Lence Křupkové, Ph.D.* za její cenné rady a odborné vedení mé diplomové práce. Mé poděkování také patří také především rodičům za jejich podporu po celé mé studium. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat svému partnerovi a všem blízkým za morální oporu a pochopení.

OBSAH

ÚVOD	5
STAV BĀDÁNĪ.....	7
1. BIOGRAFIE	11
1.1. VzdělánĪ.....	11
1.2. Kariéra	12
1.2.1. Působení v Československém rozhlase	13
1.2.2. Jaroslav Jiránek ve Svazu československých skladatelů	14
1.2.3. Jaroslav Jiránek a Československá akademie věd	15
1.3. Publikační činnost	19
1.3.1. 50. léta.....	20
1.3.2. 60. léta.....	21
1.3.2.1 Jiránkova inspirace v Asafjevově intonační teorii	23
1.3.3. 70. a 80. léta	28
1.3.4. 90. léta.....	35
2. JAROSLAV JIRÁNEK V KONTEXTU KULTURNÍ POLITIKY 50. A 60. LET 20. STOLETÍ	36
2.1 Jiránkův vztah k politice.....	36
2.2 Jiránek a SČS	39
2.3 Jiránek a jeho ideologický vývoj v souvislosti se SČS	44
2.4 Jiránek a kultura socialismu.....	51
2.4.1 Jiránkův vztah k Nové hudbě a západní hudební avantgardě	55
ZÁVĚR	59
RESUMÉ.....	62
SUMMARY	62
ZUSAMMENFASSUNG.....	63
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	64
SEZNAM PŘÍLOH.....	78
POUŽITÉ ZKRATKY	79
ANOTACE.....	81
PŘÍLOHY	83

ÚVOD

Komunistický převrat v Československu v únoru 1948 představuje zásadní zlom v moderní historii této země. Stala se totiž satelitem Sovětského svazu a podřídila se jeho politickému vlivu. Pod vedením Komunistické strany Československa tak započala více než čtyřicetiletá éra diktatury, jejíž praktiky se projeví ve všech oblastech společnosti, včetně kultury. V té se začala uplatňovat estetika socialistického realismu a veškerá nová tvorba tak musela být v souladu s novou ideologií.

Hlavní slovo v pojetí hudební kultury komunistického Československa měl Svaz československých skladatelů, který vznikl záhy po převratu. Má pozornost se v předkládané diplomové práci upírá na jednoho z předních funkcionářů této organizace, Jaroslava Jiráňka, o jehož osobnosti dosud nevzniklo žádné souvislé dílo. Cílem této práce je vystižení Jiráňkovy činnosti zejména v době po Únoru 1948 do roku 1969 a vytvoření jeho uceleného obrazu kulturního politika a ideologa. Důraz na toto časové rozmezí je volen z důvodu, že právě v této době byl Jiráňek ideologickým exponentem Svazem ovládané hudební kultury.

Diplomová práce je rozdělena do dvou hlavních kapitol. První se snaží podat komplexní informace o Jiráňkově životě a kariéře. Chronologicky je zde představena také jeho publikační činnost, přičemž tato část práce zahrnuje i pojednání o Jiráňkově inspiraci v Asafjevově intonační teorii, ve které našel hlavní zdroj inspirace pro vlastní teoretický koncept. Druhá kapitola se zaměřuje na vývoj Jiráňkova smýšlení a prosazování tezí v duchu komunistické ideologie. Detailněji je zde nastíněn jeho vztah k politice a také činnost v rámci Svazu československých skladatelů. Právě prostřednictvím této organizace mohl plně prosazovat svůj vliv na pojetí hudební kultury v socialistickém Československu 50. a 60. let.

Pro sestavení Jiráňkova profilu jako důležitého ideologa a funkcionáře Svazu československých skladatelů byla použita metoda analýzy jeho výstupů v muzikologických periodikách *Hudební rozhledy* a *Hudební věda*, přičemž zvýšená pozornost byla soustředěna na příspěvky ve Svazovém periodiku *Hudební rozhledy* z let 1953–1960. Právě v tomto období zde totiž Jaroslav Jiráňek působil jako šéfredaktor, a lze zde tedy najít jeho četné příspěvky. Nedílnou součástí bádání o Jaroslavu Jiráňkovi byl také pramenný výzkum materiálů dostupných v Národním

archivu a Českém muzeu hudby Národního muzea, které významně rozšířily již publikované skutečnosti.

STAV BĀDÁNĪ

Jak již bylo výše uvedeno, Jaroslav Jiránek byl český hudební vědec a významná kulturní osobnost spjatá mj. se Svazem československých skladatelů, kde zastával různé vedoucí funkce. Ačkoliv byl Jaroslav Jiránek velmi vlivnou, ale také poněkud kontroverzní osobou, nevznikla o něm dosud ucelená práce. Při sestavování kompaktního obrazu této osobnosti a její činnosti je tedy nutné pracovat se sekundární literaturou a s pramenným materiálem.

Významným zdrojem informací o Jaroslavu Jiránkovi jsou muzikologické i všeobecné slovníky a encyklopedie. Nejstarším tuzemským záznamem o jeho osobě v hudebně vědném slovníku je heslo Graciana Černušáka v *Československém hudebním slovníku osob a institucí* (1963).¹ Zde najdeme kromě základních životopisných údajů také informace o jeho vzdělání, profesním zaměření, vědeckém vývoji a východiscích jeho prací. Rovněž zde nalezneme soupis všech Jiránkových publikací a textů, které do roku 1963 napsal. Jedná se o knihy, estetické a historické studie, referáty a kulturně politické statě. Další publikací, ve které se jméno Jaroslava Jiráňka objevuje, je *Malá encyklopedie hudby* z roku 1983.² Heslo zde pojednává o Jiránkovi velmi stručně a je v něm obsažen také výběr jeho prací, které byly publikovány po vydání předešlého slovníku. Ač ne příliš rozsáhlé, ale zato jedinečné informace o Jiránkovi nalezneme ve všeobecném biografickém slovníku *Kdo je kdo v České republice na přelomu 20. století: 5000 biografických hesel nejvýznamnějších osobností*³ z roku 1998. Zde se mimo Jiránkových životopisných údajů o vzdělání, profesní kariéře a publikační tvorbě dozvídáme i o jeho soukromí a rodině. Jsou zde uvedeny informace o manželkách, včetně jmen, roků narození, profesí i délce trvání manželství. Autorovi slovníku rovněž neunikly informace o Jiránkových dětech a jeho rodičích. Mimo jiné se zde poprvé také objevují zmínky o politických událostech, které po roce 1968 výrazně ovlivnily Jiránkův život. Dalším slovníkem, ve kterém se nachází heslo

¹ ČERNUŠÁK, Gracian. Jaroslav Jiránek. In. *Československý hudební slovník osob a institucí*, ed. Gracian Černušák, Bohumír Štědroň, Zdenko Nováček. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1963, s. 608.

² SMOLKA, Jaroslav a kol. Jaroslav Jiránek. *Malá encyklopedie hudby*. Praha: Editio Supraphon, 1983, s. 305.

³ TŘEŠTÍK, Michael, ed. Jaroslav Jiránek. *Kdo je kdo v České republice na přelomu 20. století: 5000 biografických hesel nejvýznamnějších osobností*. Praha: Agentura Kdo je kdo, 1998, s. 243.

Jaroslava Jiráňka, je druhý díl *Hudebního slovníku pro každého* (1999),⁴ ve kterém jsou v aktualizované podobě uvedeny stejné informace jako v předešlých publikacích. Poprvé se Jiří Vysloužil v tomto hesle také vyjádřil nepatrně kriticky k tomu, že Jiráňek až příliš prosazoval učení sovětské muzikologie a Zdeňka Nejedlého na úkor výkonů jiných škol. Kromě toho zde autor slovníku píše také o osobnostech, kterými se Jiráňek inspiroval na poli hudební vědy, sémiotiky a teorie hudební interpretace. Stručné heslo o Jiráňkovi je zařazeno také v publikacích *Kdo je kdo v současné české muzikologii*⁵ z roku 2001 a *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948–1953*⁶ z roku 2002. Nejaktuálněji a nejrozsáhleji v českém jazyce o Jaroslavu Jiráňkovi pojednal Ivan Poledňák v hesle *Českého hudebního slovníku osob a institucí*,⁷ který v internetové podobě spravuje Centrum hudební lexikografie Ústavu hudební vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Poledňák zde velice podrobně pojednal o Jiráňkově životě po všech stránkách. Poprvé se v hesle objevují zmínky o osobnosti Jiráňka, včetně jeho vývoje jako muzikologa a estetika, který Poledňák ohodnotil jako složitý a rozporuplný. Rovněž posoudil Jiráňkovo vědecké i publicistické dílo, o kterém se vyjádřil poměrně kriticky. Jiráňka charakterizoval také Jan Vičar, který o něm smýšlel pozitivněji než Ivan Poledňák, a uvedl, že byl „složitou a silnou osobností, jejíž životní a muzikologické osudy jsou obrazem vývoje české marxisticky orientované muzikologie v minulém půlstoletí, se všemi jejími úspěchy, zvraty, regresy i oklikami“.⁸

Co se týče zahraničních muzikologických encyklopedií, najdeme heslo Jaroslava Jiráňka v těchto publikacích: *Riemann Musik Lexikon* (1972),⁹ *The New Grove*

⁴ VYSLOUŽIL, Jiří. Jaroslav Jiráňek. In: *Hudební slovník pro každého*. II. díl, Skladatelé a hudební spisovatelé. Vizovice: Lípa, 1999, s. 236–237.

⁵ ANONYM. Jaroslav Jiráňek. In: *Kdo je kdo v současné české muzikologii*, ed. Jitka Bajgarová, Róbert Bayer, Jana Vojtěšková. Praha: Česká společnost pro hudební vědu, 2001, s. 33.

⁶ KNAPÍK, Jiří. Jaroslav Jiráňek. In: KNAPÍK, Jiří. *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948–1953*. Praha: Libri, 2002, s. 120.

⁷ POLEDŇÁK, Ivan. Jaroslav Jiráňek, In: *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. [cit. 2022–02–04]. Dostupné z:

https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=4977.

⁸ VIČAR, Jan. Předmluva. In: *Musicologica Olomucensia III: In Honorem Jaroslav Jiráňek*, ed. Jan Vičar a kol. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1997, s. 13–14.

⁹ ANONYM. Jaroslav Jiráňek. In: *Riemann Musik-Lexikon: Personenteil A–K*, ed. Horst Adams, Kurt Oehl. Mainz: B. Schott's Söhne, 1972, s. 593.

dictionary of music and musicians (1980,¹⁰ 2001¹¹), *Brockhaus Riemann Musiklexikon* (1995),¹² a *Die Musik in Geschichte und Gegenwart* (2003).¹³ Z těchto slovníků o Jiránkovi nejobsáhleji pojednává Josef Bek v aktualizované verzi *The New Grove dictionary of music and musicians* z roku 2001. Poměrně detailně zde popsal Jiránkovo působení v různých institucích i na školách a poprvé se zde v zahraničním slovníku zmiňuje o omezení Jiránkova profesního působení v důsledku změny politické situace v Československu po roce 1968. Zbylé publikace obsahují téměř totožné informace, hesla se od sebe liší pouze rozsahem. Co se týče posouzení Jiránkovy osobnosti či jeho děl, autoři tato hodnocení do svých hesel nezahrnuli.

Dalším důležitým východiskem práce je Jiránkova ideologicko–popularizační literární činnost. Jako příklad tohoto působení možno uvést monografie o Zdeňkovi¹⁴ a Vítovi¹⁵ Nejedlých či publikacích *Socialistický realismus jako vůdčí ideově estetický princip naší současné hudební tvorby* a *Hovory o intonaci*.¹⁶ Co se týče Jiránkovy muzikologické činnosti, mezi jeho výrazné práce patří *Asafjevova teorie intonace, její geneze a význam*,¹⁷ prostřednictvím které Jiránek projevil snahu o spojení Asafjevovy intonační teorie s českou estetickou tradicí.

Jaroslav Jiránek je zmiňován v mnoha akademických pracích. V souvislosti se sémiotikou a estetikou se o něm píše např. v diplomové práci Michaely Běhanové *Specifika české hudební sémiotiky*.¹⁸ Zde pojednává o Jiránkovi jako o členovi

¹⁰ BEK, Josef. Jaroslav Jiránek. In. *The new Grove dictionary of music and musicians*. Volume 9, Iacobus to Kerman, ed. Stanley Sadie. New York: Grove, 1980, xxx, s. 651–652.

¹¹ BEK, Josef. Jaroslav Jiránek. In. *The new Grove dictionary of music and musicians*. Volume 13, Jennens to Kuerti, ed. Stanley Sadie, John Tyrrell. New York: Grove, 2001, xxxvii, s. 123–124.

¹² ANONYM. Jaroslav Jiránek. In. *Brockhaus Riemann Musiklexikon: Bd. 2, E–K*, ed. Hans Heinrich Eggebrecht, Carl Dahlhaus. Mainz: Schott, 1995, s. 260.

¹³ GABRIELOVÁ, Jarmila. Jaroslav Jiránek. In. *Die Musik in Geschichte und Gegenwart: allgemeine Enzyklopädie der Musik. Personenteil 9, Him–Kel*, ed. Friedrich Blume, Ludwig Finscher. Kassel: Bärenreiter, 2003, xi, s. 1059.

¹⁴ JIRÁNEK, Jaroslav. *Zdeněk Nejedlý učitel mladé generace*. Praha: Národní hudební vydavatelství – Orbis, 1952.

¹⁵ JIRÁNEK, Jaroslav. *Vít Nejedlý. Z historie bojů o novou, socialistickou kulturu*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1959.

¹⁶ JIRÁNEK, Jaroslav. *Socialistický realismus jako vůdčí ideově estetický princip naší současné hudební tvorby*; JIRÁNEK, Jaroslav a Milada LADMANOVÁ. *Hovory o intonaci*. Praha: Divadelní ústav. 1980.

¹⁷ JIRÁNEK, Jaroslav. *Asafjevova teorie intonace, její geneze a význam*. Praha: Academia, 1967.

¹⁸ BĚHANOVÁ, Michaela. *Specifika české hudební sémiotiky*. Brno, 2015. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita.

Pražského týmu pro hudební sémiotiku. Podkapitola této práce je věnována také stručnému rozboru jeho publikace *Tajemství hudebního významu*. V bakalářské práci *Eduard Hanslick v české estetice*¹⁹ Marek Opálka píše o Jiránkovi jako o příznivci Asafjevovy teorie intonace. Dále v kontextu již výše zmíněného díla *Tajemství hudebního významu* Opálka analyzuje Jiránkův vztah k Eduardu Hanslickovi. O Jiránkovi a o uchopení hudebního díla prostřednictvím teorie intonace píše i Václav Kramář ve své disertační práci *Komparace hudebního díla v autorskoprávní a muzikologické oblasti reflexe; k aktuálním problémům a podobám hudebního plagiátu ve 20. století*.²⁰ V kontextu autora mnoha statí o melodramu píše o Jiránkovi Věra Šustíková v disertaci *Zdeněk Fibich a český koncertní melodram*.²¹ Autorka ve své práci pojednává také o Jiránkově monografii *Zdeněk Fibich* a hodnotí ji tak, že „přinesla řadu pozitivních výsledků, avšak z druhé strany nekriticky přebírala poznatky starší literatury a vnesla do fibichovského bádání nová subjektivní problematická tvrzení, která se tradují v dalších studiích a člancích“.²² Jaroslav Jiránek a jeho pohled na socialistický realismus byl předmětem jedné z kapitol disertační práce Martina Mazánka *Jiří Pauer: Žvanivý slimejš a Červená Karkulka*.²³ Zde uvádí hlavní myšlenky Jiránkovy publikace *Socialistický realismus jako vůdčí ideově estetický princip naší současné hudební tvorby*, na které demonstruje nazírání na problematiku socialistického realismu v 80. letech minulého století.

Mezi další důležité zdroje informací pro vytvoření uceleného obrazu Jaroslava Jirána jako kulturního politika a ideologa patří také muzikologická periodika, a to hlavně *Hudební rozhledy* a *Hudební věda*. Protože v 50. a 60. letech 20. století Jiránek působil jako šéfredaktor obou uvedených časopisů, najdeme v nich velké množství jeho příspěvků. Velmi cenné prameny nabízí také Národní archiv v Praze. Zde je možné k bádání využít mj. stenografické protokoly o zasedáních Ústředního výboru Svazu československých skladatelů, které jsou uloženy v tamním fondu. V tomto

¹⁹ OPÁLKA, Marek. *Eduard Hanslick v české estetice*. Brno, 2011. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita.

²⁰ KRAMÁŘ, Václav. *Komparace hudebního díla v autorskoprávní a muzikologické oblasti reflexe; k aktuálním problémům a podobám hudebního plagiátu ve 20. století*. Olomouc, 2012. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

²¹ ŠUSTÍKOVÁ, Věra. *Zdeněk Fibich a český koncertní melodram*. Olomouc, 2015. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

²² Tamtéž, s. 137.

²³ MAZÁNEK, Martin. *Jiří Pauer: Žvanivý slimejš a Červená Karkulka*. Brno, 2013. Disertační práce. Masarykova univerzita.

pramenném materiálu můžeme najít Jiránkovy diskusní příspěvky či referáty, dále také připomínky kupř. k fungování orgánů Svazu a ke stavu hudebního života a v neposlední řadě také komentáře k projevům dalších členů Ústředního výboru.

1. BIOGRAFIE

Jaroslav Jiránek se narodil 21. srpna 1922 v Praze-Nuslích jako syn civilního strážníka Ferdinanda Jiráнка a Věnceslavy Jiráňkové.²⁴ 31. března 1950 si vzal svou první ženu lékařku Jarmilu Königovou.²⁵ Z tohoto manželství vzešli dva potomci – syn Miloš Jiránek (nar. 13. ledna 1954) a dcera Ilona Mirvaldová (nar. 22. května 1956).²⁶ V roce 1963 uzavřel sňatek s muzikoložkou Miladou Ladmanovou²⁷ a 3. dubna 1969 se jim narodila dcera Eva.²⁸ Zemřel 19. července 2001 v Praze.²⁹

1.1. Vzdělání

Ačkoliv Jiránek nepocházel z majetné rodiny, rodiče se mu dle jeho slov vždy snažili v rámci svých omezených možností poskytnout co nejlepší vzdělání.³⁰ V letech 1933–1941 navštěvoval reálné gymnázium v Praze.³¹ Souběžně také studoval hru na klavír

²⁴ České muzeum hudby (dále ČMH), fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – životopis ze dne 25. 3. 1955 s. 1.

²⁵ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – doplňující dokument k přihlášce za člena SČS.

²⁶ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – dotazník Svazu českých skladatelů a koncertních umělců (dále SČSKU) ze dne 15. 12. 1985, s. 2.

²⁷ Milada Ladmanová (nar. 4. března 1929) dlouhodobě profesně spolupracovala se svým manželem Jaroslavem Jiráňkem, byla referentkou a tajemnicí hudebně vědecké sekce Svazu československých skladatelů, působila jako redaktorka, spolupracovala s hudebně vzdělávací redakcí Československého rozhlasu i s Hudebně informačním střediskem Českého hudebního fondu, podílela se mj. na činnosti Sdružení pro soudobou hudbu Přítomnost.

POLEDŇÁK, Ivan. *Milada Ladmanová*, In: Český hudební slovník osob a institucí [online]. [cit. 2022–10–25]. Dostupné z:

https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=6269.

²⁸ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – dotazník SČSKU.

²⁹ POLEDŇÁK, Ivan. Jaroslav Jiránek, In: Český hudební slovník osob a institucí [online]. [cit. 2022–02–04]. Dostupné z:

https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=4977.

³⁰ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – životopis ze dne 25. 3. 1955, s. 1.

³¹ ANONYM. Jaroslav Jiránek. In: *Kdo je kdo v současné české muzikologii*, ed. Jitka Bajgarová, Róbert Bayer, Jana Vojtěšková. Praha: Česká společnost pro hudební vědu, 2001, s. 33.

na Pražské konzervatoři jako mimořádný posluchač. Zde byl žákem Václava Štěpána a Františka Maxiána.³² Po maturitě pokračoval ve studiu na konzervatoři. Po složení dodatečných zkoušek v roce 1943 konzervatoř absolvoval jako řádný posluchač a poté vstoupil na klavírní mistrovskou školu, kde byl svěřencem Ilony Štěpánové-Kurzové. V roce 1944 byla ale celá konzervatoř i s mistrovskou školou uzavřena a Jiránek byl totálně nasazen jako pomocný dělník u firem Aktofot a Dorka, kde tenkrát musela pracovat většina posluchačů uměleckých škol.³³ Mistrovskou školu poté absolvoval v letech 1945–1947. Současně studoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy filozofii a estetiku.³⁴ V roce 1948 dosáhl doktorského titulu s disertační prací *Masaryk a historický materialismus*. Na téže fakultě se v roce 1961 habilitoval v oboru dějiny a teorie novodobé hudby, v roce 1966 získal titul DrSc. za práci *Asafjevova teorie intonace, její geneze a význam*. O 24 let později byl jmenován profesorem.³⁵

1.2. Kariéra

Jaroslav Jiránek svůj profesní život zahájil již za studií jako koncertní pianista. Vlivem politických událostí v roce 1948 započal jeho zájem o marxistickou filozofii a sešel z dráhy hudebníka k výuce marxismu-leninismu na vysokých školách. V roce 1950 (leden–říjen)³⁶ působil jako odborný asistent Katedry filozofie na Vysoké škole politických a hospodářských věd,³⁷ jejímž rektorem byl Ladislav Štoll.³⁸ V období let

³² POLEDŇÁK, Ivan. Jaroslav Jiránek pětadesátiletý. *Hudební věda*. 1987, 24(4), s. 379.

³³ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – životopis ze dne 6. 6. 1960, s. 1–2.

³⁴ Byl žákem Jana Blahoslava Kozáka, Arnošta Kolmana, Jana Mukařovského a Jana Patočky. VYSLOUŽIL, Jiří. Jaroslav Jiránek. In: *Hudební slovník pro každého*. II. díl, Skladatelé a hudební spisovatelé. Vizovice: Lípa, 1999, s. 236.

³⁵ POLEDŇÁK, Ivan. Jaroslav Jiránek, In: *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. [cit. 2022–10–26]. Dostupné z: https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=4977.

³⁶ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – životopis ze dne 6. 6. 1960, s. 3.

³⁷ Vysoká škola politických a hospodářských věd (VŠPHV) byla založena v roce 1949 v rámci plánované reorganizace školského vzdělávacího systému v ČSR po nástupu nového komunistického režimu. Katedra filozofie, kde Jiránek působil, byla součástí fakulty společenských věd, která měla mj. vychovávat učitele marxismu-leninismu.

OLŠÁKOVÁ, Doubravka, ed. Vysoká škola politických a hospodářských věd (1949–1953). In: SKLENÁŘOVÁ, Sylva. *Možnosti a meze výzkumu dějin vysokého školství po roce 1945: sborník z konference : 14.–15.10.2009, Hradec Králové*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, s. 1, 3.

³⁸ Ladislav Štoll (1902–1981) byl literární kritik, novinář, politik a komunistický ideolog. Po 2. světové válce se stal součástí vlivné společenské vrstvy, která měla v rukou politickou moc. Štoll se

1950–1951 zde přednášel kurz o problémech kulturní politiky marxisticko-leninské strany.³⁹

1.2.1. Působení v Československém rozhlasu

Jiránek své krátké působení v Československém rozhlasu zahájil v říjnu 1950.⁴⁰ Nastoupil zde v situaci, kdy po Únoru 1948 bylo potřeba zajistit, aby se do rozhlasového vysílání nedostalo nic, co by odporovalo novému režimu. V době těsně po nástupu totality se věc řešila kádrovým výběrem. Všichni nespolehliví, „[...] často třeba i jen vtipálkové, kteří trousili bonmoty na všechno dění okolo sebe“,⁴¹ a nedostatečně důvěryhodní byli nuceni z rozhlasu odejít.⁴²

Situace byla obzvlášť svízelná v uměleckých odborech, kde již řadu let působily vážené osobnosti. Programový ředitel Mirko Očadlík totiž nebyl vnímán jako dostatečně tvrdý revolucionář, a proto mu byl 21. června 1948 ministrem informací a osvěty přidělen zástupce Zdeněk Novák. Ten působil jako vedoucí přednáškového odboru a předseda základní organizace KSČ, v rozhlasu pak nově zastával funkci ředitele zpravodajství a politických programů. 1. října 1950 k Novákovi přibyl další zástupce Očadlíka, Jaroslav Jiránek, kterému připadla funkce vedoucího ideově uměleckého úseku. Očadlík nakonec z důvodu neustálých „bojů“ se svými zástupci z rozhlasu sám odešel.⁴³

Jaroslav Jiránek a Zdeněk Novák byli strůjci mnoha nešťastných personálních i programových zásahů. Z rozhlasu museli odejít např. bývalí příslušníci československých vojenských jednotek na Západě či nábožensky založení lidé.

angažoval také v oblasti vysokého školství. Byl profesorem na Vysoké škole politické a sociální, později také rektorem Vysoké školy politických a hospodářských věd, ač sám žádnou vysokou školu nikdy neabsolvoval.

ČURDA, Vojtěch. *Ladislav Štoll: Příběh komunistického ideologa a formování československé kultury ve 20. století*. Praha: Academia, 2022, s. 20, 169.

³⁹ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – životopis ze dne 6. 6. 1960, s. 3.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ BĚHAL, Rostislav. Rozhlas po nástupu totality 1949–1958. In: JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003, s. 236.

⁴² Tamtéž, s. 245.

⁴³ Tamtéž, s. 237–245.

Konkrétně odchod postihl kupř. šéfku programu lidové zábavy Annu Hostomskou a vedoucího literárně-dramatické redakce Dalibora Chalupu.⁴⁴

V rámci personálních změn došlo také k přeložení některých osobností z jejich dosavadních pracovních pozic. Oldřich Ladman (otec Jiránkovy budoucí manželky Milady Ladmanové) byl jako zakladatel a vedoucí programového ústředí přesunut do gramofonového archivu, František Gel (redaktor, reportér zpravodajství) a Jan Wenig (rozhlasový publicista, tvůrce osvětových pořadů) do rozhlasového oddělení dokumentace.⁴⁵ Příchod Jiráňka tak nediskutovatelně znamenal krok zpět v pojetí práce v rozhlase a přispěl k prohloubení dramaturgické krize uměleckého vysílání.⁴⁶

Strana a vláda ale po rozhlasu požadovala kromě odstranění „nepřátelských hlasů“ také to, aby se stal vlivným nástrojem propagandy. Toho mělo být dosaženo vnitřní reorganizací podle sovětského vzoru, ke které došlo v druhé polovině roku 1952. Od 17. června byl rozhlas řízen Československým rozhlasovým výborem a mj. byly také zrušeny funkce obou zástupců programového ředitele.⁴⁷

1.2.2. Jaroslav Jiránek ve Svazu československých skladatelů

Jiránek byl se Svazem československých skladatelů (dále SČS) spjat od roku 1950. Patřil zde k vedoucím funkcionářům a ideologům. V letech 1953–1959 působil jako šéfredaktor, poté jako předseda redakční rady svazového periodika *Hudební rozhledy*. S Bohumilem Karáskem byl Jiránek od založení *Knižnice Hudebních rozhledů* (1955) jejím vedoucím redaktorem.⁴⁸ Podrobněji o Jiráňkově působení v SČS bude pojednáno v druhé kapitole této práce.

⁴⁴ KNAPÍK, Jiří. *V zajetí moci: Kulturní politika, její systém a aktéři 1948–1956*. Praha: Libri, 2006, s. 49.

⁴⁵ BĚHAL, Rostislav. Rozhlas po nástupu totality 1949–1958. In: JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003, s. 237.

⁴⁶ KNAPÍK, Jiří. *V zajetí moci: Kulturní politika, její systém a aktéři 1948–1956*. Praha: Libri, 2006, s. 49.

⁴⁷ BĚHAL, Rostislav. Rozhlas po nástupu totality 1949–1958. In: JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003, s. 245.

⁴⁸ ČERNUŠÁK, Gracian. Jaroslav Jiránek. In: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ed. Gracian Černušák, Bohumír Štědroň, Zdenko Nováček. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1963, s. 608.

1.2.3. Jaroslav Jiránek a Československá akademie věd

Jiránek zahájil své působení v Československé akademii věd (dále ČSAV) jako vědecký pracovník Historického ústavu v říjnu 1952.⁴⁹ Krátce nato – v březnu 1953 – byl v rámci ČSAV založen Kabinet Zdeňka Nejedlého⁵⁰ ku příležitosti jeho 75. narozenin.⁵¹ Jiránek se v tomto období stal součástí vědeckých pracovníků tohoto oddělení akademie, jehož úkolem bylo zpracování rozsáhlých materiálů o životě a díle Nejedlého za účelem jeho popularizace. Kabinet v rámci ČSAV ale neměl dobrou pověst, protože byl typickým dobovým projevem kultu osobnosti.⁵²

V roce 1961 vznesl tehdejší místopředseda ČSAV Jaroslav Kožešník⁵³ oficiální podnět k tomu, aby zde vzniklo samostatné muzikologické pracoviště.⁵⁴ Jeho návrh byl schválen, a tak byl k 1. lednu 1962 zřízen Ústav pro hudební vědu ČSAV, jehož vedením byl pověřen Jaroslav Jiránek.⁵⁵ V rámci ČSAV tak vzniklo první muzikologické pracoviště, ze kterého mělo být postupně vybudováno moderní a všestranně vybavené středisko pro hudebně vědecký výzkum na celostátní úrovni.⁵⁶ Hlavním úkolem Ústavu bylo zpracování dějin české hudby 20. století. Významná

⁴⁹ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jíránka – životopis ze dne 25. 3. 1955, s. 3.

⁵⁰ Kabinet Zdeňka Nejedlého byl zřízen 30. ledna 1953. 10. února 1956 došlo k reorganizaci a ke změně názvu na Kabinet pro studium díla Zdeňka Nejedlého.

FRANC, Martin a Věra DVOŘÁČKOVÁ. *Dějiny Československé akademie věd. I, 1952–1962*. Praha: Academia, 2019, s. 750.

⁵¹ ČERNUŠÁK, Gracian. Zdeněk Nejedlý. In: *Československý hudební slovník osob a institucí*, ed. Gracian Černušák, Bohumír Štědroň, Zdenko Nováček. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1965, s. 162.

⁵² FRANC, Martin a Věra DVOŘÁČKOVÁ. *Dějiny Československé akademie věd. I, 1952–1962*. Praha: Academia, 2019, s. 258.

⁵³ Jaroslav Kožešník (1907–1985) byl funkcionářem KSČ a od roku 1953 působil ve vedoucích funkcích v rámci ČSAV. Externě zde vedl také Ústav teorie informace a automatizace. MÍŠKOVÁ, Alena. Proces tzv. normalizace v Československé akademii věd (1969–1974). In: *Věda v Československu v období normalizace (1970–1975): sborník z konference, (Praha, 21.–22. listopadu 2001)*, ed. Antonín Kostlán. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy, 2002, s. 151.

⁵⁴ PROCHÁZKOVÁ, Jarmila. Ústav pro hudební vědu Akademie věd, In: *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. [cit. 2022–11–29]. Dostupné z:

https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=7804.

⁵⁵ Ředitelem Ústavu hudebních věd ČSAV byl v období od 1. února 1962 do 30. června 1970.

FRANC, Martin a Věra DVOŘÁČKOVÁ. *Dějiny Československé akademie věd. I, 1952–1962*. Praha: Academia, 2019, s. 756.

⁵⁶ KUČERA, Václav. Ústav pro hudební vědu ČSAV založen. In: *Hudební věda 1962: Studie Kabinetu pro soudobou hudbu. II*. Praha: Knihovnice Hudebních rozhledů, 1962, s. 103.

byla také spolupráce se sekci hudebních vědců a kritiků SČS, díky které byla umožněna „široká vědeckoorganizační činnost, opírající se o marxistické pojetí vědy jako kolektivního badatelského procesu“.⁵⁷

Ústav v prvním roce své existence disponoval pouze sedmi pracovníky.⁵⁸ V dalších letech se ale jejich řady rozšiřovaly. Kupř. v roce 1970 zde působilo již celkem 25 pracovníků, což z Ústavu hudební vědy učinilo největší muzikologické pracoviště vůbec.⁵⁹ Jiránek si v jeho vedení vedl dobře. Díky své politické angažovanosti a schopnostem na poli administrativy a diplomacie dokázal úspěšně spolupracovat s Ministerstvem kultury a Ministerstvem školství ČSSR např. při jednáních o žádostech o delimitacích stavu zaměstnanců či při projednávání navyšování mzdového fondu.⁶⁰ Za doby vedení Ústavu hudební vědy byl velmi benevolentní také k pracovníkům, kteří nebyli příslušníky KSČ.⁶¹ Svolil např. k dokončení jejich výzkumného projektu, jehož výsledky byly shrnuty v publikaci *Průvodce po pramenech k dějinám hudby*.⁶² Dále jim dovolil vyjet i na konference, které se konaly na Západě. Jiránek v té době také započal práci na několika edičních projektech, které ale nebyly dokončeny v důsledku normalizace.⁶³

⁵⁷ ŠTĚDRŮŇ, Bohumír. Ústav pro hudební vědu při ČSAV. In. *Československý hudební slovník osob a institucí*, ed. Gracian Černušák, Bohumír Štědroň, Zdenko Nováček. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1965, s. 822.

⁵⁸ Ústav hudební vědy Slovenské akademie věd měla tou dobou asi 18 pracovníků a ústavy jiných oblastí společenských věd byly o mnoho větší.

JIRÁNEK, Jaroslav. *Zamyšlení nad vlastní činností: Bilance činnosti Ústavu pro hudební vědu ČSAV a jeho nejbližší úkoly*. Hudební věda. 1970, 7(4), s. 399–400.

⁵⁹ VOLEK, Tomislav. Příspěvek k tématu „normalizace“ na pražských muzikologických pracovištích let sedmdesátých. In. *Věda v Československu v období normalizace (1970–1975): sborník z konference, (Praha, 21.–22. listopadu 2001)*, ed. Antonín Kostlán. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy, 2002, s. 549.

⁶⁰ PROCHÁZKOVÁ, Jarmila. Ústav pro hudební vědu Akademie věd, In: *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. [cit. 2022–11–29]. Dostupné z: https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=7804.

⁶¹ Mezi čtyři nestraníky v Ústavu hudebních věd patřili Jaroslav Bužga, Jan Kouba, Eva Mikanová a Tomislav Volek.

⁶² BUŽGA, Jaroslav a kol. *Průvodce po pramenech k dějinám hudby: fondy a sbírky uložené v Čechách*. Praha: Academia, 1969.

⁶³ VOLEK, Tomislav. Příspěvek k tématu „normalizace“ na pražských muzikologických pracovištích let sedmdesátých. In. *Věda v Československu v období normalizace (1970–1975): sborník z konference, (Praha, 21.–22. listopadu 2001)*, ed. Antonín Kostlán. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy, 2002, s. 549.

V roce 1967 došlo ke sloučení Ústavu hudební vědy a Kabinetu pro studium díla Zdeňka Nejedlého. Již v rámci Ústavu se tedy počítalo s otevřením prezenční knihovny tohoto oddělení, ve které by kromě muzikologů působili také pedagogové a historikové. Důvodem tohoto personálního obsazení byl mezioborový přesah činnosti Zdeňka Nejedlého a také to, že se podle Jiránkova vyjádření Ústav pro hudební vědu ČSAV snažil reagovat na aktuální společenské potřeby vedle svých výzkumných úkolů.⁶⁴

Hlavní úkol (zpracování dějin české hudby 20. století) byl Ústavu zadán oddělením vědy a kultury ÚV KSČ. Výsledkem tohoto projektu jsou dva svazky⁶⁵ sledující vývoj hudební kultury v letech 1890–1945, ačkoliv původním plánem bylo vytvořit tři svazky, které by vývoj charakterizovaly až do roku 1960. V obou publikacích bylo přihlídnuto ke sféře nonartificiální hudby a také k základním rysům hudebního života, včetně jeho sociálních a materiálních předpokladů.⁶⁶ Na počátku 70. let si Ústav hudební vědy stanovil za cíl zpracovat syntetické dějiny české hudby a vytvořit hudební hesla pro encyklopedii ČSAV, vznikaly specializované týmy pro experimentální výzkum a klasifikaci zvukových objektů, pro vývoj a průzkum různých metodik hudební systematiky a analýzy, a dále také pro všestranný historický, estetický a teoretický průzkum zákonitostí hudební interpretace. Všechny tyto týmy měly k dispozici experimentální zvukové laboratoře, které nechal Ústav vybudovat.⁶⁷ Jiránek zdůrazňoval, že snahou vedení tehdy bylo, aby toto pracoviště odpovídalo jak potřebám rozvoje hudební vědy, tak i společenským potřebám, které byly na tento obor kladeny.⁶⁸ V rámci Ústavu hudební vědy vznikl také čtvrtletník *Hudební věda*, který začal vycházet v roce 1964. Jaroslav Jiránek byl šéfredaktorem tohoto periodika do roku 1971.

Ústav se angažoval také v otázkách hudební pedagogiky. Spoluvytvářel osnovy hudební výchovy pro všeobecně vzdělávací školy a podílel se i na vydávání časopisu

⁶⁴ JIRÁNEK, Jaroslav. *Zamyšlení nad vlastní činností: Bilance činnosti Ústavu pro hudební vědu ČSAV a jeho nejbližší úkoly*. Hudební věda. 1970, 7(4), s. 400.

⁶⁵ Kolektiv autorů. *Dějiny české hudební kultury 1890–1945*. 2 sv., Praha: Academia, 1971, 1982.

⁶⁶ JIRÁNEK, Jaroslav. *Zamyšlení nad vlastní činností: Bilance činnosti Ústavu pro hudební vědu ČSAV a jeho nejbližší úkoly*. Hudební věda. 1970, 7(4), s. 401.

⁶⁷ Tamtéž, s. 404.

⁶⁸ Tamtéž, s. 405.

Československé společnosti pro hudební výchovu *Akcent*.⁶⁹ Významná byla rovněž spolupráce s Ústavem hudební vědy Slovenské akademie věd, s univerzitami a akademiemi. Počátkem 70. let se Ústav stal také sídlem národní redakce celosvětové bibliografické databáze muzikologické literatury RILM.⁷⁰ Ústav hudební vědy se za Jiránkova vedení zabýval mnohými aktivitami, které přispívaly k rozvoji tohoto vědního oboru. Jeho působení zde se tedy ukázalo jako přínosné.

Činnost i samotnou existenci Ústavu pro hudební vědu zasáhla na začátku 70. let normalizace. ÚV KSČ totiž rozhodl, že mají být propuštěni mj. všichni, kteří v tzv. „krizových letech“ vykonávali funkce ředitelů ústavů nebo šéfredaktorů nakladatelství a časopisů. Důsledkem tohoto paušalizujícího stranického rozhodnutí tak o místo ředitele muzikologického ústavu přišel i politicky „zcela nevinný“ Jaroslav Jiránek.⁷¹ Samostatný Ústav pro hudební vědu byl na konci roku 1971 zrušen a k 1. lednu 1972 byl převeden do sekce hudební vědy v Ústavu teorie a dějin umění ČSAV.⁷²

Jiránek v ČSAV působil i po zrušení Ústavu hudební vědy. Od roku 1972 byl vědeckým pracovníkem Kabinetu Zdeňka Nejedlého, který byl nově přerazěn do Ústavu pro českou a světovou literaturu (dále ÚČSL). Toto oddělení se paradoxně stalo útočištěm pro vyloučené z KSČ.⁷³ Později (od roku 1981) Jiránek začal působit také v Ústavu teorie a dějin umění (dále ÚTDU). V obou ústavech uplatňoval své sémiotické zaměření. V rámci ÚČSL byl členem Týmu pro vyjadřovací a sdělovací systémy umění a v ÚTDU byl součástí Pražského týmu pro hudební sémiotiku.⁷⁴

⁶⁹ Tamtéž, s. 405–406.

⁷⁰ PROCHÁZKOVÁ, Jarmila. Ústav pro hudební vědu Akademie věd, In: *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. [cit. 2022–11–29]. Dostupné z:

https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=7804.

⁷¹ VOLEK, Tomislav. Příspěvek k tématu „normalizace“ na pražských muzikologických pracovištích let sedmdesátých. In: *Věda v Československu v období normalizace (1970–1975): sborník z konference, (Praha, 21.–22. listopadu 2001)*, ed. Antonín Kostlán. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy, 2002, s. 550.

⁷² PROCHÁZKOVÁ, Jarmila. Ústav pro hudební vědu Akademie věd, In: *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. [cit. 2022–12–01]. Dostupné z:

https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=7804.

⁷³ FRANC, Martin a Věra DVOŘÁČKOVÁ. *Dějiny Československé akademie věd. I, 1952–1962*. Praha: Academia, 2019, s. 258.

⁷⁴ POLEDŇÁK, Ivan. Jaroslav Jiránek, In: *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. [cit. 2022–12–01]. Dostupné z:

https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4977.

Co se týče Jiránkovy pedagogické kariéry, od roku 1982 vyučoval estetiku a teorii hudby na Hudební fakultě AMU. Zde byl po jmenování profesorem také vedoucím Katedry teorie a dějin hudby. Externě na Akademii vyučoval až do roku 2000, ve kterém uspořádal mezinárodní konferenci věnovanou dvojitému kulatému jubileu Zdeňka Fibicha⁷⁵ (od roku 1996 Jiránek působil také jako předseda Společnosti Zdeňka Fibicha).⁷⁶ V období let 1993–1997 přednášel o estetice a sémiotice na Katedře muzikologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.⁷⁷ Zde v roce 1997 vyšel sborník *Musicologica Olomucensia*,⁷⁸ který byl věnován Jiránkovi ku příležitosti jeho 75. narozenin.⁷⁹

1.3. Publikační činnost

Jiránkova produkce je poněkud nepřehledná. K některým tématům se časem vracel, a tak existuje více verzí jeho prací, přičemž některé z nich byly přeloženy i do cizích jazyků. V roce 1985 přesáhl soupis jeho prací číslo 500.⁸⁰ Napsal velké množství knih, referátů, studií, recenzí a v neposlední řadě se jako spoluautor podílel na velkých kolektivních projektech. Ivan Poledňák v internetovém slovníkovém hesle uvádí, že Jiránkova „[...] osobnost a dílo jsou v zahraničí i díky hojným cizojazyčným publikacím a časté účasti na mezinárodních akcích respektovány a řazeny ke stěžejním fenoménům české muzikologie, zatímco doma jsou v přítomné době nanejvýš chápány jako jevy výrazné a zejména dobově vlivné, leč výrazně kontroverzní“.⁸¹ S odchodem Jiránkových generačních soupeřů se však také v zahraničí povědomí o Jiránkovi ve značné míře vytrácí. Naopak lze souhlasit s Poledňákovým názorem, že Jiránkova produkce je hodnotově rozrůzněná: část z ní totiž z odstupu let představuje jen

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Společnost Zdeňka Fibicha v letech 1940–1977 [online]. [cit. 2022–12–01]. Dostupné z: <https://melodramfest.cz/spolecnost-zdenka-fibicha/>.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ VIČAR, Jan – Křupková, Lenka. *Musicologica Olomucensia III: In Honorem Jaroslav Jiránek*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1997.

⁷⁹ TŘEŠTÍK, Michael. Kdo je kdo v České republice na přelomu 20. století: 5000 biografických hesel nejvýznamnějších osobností. Praha: Agentura Kdo je kdo, 1998 s. 243.

⁸⁰ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráka – dotazník SČSKU ze dne 15. 12. 1985, s. 4.

⁸¹ POLEDŇÁK, Ivan. Jaroslav Jiránek, In: *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. [cit. 2023–02–06]. Dostupné z: https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4977.

faktografický přínos, část je cenným studijním materiálem pro historické zkoumání vztahů mezi dobou, vědou, politikou, ideologií a etikou a část představuje snahu o odborné výkony v oblasti systematické hudební vědy a její metodologie.⁸²

1.3.1. 50. léta

Jaroslav Jiránek publikoval zpočátku své kariéry převážně ideologicko-popularizační texty. Protože sám muzikologii nikdy nestudoval, inspiroval se dobovou sovětskou hudební vědou a publicistikou a vycházel i z muzikologických a estetických koncepcí Zdeňka Nejedlého. Jeho muzikologický profil byl utvářen také tím, že byl jedním z hlavních představitelů tvrdé komunistické ideologie v kulturní politice i ve vědě.⁸³

K Jiráňkovým prvním knižním publikacím patří titul *Zdeněk Nejedlý učitel mladé generace*⁸⁴ z roku 1952. Tato ideologicky orientovaná kniha si klade za cíl přimět tehdejší mládež k prohloubení studia a k většímu osvojování si rozsáhlého díla Zdeňka Nejedlého. Jiránek se tohoto cíle snaží dosáhnout pomocí sledování Nejedlého osobnosti, díla a celé jeho veřejné činnosti z hlediska tehdejšího „boje za pokrokové národní umění“ a ukazuje hudební kritice, v čem konkrétně je třeba vzít si ze Zdeňka Nejedlého příklad. Jiránek se k osobnosti Zdeňka Nejedlého staví výhradně nekriticky a představuje ho v kontextu „dokonalé syntézy umělce, myslitele i státníka“.⁸⁵ Na tuto knihu Jiránek navazuje o sedm let později publikací o synovi Zdeňka Nejedlého – Vítu Nejedlém.⁸⁶

Tato umělecká osobnost měla blízko k ideologii komunismu a hudebně i politicky působila přímo v dělnických řadách. Vít Nejedlý psal revoluční masové písně a po vzoru Smetany, Fibicha a Ostrčila usiloval také o symfonickou tvorbu a operu. I přes předčasnou smrt během 2. světové války v boji o Dukelský průsmyk je jeho dílo

⁸² Tamtéž.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ JIRÁNEK, Jaroslav. *Zdeněk Nejedlý učitel mladé generace*. Praha: Národní hudební vydavatelství – Orbis, 1952.

⁸⁵ KAPR, Jan. Úvodem. JIRÁNEK, Jaroslav. *Zdeněk Nejedlý učitel mladé generace*. Praha: Národní hudební vydavatelství – Orbis, 1952, s. 6.

⁸⁶ Vít Nejedlý se narodil 22. 6. 1912 a zemřel 1. 1. 1945.

poměrně rozsáhlé.⁸⁷ Jiránek monografii *Vít Nejedlý. Z historie bojů o novou, socialistickou kulturu*⁸⁸ pojal velmi zevrubně. Na základě vlastního pramenného výzkumu sestavil ucelený obraz skladatele a chronologicky podal informace o jeho životě a díle. Do knihy zahrnul mj. kompletní soupis skladatelského, dirigentského, hudebně literárního a kulturně politického díla Víta Nejedlého a také kapitolu o historii Svazu dělnických divadelních ochotníků československých (DDOČ), se kterým Nejedlý navázal tvůrčí spolupráci.

Bohumil Karásek⁸⁹ v dobové recenzi Jiránkovu práci hodnotí pozitivně a za její velký klad považuje to, že i přes autorovo zaujetí Nejedlým se neřadí k těm hudebním vědcům, kteří slepě oslavují „své skladatele“, čímž ztrácí reálné povědomí o procesu umělecké tvorby, které nikdy neprobíhá lineárně, ale prochází různými výkyvy.⁹⁰ Lze souhlasit s míněním Karáskova, že slabinou monografie je místy přílišná Jiránkova závislost na ideologických manifestech. V recenzi také autor dodává, že publikace byla oceněna jednou z prvních cen ve své kategorii ve Velké jubilejní soutěži k 15. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou.⁹¹

1.3.2. 60. léta

V tomto období Jiránek pokračoval v prohlubování znalostí z oblasti hudební vědy a od druhé poloviny 60. let 20. století přesunul svou pozornost z ideologicko-popularizační činnosti k muzikologickým tématům. Jakožto horlivý příznivec Asafjevovy intonační teorie jí věnoval několik svých publikací, prostřednictvím kterých se snažil dokázat, že tento koncept je relevantní i pro české hudební prostředí. Jiránek zůstal věrný Asafjevově teorii i v dalších letech. Napsal řadu studií a statí, ve kterých užil metodu intonačního rozboru.

⁸⁷ ŠTĚDRŇ, Bohumír. Vít Nejedlý. In. *Československý hudební slovník osob a institucí*, ed. Gracian Černušák, Bohumír Štědroň, Zdenko Nováček. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1965, s. 158–159.

⁸⁸ JIRÁNEK, Jaroslav. *Vít Nejedlý. Z historie bojů o novou, socialistickou kulturu*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1959.

⁸⁹ KARÁSEK, Bohumil. *Z historie bojů o socialistický charakter naší kultury. Poznámky na okraj knihy Jaroslava Jiráka o Vítu Nejedlém*. Hudební rozhledy. 1960, 13(21), s. 884–887.

⁹⁰ Tamtéž, s. 886.

⁹¹ Tamtéž, s. 887.

Publikaci *Zdeněk Fibich*⁹² napsal Jaroslav Jiránek v roce 1963. Dedikoval ji Zdeňku Nejedlému, jakožto autorovi několika fibichovských prací, které ho inspirovaly k sepsání této monografie. Ač ji chtěl původně pojmut vědecky a teoreticky, rozhodl se pro popularizační formu. Hlavním důvodem, proč tak učinil, byl scénický melodram, kterého byl Fibich průkopníkem a stal se jeho vůdčím představitelem. Jiránek tvrdil, že prostřednictvím tohoto žánru je možné srozumitelně promlouvat k lidem a byl toho názoru, že melodram najde své největší uplatnění právě v socialistické společnosti. Záměrem Jiránekovy publikace tedy bylo rozšíření povědomí veřejnosti o Fibichovi a jeho díle prostřednictvím veřejných koncertů či divadelních představení. Podle jeho vyjádření v úvodu knihy také usiloval o to, aby byl Fibich součástí osobního kulturního života lidí a aby jeho skladby byly součástí i jejich domácího muzicírování.⁹³ Tohoto cíle Jiránek dosahuje drobnými analýzami Fibichových děl, které píše jazykem srozumitelným širší veřejnosti a doplňuje je velkým počtem notových ukázek.

Vladimír Hudec Jiránekovu publikaci o Fibichovi hodnotí pozitivně díky použité metodě intonační analýzy, která dle něj do fibichovského bádání vnesla kvalitativně nový prvek. Také on sám v roce 1971 přispěl svým dílem k sestavení komplexního obrazu o tomto významném představiteli české hudby 19. století. Hudcova monografie *Zdeněk Fibich*⁹⁴ je na rozdíl od Jiránekovy popularizační publikace pojata vědecky a koriguje tradované omyly předešlých badatelů. Z důvodu nepříznivého stavu pramenů, ze kterých mohl Hudec čerpat, je těžiště jeho příspěvku v charakteristikách Fibichových skladeb, které jsou prokládány životopisnými výklady. Mezi cíle tohoto díla tak patří hlavně chronologická registrace Fibichovy tvorby a spolehlivé datování a popis jeho skladeb.⁹⁵

⁹² JIRÁNEK, Jaroslav. *Zdeněk Fibich*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963.

⁹³ Tamtéž, str. 7.

⁹⁴ HUDEC, Vladimír. *Zdeněk Fibich*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1971.

⁹⁵ Tamtéž, s. 6.

1.3.2.1 Jiránkova inspirace v Asafjevově intonační teorii

Jaroslav Jiránek se závažnějšími hudebně vědeckými tématy začal zabývat v druhé polovině 60. let 20. století. V tomto období také započal jeho intenzivnější zájem o Asafjevovu intonační teorii.

Boris Asafjev (1884–1949) byl zakladatelem moderní ruské muzikologie. Působil také jako skladatel a kritik, přičemž v časopisech publikoval pod pseudonymem Igor Glebov. V roce 1930 napsal svoji nejvýznamnější publikaci *Muzykalnaja forma kak process*⁹⁶ (v českém překladu vyšla v roce 1965⁹⁷), ve které představil intonační teorii. Ta se poté v 50. a 60. letech 20. století stala velmi diskutovaným tématem české hudební vědy a estetiky – byla také jedním z ústředních témat I. mezinárodního semináře marxistických muzikologů, který se konal v rámci Pražského jara ve dnech 27. 5.–2. 6. 1963 v Praze.⁹⁸

Jaroslav Jiránek se touto teorií v různé míře, jak již bylo řečeno, zabýval téměř celý život a dle Miloše Honse v ní viděl společně s Antonínem Sychrou „[...] analytickou metodu, kterou lze dokázat existenci socialistického realismu jako vývojově zákonitého uměleckého stylu a potvrdit tak, že nejde jen o soubor normativních kritérií pro omezenou a ideologicky podmíněnou tvorbu“.⁹⁹ Poledňák ale uvádí, že smyslem Asafjevovy intonační teorie bylo přispívat k objasňování a zdůvodňování obsahovosti hudby, přičemž umění bylo chápáno jako nástroj k formování společenského vědomí. Nově vznikající hudba tak neměla překračovat úroveň vkusu širokých posluchačských vrstev a její úloha spočívala v podpoře formování „nového socialistického člověka“.¹⁰⁰ Intonační teorie se tak měla stát kontradikcí Hanslickovy formalistické estetiky, která naopak upřednostňovala absolutní hudbu a za obsah hudby považovala pouze znějící pohybové formy.¹⁰¹ Asafjevova teorie zaznamenala také negativní kritické ohlasy

⁹⁶ ASAFJEV, Boris. *Muzykalnaja forma kak process*. Moskva: Muzgiz, 1930.

⁹⁷ ASAFJEV, Boris. *Hudební forma jako proces*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965.

⁹⁸ VOLEK, Jaroslav. *Mezinárodní seminář hudebních vědců*. Hudební rozhledy. 1963, 16(14), s. 596.

⁹⁹ HONS, Miloš. *Intonační teorie a česká hudební věda 50. a 60. let minulého století*. Živá hudba. 2014, (5), s. 59.

¹⁰⁰ POLEDŇÁK, Ivan. *Muzikolog a estetik v labyrintu politiky a ideologie: Antonín Sychra II*. Hudební rozhledy. 2009, 62(11), s. 53

¹⁰¹ POLEDŇÁK, Ivan. *Muzikolog a estetik v labyrintu politiky a ideologie: Antonín Sychra I*. Hudební rozhledy. 2009, 62(10), s. 54.

v souvislosti s nadužíváním pojmu *intonace*, který neměl jasně definovaný význam. Důsledkem byly pochybnosti o vědecké zpracovanosti tohoto systému.¹⁰²

Asafjev intonaci chápal jako aktuální princip, který dává zvuku smysl, přičemž spojoval hudebně formové a obsahové aspekty díla. Toto označení užíval hlavně pro charakteristiku melodiky. Inspiroval se také myšlenkou švýcarského hudebního teoretika Ernsta Kurtha, dle kterého je hudba znějící pohyb, a hudební formu chápe jako dynamicky vyvíjející se proces.¹⁰³ Protože Asafjev intonaci jasně nedefinoval, byly tomuto pojmu v 50. letech přisuzovány i ideové a společenské významy. Intonační teorie tak byla v rámci dobové estetiky socialistického realismu ve velké míře podporována a upřednostňována. Je možné se shodnout s názorem Miloše Honsa a Jaroslava Volka,¹⁰⁴ že tyto tendence jsou patrné také z Jiránkovy díkce, ve které je zřetelný vliv politické rétoriky Zdeňka Nejedlého na úkor Asafjevova muzikologického pohledu.¹⁰⁵ Muzikolog Zdeněk Sádecký zneužití této koncepce vyličil tak, že „[...] Asafjev byl oboustranně vtahován do nepřipustné sféry toho neblahého pojímání estetiky, v němž se jevila jako poddajná služka mocenských záměrů, měnících se kampaňovitě ze dne na den, čistě podle potřeb byrokraticko–centralistické manipulace s uměleckými pracovníky. Dílo autora, seriózního vědce, bylo tak nemálo zdiskreditováno“.¹⁰⁶ Co se týče pojetí intonační teorie Antonínem Sychrou, je příhodné Honsovo hodnocení, že publikace *Stranická hudební kritika spolutvůrce nové hudby*¹⁰⁷ je „příkladem vulgární formy ideologicky zmanipulovatelné kritiky moderní hudby, v níž se autor neustále odvolával na Asafjevovu intonační teorii. Na několika melodických příkladech dokazoval ‚zrůdnost‘ opery *Vojcek* Albana Berga jako reprezentanta pokleslé kapitalistické hudby a naopak optimismus a budoucnost masových písní“.¹⁰⁸ Jiránek pod vlivem

¹⁰² HONS, Miloš. *Intonační teorie a česká hudební věda 50. a 60. let minulého století*. Živá hudba. 2014, (5), s. 59–60.

¹⁰³ Tamtéž, s. 61, 63.

¹⁰⁴ VOLEK, Jaroslav. *Teorie intonace, její geneze, současný stav a problémy*. Hudební věda. 1966, 3(1), s. 285.

¹⁰⁵ HONS, Miloš. *Intonační teorie a česká hudební věda 50. a 60. let minulého století*. Živá hudba. 2014, (5), s. 68–69.

¹⁰⁶ SÁDECKÝ, Zdeněk. *Recenze: Jiránekův Asafjev*. Hudební rozhledy. 1969, 22(5), s. 144.

¹⁰⁷ SYCHRA, Antonín. *Stranická hudební kritika spolutvůrce nové hudby (Úvod do hudební estetiky socialistického realismu)*. Praha: Národní vydavatelství Orbis, 1951.

¹⁰⁸ HONS, Miloš. *Intonační teorie a česká hudební věda 50. a 60. let minulého století*. Živá hudba. 2014, (5), s. 73.

Sychry, jakožto průkopníka experimentálních metod v české hudební vědě, spojil intonační analýzu se statistikou. Význam tohoto rozboru se tak omezil jen na sledování intervalové stavby vokální složky a následné statistické zpracování výskytu jednotlivých intervalů.¹⁰⁹

Mezi první díla, která Jiránek věnoval Asafjevově teoretické koncepci, patří titul *Umění rozezpívat myšlenku. Pokus o intonační analýzu*¹¹⁰ z roku 1965. Knihu věnoval 20. výročí osvobození ČSSR a skládá se ze sedmi studií, ve kterých se věnuje různým aspektům vývoje české hudby v letech 1945–1965. Jedná se o Jiránkův bilanční příspěvek k diskusi o otázkách socialistického umění. Nepracuje zde s úplně novými tématy, ale s těmi, kterými se již v minulosti zabýval, aby prověřil odolnost základního teoretického stanoviska vůči času.¹¹¹ Ve studiích se mj. zabývá díly Leoše Janáčka, Sergeje Prokofjeva a Dmitrije Šostakoviče, která dle něj silně formovala českou hudbu v oblasti programní hudby, a ve dvou estetických statích se věnuje poetizaci „prostého života práce“ a poslání veškeré tehdejší kulturní a umělecké tvorby (např. V. Nejedlého zhudebnění revoluční socialistické poezie).¹¹² V celé publikaci Jiránek také užil metodu intonační analýzy.

Ze stejného roku pochází Jiránkův *Příspěvek k teorii a praxi intonační analýzy*.¹¹³ V teoretické části této publikace objasňuje vznik a význam Asafjevova učení o intonaci, perspektivy dalšího rozvoje a některé klíčové problémy marxistické muzikologie v kontextu Asafjevovy teorie. V druhé části knihy se věnuje praktickým ukázkám intonační analýzy v souvislosti s problematikou 19. století (srovnává např. klavírní styl Liszta a Smetany). Za součást *Příspěvku* považuje také svůj spis, o kterém bylo pojednáno výše – *Umění rozezpívat myšlenku. Pokus o intonační analýzu*, kde se zaměřuje na ukázky praxe analýzy v dílech z 20. století.

Velmi kladně obě tyto publikace zhodnotil v *Hudebních rozhledech* Jaroslav Zich.¹¹⁴ Za jejich významný přínos považuje mj. Jiránkovo podrobné prozkoumání a definování pojmu hudební intonace, protože Asafjev, na kterého Jiránek navazoval,

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 84.

¹¹⁰ JIRÁNEK, Jaroslav. *Umění rozezpívat myšlenku. Pokus o intonační analýzu*. Praha: Panton, 1965.

¹¹¹ Tamtéž, s. 8.

¹¹² Tamtéž, s. 9.

¹¹³ JIRÁNEK, Jaroslav. *Příspěvek k teorii a praxi intonační analýzy*. Praha: DILIA, 1965.

¹¹⁴ ZICH, Jaroslav. *Příspěvek k teorii a praxi intonační analýzy, Umění rozezpívat myšlenku – Cenný přínos pro hudební vědu*. *Hudební rozhledy*. 1967, 20(10), s. 302–303.

k jednotnému vymezení tohoto pojmu nedospěl. Jiránek při charakteristice konceptu intonace navázal na návrhy Jaroslava Volka (přednesené na mezinárodním semináři marxistických muzikologů v Praze v roce 1963) a uvádí, že „intonace je množina nejmenších konkrétních, (tj. konkrétně znějících) hudebně zvukových kontextů, které mají pro určitý historicky konkrétně určený společenský subjekt (a individuum jako součást tohoto subjektu – společenské třídy, vrstvy, prostředí) relativně stejný význam a výraz (odkazují ke stejné společenské a životní situaci a ke stejnému okruhu mimohudební skutečnosti), charakterizovaný určitou konkrétní pravděpodobnostní strukturou vztahů uvnitř všech a mezi všemi složkami zvukového projevu: melodickou, rytmickou, harmonickou, témbrovou, dynamickou, tempovou i přednesovou“.¹¹⁵ Jaroslav Zich je také toho názoru, že nejvhodnějším prostředkem ke zvládnutí základních úkolů marxistické muzikologie¹¹⁶ je právě intonační analýza, v rámci které je hudební forma chápána jako nedílná součást obsahu, a to i včetně mikrostruktury intonací jako nejmenších hudebně formových segmentů schopných nést určitý obsahový náboj.¹¹⁷

Na předchozí dva svazky Jiránek navazuje publikací *Asafjevova teorie intonace, její geneze a význam*¹¹⁸ z roku 1967. Autor monografie míní, že Asafjevova teorie intonace je nejpozoruhodnější muzikologickou koncepcí, a proto zarputile usiloval o její napojení na československou estetickou tradici. Jiránek byl některými svými kolegy varován, že by si měl jako ředitel Ústavu pro hudební vědu ČSAV rozmyslet, jestli je bezpečné takto kategoricky stavět otázku Asafjevovy teorie intonace, aby to nesvedlo celý obor na scestí. Jiránekův postoj byl ale neoblomný: „Budeme-li se pořád obávat, abychom nikoho nesvedli z cesty, tak ho přivedeme nejen na scestí, ale ani ho nepřivedeme na žádnou cestu. [...] Jestliže se někdo domnívá, že existuje jiná cesta

¹¹⁵ JIRÁNEK, Jaroslav. *Příspěvek k teorii a praxi intonační analýzy*. Praha: DILIA, 1965, s. 205–106.

¹¹⁶ Mezi základní úkoly marxistické muzikologie Miroslav Karel Černý (1924–2011) řadí: vyřešení základního estetického problému vědecké formulace vztahu hudby, její vnitřní struktury a tvaru k mimohudební skutečnosti, a nalezení uspokojivé formulace konkrétního obsahu hudebních děl; překlenutí rozporu mezi skutečnostmi zjištěnými obecně historickými metodami a výsledky technické a stylové analýzy; nalezení integrujícího ústředního článku, který by sjednotil a hierarchizoval jednotlivé aspekty hudebně historického bádání; formulace předmětu hudebně historické práce, která by zároveň brala zřetel i na aktuální společenské potřeby a společenskou objednávku. ČERNÝ, Miroslav Karel. *Předmět hudební historiografie. Příspěvek k problematice metodologie hudebně historické práce*. Hudební věda. 1964, 1(4), s. 587–588.

¹¹⁷ JIRÁNEK, Jaroslav. *Úvod do historie hudební analýzy a teorie sémantické hudební analýzy*. Praha: AMU – Státní pedagogické nakladatelství, 1991, s. 18.

¹¹⁸ JIRÁNEK, Jaroslav. *Asafjevova teorie intonace, její geneze a význam*. Praha: Academia, 1967.

pro marxistickou formulaci nejobecnějších specifických zákonitostí hudby, necht' jde touto cestou, necht' existuje tvůrčí vědecká svoboda! Ale nemůže se brát nám, kteří jsme o tom přesvědčeni, brát odvaha, abychom nešli touto cestou."¹¹⁹

Asafjevovo učení zvolil za východisko svého úsilí kvůli potřebě překonání velkého rozdílu mezi teorií hudební vědy a praxí umělecké tvorby („volá“ po „hudebnější muzikologii“). Největší a vědecky perspektivní význam teorie intonace spatřuje v tom, že umožňuje společnou metodologickou platformu pro hudební historiky, estetiky a teoretiky. Jiránek se v této publikaci také pokouší o domyšlení Asafjevova učení a vytvoření jednotného systému, který by byl otevřený všem perspektivně slibným oblastem muzikologického výzkumu. Toto považuje také za pokus o konkrétní marxistickou metodologickou bázi hudební vědy.

Publikace vznikla na základě tvůrčí objednávky Českého hudebního fondu (dále ČHF) a Jiránek na ní pracoval celkem 6 let (původně měla být práce dokončena již koncem roku 1962).¹²⁰ Důvodem zpoždění byla obtížná dostupnost potřebných pramenů a časově náročná funkce ředitele Ústavu pro hudební vědu ČSAV, jak její autor vysvětluje ČHF, jenž vznik publikace finančně podpořil.¹²¹ Antonín Sychra, jakožto Jiránekův konzultant, hodnotí práci pozitivně a její zveřejnění považuje za velmi vhodné a naléhavé, protože ani sovětští vědci se do té doby nepokusili Asafjevův přínos prozkoumat tak soustavně, jak to dle něj učinil právě Jiránek. Ztotožňuje se také s názorem, že Asafjevova teorie intonace je jedním z nejpozoruhodnějších muzikologických systémů.¹²² Upozorňuje však, že Jiránek se k této koncepci staví málo kriticky, a že místy nejsou dostatečně objasněny používané pojmy (např. „dynamičnost formy“).

¹¹⁹ Národní archiv (dále NA), fond Svaz československých skladatelů, karton 32/01 – III. sjezd 1963 (3. den 26. 4. 1963) – diskuse o semináři marxistické muzikologie, str. 6/3.

¹²⁰ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 234/1, osobní složka Jaroslava Jiráňka – tvůrčí objednávka ze dne 22. 7. 1961.

¹²¹ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 234/1, osobní složka Jaroslava Jiráňka – dopis Jaroslava Jiráňka adresovaný výboru ČHF ze dne 15. 10. 1964, s. 1.

¹²² ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 234/1, osobní složka Jaroslava Jiráňka – recenze Antonína Sychry na Jiráňkovu práci *Asafjevova teorie intonace, její geneze a význam* ze dne 20. 9. 1967, s. 1–3.

1.3.3. 70. a 80. léta

Protože byl Jiránek v roce 1970 vyškrtnut z KSČ,¹²³ což mělo za následek vyřazení z jeho dosavadních politických a organizačních aktivit, mohl věnovat více času vědecké práci. Stal se tak zjevně nejvíce publikujícím českým muzikologem druhé poloviny 20. století, ač hodnota jeho produkce nebyla vyrovnaná.¹²⁴ Zpočátku 70. let psal hlavně dílčí studie a rozbory do odborných časopisů (*Hudební věda*, *Hudební rozhledy*, *Estetika*), které později shrnul v knižních publikacích. V 80. letech se Jiránek snažil ve své produkci zúročit veškeré nabyté muzikologické znalosti. Ačkoliv své práce stále neopomíjel zasadit do ideologického rámce, nejhodnotnější publikace pochází z konce tohoto období.

Ve *Vztahu hudby a slova v tvorbě Bedřicha Smetany*¹²⁵ z roku 1976 Jiránek řeší, jaký význam tento skladatel přikládal správné hudební deklamaci slova a jak se tato skutečnost projevila v hudební struktuře jeho vokálních, resp. vokálně dramatických děl. Jedná se o ucelený teoretický příspěvek k problematice vztahu hudby a slova na základě intonační analýzy konkrétního vokálního hudebního materiálu. Autor publikace uvádí, že v tomto případě jde také o první práci, která se zabývá komplexně Smetanovým uměním hudební deklamace. Z Jiránkova teoretického pojednání a i konkrétních ukázek praktické analýzy vyplývá, že každá hudební deklamace představuje přetavení intonace řeči do specificky hudební (kvalitativně vyšší) roviny. Toto odůvodňuje tím, že každá hudební deklamace zahrnuje kromě momentu stylizace zvukového materiálu řeči do hudby také moment idealizace řeči čistě hudebními prvky, které se v běžné mluvě nevyskytují a přistupují k ní zcela nově. Jiránek zde dospívá k závěru, že moment idealizace ve Smetanově hudební deklamaci je téměř vždy vyvážený s momentem stylizace a v mimooperní vokální hudbě nad ním dokonce dominuje.¹²⁶

¹²³ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – návrh na přijetí za člena SČSKU.

¹²⁴ POLEDŇÁK, Ivan. Jaroslav Jiránek, In: *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4977.

¹²⁵ JIRÁNEK, Jaroslav. *Vztah hudby a slova v tvorbě Bedřicha Smetany*. Praha: Academia, 1976.

¹²⁶ Tamtéž, s. 170.

V roce 1978 se k této Jiráňkově publikaci vyjádřil Vilém Pospíšil.¹²⁷ Mezi přínosy monografie řadí kupř. argumentaci, kterou Jiránek podepřel správnost drtivé většiny závěrů, k nimž už dávno dospěla interpretační praxe, a to, že vyloučil jiné možné „zcestné“ výklady.¹²⁸ Pospíšil sice považuje výsledky Jiráňkovy práce za přesvědčivé, ale současně míní, že nepřinášejí žádné nové poznatky, které by se nedaly vysledovat např. studiem partitur či z celé inscenační tradice Smetanova hudebně dramatického odkazu.¹²⁹ Jako základní nedostatek publikace Pospíšil vnímá „téměř vypreparovanou teoretičnost, bez nejmenší snahy konfrontovat alespoň nejdůležitější závěry s praxí, což je základní úkol každé vědy“.¹³⁰ O rok později se ke *Vztahu hudby a slova v tvorbě Bedřicha Smetany* vyjádřil také Ivan Poledňák v časopisu *Estetika*.¹³¹ Uvádí, že slabinou Jiráňkovy monografie je interpretace exaktně zjištěných dat a klade si otázku, zda je výsledný poznávací efekt úměrný vynaložené práci a námaze.¹³² Jiránek totiž v úsilí o komplexní sémantickou analýzu zachází až do nejmenších detailů a „sémantizuje“ vše, i když ve skutečnosti v různých kontextech vystupují různé, i jinak velké sémantické jednotky, a fenomény nižší úrovně jsou vybírány spíše náhodně.¹³³ Dále hodnotí přesvědčivost autorových výkladů a uvádí, že by pomohlo, kdyby se nezaměřoval jen na Smetanovy skladby, ale rozebral i jednotlivé fenomény projevů jiných autorů.¹³⁴ Poledňák se vyjádřil také ke statistickým postupům a přepisům notového zápisu do jiných názorných forem, které Jiránek použil, a klade si otázku, jestli by někdy méně nebylo více.¹³⁵

Knihu *Tajemství hudebního významu*¹³⁶ napsal Jiránek v roce 1979. V tomto případě se opět podle vlastních slov inspiroval Zdeňkem Nejedlým, který hudbu chápal hlavně jako obsahové, významuplné umění. Jiránek zde uvažuje o hudebním významu jako o jevu, který se řešil již od samotných počátků estetické reflexe hudby, a nejde tak o

¹²⁷ POSPÍŠIL, Vilém. *Nad Jiráňkovou knihou o české deklamaci*. Hudební rozhledy. 1978, 31(10), s. 474–476.

¹²⁸ Tamtéž, s. 476.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ POLEDŇÁK, Ivan. *Jaroslav Jiránek: Vztah hudby a slova v tvorbě Bedřicha Smetany*. *Estetika*. 1979, 16(1), s. 60–62.

¹³² Tamtéž, s. 61.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ JIRÁNEK, Jaroslav. *Tajemství hudebního významu*. Praha: Academia, 1979.

novou problematiku, kterou by přinesla tehdy diskutovaná sémiotika. V této publikaci se Jiránek pokouší o vytvoření sémantického modelu hudby jako otevřeného systému,¹³⁷ v dalších kapitolách formuluje např. nové metodologické a metodické perspektivy pro sémantickou analýzu a v poslední části publikace tuto metodu přenáší do praxe rozborem *Houslového koncertu* Albana Berga.

K přínosům této monografie Miroslav Karel Černý řadí Jiránkovu definici hudby,¹³⁸ která dle něj pokrývá zatím „[...] nejširší paletu historicko–vývojových forem hudby, aniž by rozpustila její specifickou neurčitou mlhovinu“.¹³⁹ Poněkud negativně Černý hodnotí Jiránkovu analýzu Bergova *Houslového koncertu*, která je dle recenzentova názoru příliš komplikovaná, nepřehledná a v poměru k tomu relativně chudá na konečné výsledky interpretace obsahu díla, jichž by bylo možno dosáhnout i jinak.¹⁴⁰ S názorem Černého na zpracování této analýzy se ztotožňuje také Ivan Poledňák. Ve své recenzi vyzdvihuje mj. syntetičnost Jiránkova spisu a uvádí, že je prvním hmatatelným výsledkem české týmově realizované práce v oblasti hudební sémiotiky a tímto také popularizuje produkci tohoto badatelského okruhu.¹⁴¹

V roce 1980 vyšla jednosvazková, ideologicky orientovaná publikace *Socialistický realismus jako vůdčí ideově estetický princip naší současné hudební tvorby; Hovory o intonaci*.¹⁴² Skládá se ze dvou dílů, z nichž na druhém z nich pracoval Jiránek se svou druhou manželkou Miladou Ladmanovou. Co se týče tématu první části knihy, jedná se o překvapivý návrat do 50. let 20. století, který nepochybně souvisí s Jiránkovou úpornou snahou o rehabilitaci po svých „prohřešcích“ z roku 1968. Autor zde přemítá o pojmu *realismus*. Uvádí jeho definici jako „umění nejen vědomě zaměřené na objektivní realitu a pravdivě ji podávající, ale současně ji odrážející i uměleckými

¹³⁷ Viz grafické znázornění tohoto modelu – tamtéž, s. 18.

¹³⁸ Hudbu Jiránek vymezuje jako „umělé, jen v konkrétně smyslově znějící podobě komunikovatelné a fungující zvukové prostředí, které klade člověk mezi sebe a obklopující ho objektivní realitu za účelem jejího specifického osvojování a imaginativního řešení základního intervalu jeho bytí (intervalu mezi „já“ a přírodním a společenským „non-já“).“

JIRÁNEK, Jaroslav. *Tajemství hudebního významu*. Praha: Academia, 1979, s. 11.

¹³⁹ ČERNÝ, Miroslav Karel. *Jaroslav Jiránek: Tajemství hudebního významu*. Praha 1979, *Academia*. 164 stran. Hudební věda. 1980, 17(4), s. 366.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 367.

¹⁴¹ POLEDŇÁK, Ivan. *Dvě významné Jiránkovy knihy*. Hudební rozhledy. 1982, 35(9), s. 476.

¹⁴² JIRÁNEK, Jaroslav. *Socialistický realismus jako vůdčí ideově estetický princip naší současné hudební tvorby*; JIRÁNEK, Jaroslav a Milada LADMANOVÁ. *Hovory o intonaci*. Praha: Divadelní ústav. 1980.

prostředky z ní bezprostředně vyvozenými“.¹⁴³ Dále diskutuje o tom, zda je realismus směrem, slohem či metodou a uvádí, že nejlépe vyhovujícím označením tohoto pojmu je antropologický princip umělecké tvorby. Poté pojednává také o socialistickém realismu, o kterém píše, že „[...] není pouhým dalším členem v řadě dosavadních adjektivních vymezení realismu, nýbrž je to historicky jev nového, kvalitativně vyššího řádu“.¹⁴⁴ Dále se věnuje historické přípravě hudby socialistického realismu a uvádí, že na jejím počátku stojí hudba ústní tradice. Tato tvorba obsahovala základní předpoklady pozdější hudby v duchu socialistického realismu, mezi které Jiránek řadí mj. i to, že „byla tvořena masami a pro masy, čerpala prostředky své tvorby přímo ze života těchto mas a nepostrádala ani jiskru revoluční důvěry v budoucnost“.¹⁴⁵ Co se týče druhé části tohoto svazku, na kterém Jiránek spolupracoval s Miladou Ladmanovou, jedná se o cyklus 14 rozhovorů, ve kterých je pojednáváno o Asafjevově teorii intonace. Tyto dialogy vyšly z potřeby popularizace (a také na žádost hudebně vzdělávací redakce Československého rozhlasu) tohoto učení po vydání Jiránkovy publikace *Asafjevova teorie intonace, její geneze a význam*.¹⁴⁶

Miroslav Karel Černý usuzuje, že obě části publikace jsou záslužné, nicméně spatřuje v nich také problémy, které vyplývají z podstaty a problematiky tehdejších možností vědy. Černý poukazuje např. na Jiránkovo shrnutí a objasnění problematiky socialistického realismu v hudbě a domnívá se, že podat zde zcela úplné, uzavřené, jasné a jednoduché řešení, které bývá prakticky požadováno, totiž nebylo v silách Jirána, ani celé tehdejší vědy. Proto tato problematika měla zůstat „otevřenou“ a stejně tak i socialistický realismus měl být „otevřeným systémem“, jak Jiránek jindy rád zdůrazňoval, ač se zrovna v tomto případě danému pojmu vyhýbal.¹⁴⁷

*Muzikologické etudy*¹⁴⁸ z roku 1981 představují výběr Jiránkových studií o hudbě, které publikoval v různých časopisech a sbornících. Volba názvu titulu není náhodná, autor se zde inspiroje *Symfonickými etudami*,¹⁴⁹ které představují výběr Asafjevových

¹⁴³ Tamtéž, s. 16.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 35.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 41.

¹⁴⁶ JIRÁNEK, Jaroslav. *Asafjevova teorie intonace, její geneze a význam*. Praha: Academia, 1967.

¹⁴⁷ ČERNÝ, Miroslav Karel. *Jaroslav Jiránek: Socialistický realismus jako vůdčí princip naší současné hudební tvorby. Jaroslav Jiránek – Milada Ladmanová: Hovory o intonaci*. Hudební věda. 1982, 19(4), s. 368.

¹⁴⁸ JIRÁNEK, Jaroslav. *Muzikologické etudy*. Praha: Panton, 1981.

¹⁴⁹ GLEBOV, Igor. *Simfoničeskije etjudy*. Peterburg: Gosudarstvennaja filarmonija, 1922.

prací.¹⁵⁰ Autor se v této publikaci zaměřuje na českou hudební kulturu z novějšího období a je do jisté míry možné se shodnout s Ivanem Poledňákem, že se jedná o zajímavý příspěvek k jejímu poznávání a hodnocení.¹⁵¹ Stati jsou rozděleny do tří kapitol, ve kterých se Jiránek věnuje hudební skladbě, hudební interpretaci a teorii hudby. Každou tuto část zasazuje do kontextu tvorby různých skladatelů či muzikologů. Jiránek zde vychází zejména z konkrétní, ze kterých pak vyvozuje obecné závěry a osvětluje na příkladu různých osobností a výkonech ty momenty, které znamenaly převrat v ustálených přístupech k hudbě.¹⁵² V jednotlivých příspěvcích jsou uplatněny různorodé metodologické postupy, ke kterým Jiránek přistupuje jako k žánrům muzikologické tvorby. Najdeme zde statistické (např. stať *Revolucionář Beethoven*) i tradiční analýzy konkrétních skladeb doplněné o četné notové ukázky (např. stať *Houslová sonáta Josefa Stanislava*), celkové rozbory stylu osobností (např. stať *Liszt a Smetana*) či uměleckých směrů a portréty interpretů, které autor vytvářel na základě pozorování a „vyposlouchávání“ jejich výkonů (kupř. stať *Arturo Benedetti-Michelangeli*). Jaroslav Volek tento výběr Jiráňkových studií hodnotí poměrně kladně. Kromě drobných nepřesností ale upozorňuje např. na to, že Jiránek ve své stati až příliš obdivuje klavíristu Artura Benedetti-Michelangela. Volek o něm totiž míní, že „tento umělec nehraje dobře romantiky, jimiž tempově a dynamicky vyloženě ‚cloumá‘; je ovšem téměř nedostižný u impresionistů a zajisté velmi stylový u předklasiků a raných fází klasicismu“.¹⁵³

V letech 1984 a 1989 Jaroslav Jiránek přispěl svými dvěma publikacemi (*Smetanova operní tvorba I. Od Braniborů v Čechách k Libuši*;¹⁵⁴ *Smetanova operní tvorba II. Od Dvou vdov k Viole*¹⁵⁵) ke vzniku celkem pěti svazkové kolektivní monografie *Dílo a život Bedřicha Smetany*. V obou svazcích se věnoval skladatelově opeře – v prvním pojednává o *Braniborech v Čechách*, *Prodané nevěstě*, *Daliboru* a *Libuši*, a ve druhém navazuje analýzou oper *Dvě vdovy*, *Hubička*, *Tajemství* a fragmentu *Violy*. Jiránek

¹⁵⁰ FUKAČ, Jiří. Jaroslav Jiránek: Muzikologické etudy. *Estetika*. 1983, 20(4), s. 254.

¹⁵¹ POLEDŇÁK, Ivan. Dvě významné Jiráňkovy knihy. *Hudební rozhledy*. 1982, 35(9), s. 475.

¹⁵² FUKAČ, Jiří. *Jaroslav Jiránek: Muzikologické etudy*. *Estetika*. 1983, 20(4), s. 255.

¹⁵³ VOLEK, Jaroslav. *Jaroslav Jiránek: Muzikologické etudy, Praha 1981, Panton*. Hudební věda. 1983, 20(1), s. 88.

¹⁵⁴ JIRÁNEK, Jaroslav. *Smetanova operní tvorba I. Od Braniborů v Čechách k Libuši*. Praha: Supraphon, 1984. *Dílo a život Bedřicha Smetany*, sv. 3.

¹⁵⁵ JIRÁNEK, Jaroslav. *Smetanova operní tvorba II. Od Dvou vdov k Viole*. Praha: Supraphon, 1989. *Dílo a život Bedřicha Smetany*, sv. 4.

vychází z konfrontace starší literatury s výsledky vlastního bádání, metodologické východisko své práce pak založil na syntéze podnětů Asafjevovy teorie intonace, sémiotiky a teatrologické koncepce O. Zicha.

Každé operě autor věnuje čtyři kapitoly, ve kterých pojednává o libretu, hudebně dramatickém ději, postavách a ideově uměleckém významu díla. O každém z těchto aspektů Smetanových děl Jiránek píše velmi detailně a se zřetelným zaujetím. Zvláštností jeho vědeckého postupu je použití statistických metod. Tento postup byl Jiránkovi blízký, protože už v roce 1971 ve svém příspěvku v časopise *Hudební věda* uvedl, že „[...] vztah řečového projevu a jeho příslušné hudebně dramatické typizace je stejně dobře dostupný konkrétnímu smyslovému osvojení, jako je směrodatná odchylka od statistického průměru k charakteristickému typu kvantitativně vyjádřitelná“.¹⁵⁶ V obou svazcích o operách Bedřicha Smetany využívá také matematickou lingvistiku. Jiránek byl přesvědčen, že je na základě výpočtu, kupř. koeficientu poměru dramatických situací, míry konverzačního spádu děje či míry konverzační stručnosti, schopen vystihnout specifičnost a funkčnost Smetanovy hudební dramaturgie. Intonační analýza zde spočívá ve sledování intervalové struktury vokálních partů a statistickém zpracování výskytu všech intervalů.¹⁵⁷ Lze zde souhlasit s názorem Poledňáka, že Jiránkova práce má slabiny jak v rigiditě metodologie, tak i např. v přemíře různých údajů s problematickou výpovědní hodnotou. Zvolený postup se tak i přes velmi rozsáhlý a pracný výzkum ukázal být značně limitující a nepřinesl objevná zjištění.¹⁵⁸ Také samotná metoda intonační analýzy, která vyzdvihuje melodickou složku hudby, se začala jevit jako velmi omezená ve chvíli, kdy nové kompoziční techniky povýšily tektonický význam a zodpovědnou vazbu dalších složek (témbr, dynamika).¹⁵⁹

¹⁵⁶ JIRÁNEK, Jaroslav. *Statistika jako pomocný nástroj intonační analýzy*. Hudební věda. 1971, 8(2), s. 167.

¹⁵⁷ HONS, Miloš. Analýza a názory Jaroslava Jiráňka. In: HONS, Miloš. *Hudba jako horký tep života. Kapitoly z dějin české hudební estetiky, vědy a kritiky od Února k Srpnu (1948–1968)*. Praha: Togga, 2015, s. 96.

¹⁵⁸ POLEDŇÁK, Ivan. *Jaroslav Jiránek* [online]. [cit. 2022–09–14]. Dostupné z: https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=4977.

¹⁵⁹ HONS, Miloš. Analýza a názory Jaroslava Jiráňka. In: HONS, Miloš. *Hudba jako horký tep života. Kapitoly z dějin české hudební estetiky, vědy a kritiky od Února k Srpnu (1948–1968)*. Praha: Togga, 2015, s. 99.

V roce 1989 Jiránek napsal publikaci *Eseje o romantismu*.¹⁶⁰ Sám o ní uvádí, že jde o pokus teoreticky uceleného pohledu na evropský hudební romantismus, a že neusiloval o úplný přehled dějin daného období. Jeho záměrem bylo odhalit hudební podstatu romantismu prostřednictvím komparace s ostatními obory umění, a to za pomoci rozboru vybraných osobností a uměleckých fenoménů z tohoto období. Nevynechává přitom ani specifika českého romantismu. V úvodní kapitole pojednává o pojmu *romantismus*, podstatě tohoto slohu v umění a o předpokladech jeho geneze. Výklad hudebního romantismu rovněž neopomene zasadit do ideologického rámce marxismu-leninismu. Poté již v dalších kapitolách přistupuje k charakteristice osobností a analýze východisek i děl různých skladatelů spjatých s daným období. Knihu uzavírá zjištěním, že „úloha romantismu při utváření a vzniku moderní hudby 20. století je zcela nepominutelná, máme na mysli přirozeně jen toto jediné autentické užití pojmu“.¹⁶¹

Názor Ivana Poledňáka na tuto práci je ambivalentní. Pozitivně i negativně hodnotí Jiráňkovu celoživotně vypracovanou analytickou metodu, estetickou orientaci, filozofický postoj ke světu, jeho vědní terminologii i literární styl. Poledňák uvádí, že nejzřetelněji se tento rozpor projevuje hned v první kapitole knihy. Z ní je totiž zřejmé, jak velkou metodickou výhodou je mít po léta budovaný myšlenkový systém, díky kterému je možné rozpoznat genetické a příčinné souvislosti i tam, kde je jiní nevidí.¹⁶² Za nevýhodu této skutečnosti pak Poledňák považuje to, že takovýto jeden důsledný systém skutečnost velmi zjednodušuje a zhrubuje.¹⁶³ Velmi pozitivně lze ale hodnotit Jiráňkovu schopnost hloubkové sémiotické analýzy. Jiránek totiž nezůstává pouze u popisů nebo segmentaci hudebních struktur, ale aktivně se zabývá i otázkami, proč byl konkrétní hudební postup zvolen, z jakých estetických, myšlenkových a sociálních premis vyrůstá, a jaké jsou jeho možné interpretace.¹⁶⁴

Za svou pedagogickou kariéru napsal Jiránek několik učebních textů. Prvním z nich jsou *Základní vývojové linie předmarxistické estetiky*¹⁶⁵ z roku 1987. Zde pojednává o

¹⁶⁰ JIRÁNEK, Jaroslav. *Eseje o romantismu*. Praha: Panton, 1989.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 268.

¹⁶² POLEDŇÁK, Ivan. *Jaroslav Jiránek: Eseje o romantismu*. Hudební věda. 1992, 29(4), s. 367–368.

¹⁶³ Tamtéž, s. 368.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ JIRÁNEK, Jaroslav. *Základní vývojové linie předmarxistické estetiky*. Praha: AMU – Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

estetice antického starověku, středověku a novověku. V podkapitole o estetice romantismu a krizi spekulativní idealistické estetiky popisuje zrod „buržoazního individualismu“ a komentuje ho velmi negativně po vzoru *Manifestu Komunistické strany* Marxe a Engelse.

1.3.4. 90. léta

V 90. letech Jiránek publikoval velké množství studií v zahraničních periodikách a sbornících.¹⁶⁶ Protože působil také jako pedagog na vysokých školách, vydal zde několik svých spisů. Nejrozsáhlejším z nich jsou třídílné *Základy hudební sémiotiky*¹⁶⁷ z roku 1992.

Jiránek se na tomto díle podílel jako jeden z hlavních autorů¹⁶⁸ a ačkoliv jsou všechny tři svazky vydány jako skriptum pro studenty hudební vědy Masarykovy univerzity v Brně, jedná se o obsáhlé a čtenářsky náročné vědecké texty. V publikaci jsou shrnuty výsledky práce Pražského hudebně sémiotického týmu,¹⁶⁹ který vznikl v druhé polovině 70. let v rámci sekce hudební vědy ÚTDU ČSAV. První díl se zabývá dějinami obecné, hudební i uměnovědné sémiotiky a vymezuje její základní předmětné pole, terminologii a metodologii. Ve druhém svazku je pojednáváno detailněji o hudební sémiotice a třetí díl (v redakci Jaroslava Jiráňka) je věnován otázkám sémantické hudební analýzy. Lze souhlasit s Janem Vičarem, že ačkoliv se autoři této publikace snažili texty vypracovat do jednotné podoby tak, aby odpovídala vysokoškolským skriptům, má výsledný celek spíše sborníkový charakter. Autoři byli totiž příliš silnými individualitami na to, aby se ve všem zcela shodli a při plnění svého dílu práce vycházeli ze svých předchozích příspěvků, jež se od sebe svými přístupy

¹⁶⁶ Viz LADMANOVÁ, Milada. *Výběrová bibliografie prof. PhDr. Jaroslava Jiráňka, DrSc.* Hudební věda. 1993, 30(1), s. 89–95; VIČAR, Jan. *Bibliographie der ausgewählten schriften von Jaroslav Jiránek*. In: Musicologica Olomucensia III: In Honorem Jaroslav Jiránek, ed. Jan Vičar a kol. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1997, s. 15–27.

¹⁶⁷ FUKAČ, Jiří, Jaroslav JIRÁNEK, Ivan POLEDŇÁK a Jaroslav VOLEK. *Základy hudební sémiotiky*. Díly I, II, III. Brno: Masarykova univerzita, 1992.

¹⁶⁸ Dalšími hlavními autory jsou Jiří Fukač, Ivan Poledňák a Jaroslav Volek. Na publikaci se dále podílel i kolektiv spolupracujících autorů.

¹⁶⁹ Činnost týmu organizoval Ivan Poledňák a jeho členy byli Jiří Fukač, Jaroslav Jiránek, Jaroslav Volek, Miroslav Karel Černý, Jarmila Doubravová, Jaroslav Smolka a další. FUKAČ, Jiří, Jaroslav JIRÁNEK, Ivan POLEDŇÁK a Jaroslav VOLEK. *Základy hudební sémiotiky I*. Brno: Masarykova univerzita, 1992, s. 5.

poněkud lišily.¹⁷⁰ O spíše sborníkovém charakteru publikace svědčí také absence slovníčku základních vědeckých pojmů, kterým měl být dle předmluvy zakončen třetí díl publikace. Jan Vičar hodnotí toto třídílné kolektivní dílo pozitivně a věří, že svou širokou perspektivou, logickými úvahami a analýzou empirických jevů dokáže o své pravdě přesvědčit i ty nejtvrdošíjnější odpůrce hudební semiózy.¹⁷¹ Je ale zjevné, že autoři měli omezený přístup k většině západní zahraniční produkce a zároveň neměli možnost se aktivně zapojit do mezinárodních vědeckých diskuzí, což limitovalo jejich pojetí hudební sémiotiky.

2. JAROSLAV JIRÁNEK V KONTEXTU KULTURNÍ POLITIKY 50. A 60. LET 20. STOLETÍ

Tato kapitola bude zaměřena na vystižení Jiránkovy činnosti jako ideologického exponenta Svazem ovládané kulturní politiky a muzikologie po Únoru 1948 do roku 1969. V rámci vytvoření uceleného obrazu kulturního politika a ideologa zde bude detailněji pojednáno o jeho vztahu k politice, cestě ke smýšlení v duchu socialistické ideologie a také o působení v SČS a jeho postoji k avantgardní hudbě. Jiránkův ideologický vývoj v období 50. a 60. let bude v kapitole demonstrován tematicky, na jeho příspěvcích v muzikologických periodikách (zejména v *Hudebních rozhledech*) a mj. také prostřednictvím jeho prohlášení na sjezdech SČS a jednáních ÚV SČS.

2.1 Jiránkův vztah k politice

Podle Jiránkem poněkud tendenčně sepsaného vlastního životopisu se o společenské dění a o humanitní vědy (historie, filozofie apod.) zajímal již od svých deseti let. Uvedl, že v raném mládí politicky smýšlel v duchu oficiální masarykovsko-benešovské ideologie, ale Mnichovská dohoda otřásla jeho názory natolik, že Jiráňka tehdy opustily jeho dosavadní sympatie k tzv. „západní kulturní orientaci“ a našel nový středobod v Sovětském svazu, v němž spatřoval bezpečnou oporu národní svobody a nezávislosti.¹⁷² Poúnorový systém Jiránek vnímal jako návrat smyslu života, a tak se v jeho projevech odráželo výhradně nekritické pohlížení na

¹⁷⁰ VIČAR, Jan. *Recenze: Jiří Fukač, Jaroslav Jiránek, Ivan Poledňák, Jaroslav Volek a kolektiv: Základy hudební sémiotiky I, II, III.* Hudební věda. 1996, 33(1), s. 82.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 83.

¹⁷² ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – životopis ze dne 6. 6. 1960, s. 1.

nový režim: „Krutá doba nacistické okupace se stala pro mě tak tvrdou, ale tím i plodnou školou života, že jsem vůbec neuměl – zvláště po osvobození naší vlasti Sovětskou armádou – pochopit, jak mladý člověk mé generace, není-li sám přímo z podnikatelských vrstev, může se nestat komunistou, přítelem a obdivovatelem Sovětského svazu a nadšeným budovatelem nové, lidově demokratické republiky.“¹⁷³ Jiránek tvrdil, že už za protektorátu prostudoval základní marxistickou literaturu (*Komunistický manifest*,¹⁷⁴ *Vývoj socialismu od utopie k vědě*,¹⁷⁵ atd.), a že v cestě k ideologii Sovětského svazu mu také velmi pomáhal přátelský styk s některými přáteli ze školy, kteří již byli „uvědomělými komunisty“.

V roce 1944 byl Jiránek totálně nasazen u firmy Aktofot jako pomocný dělník. Zde se poprvé dostal do skutečného dělnického prostředí a získal také spojení s ilegální organizací Komunistické strany, která v závodě působila. Z jeho životopisu je patrné, že si události zde popisované poněkud ideově přikrášloval, aby byl režimem viděn v co nejlepším světle. Zmínil zde např. svůj podíl na odbojové činnosti, kdy se měl dle jeho slov účastnit různých pomocných akcí, kupř. sběru financí a potravin pro rodiny uvězněných.¹⁷⁶ Svým počínáním v té době ale údajně záhy vzbudil nevoli majitele továrny, který Jiránekovi dal výpověď a předal jej úřadu práce. Po dvou měsících byla tedy jeho počáteční politická práce a spolupráce s ilegální skupinou přerušena. Následně se dostal do firmy Dorka, kam byla Pražská konzervatoř jako celek totálně nasazena.¹⁷⁷

Po květnové revoluci¹⁷⁸ se Jiránek ihned zapojil do nového budovatelského života na vysokých školách. Zúčastnil se práce revolučního Studentského národního výboru a stal se jednatelům nově založeného spolku posluchačů konzervatoře. Vzápětí po revolučních dnech také podal přihlášku do KSČ, na kterou se mu jako ručitelé

¹⁷³ JIRÁNEK, Jaroslav. *Smysl života a práce*. Hudební rozhledy. 1960, 13(10), s. 418.

¹⁷⁴ MARX, Karl a Friedrich ENGELS. *Manifesto of the Communist Party*. London: J. E. Burghard, 1848.

¹⁷⁵ ENGELS, Friedrich. *Vývoj socialismu od utopie k vědě*. Přeložil Ladislav ŠTOLL. Praha: Svoboda, 1945.

¹⁷⁶ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráka – životopis ze dne 25. 3. 1955, s. 3.

¹⁷⁷ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráka – životopis ze dne 6. 6. 1960, s. 2.

¹⁷⁸ Květnová revoluce probíhala v období 2. světové války ve dnech 1. do 11. 5. 1945 a jednalo se o povstání českého lidu proti německé okupaci.

podepsali dva jeho kolegové z ilegální komunistické skupiny u firmy Aktofot. Členem strany se stal 1. 6. 1945 a po poradě s tajemníkem Okresního výboru KSČ Praha 2 založil spolu s několika dalšími kolegy (Vladimír Sommer, Dušan Havlíček, Eliška Pomejzlová–Vaňková, Mojmír Klánský atd.) závodní organizaci KSČ na konzervatoři, jejíž byl prvním předsedou. Tuto funkci zastával také v prvním vysokoškolském výboru strany (VV KSČ). V létě 1945 se zúčastnil prvního školení komunistů–pracovníků na vysokých školách v Dolech u Prahy.¹⁷⁹ Ve funkčním období 1948–1949 byl jako kulturně propagační referent členem předsednictva Okresního výboru KSČ na vysokých školách. V té době byl již lektorem marxismu–leninismu a od ledna 1950 (do konce roku 1952) působil také jako vedoucí stranické skupiny SČS. Horečná politická činnost ale způsobila významný obrat ve vývoji Jiránkovy profesní kariéry. Od roku 1948 už mu nezbyl čas na soustavnou koncertní činnost (po Únoru již neměl žádný samostatný koncert) a také jeho „osobní záliba“ se začala vyvíjet stále více teoretickým a publicistickým směrem.¹⁸⁰

Jiránkovo účelové přibarvování minulosti je zjevné i na konci 60. let, kdy uvedl, že mezníkem pro jeho politické smýšlení byl XX. sjezd KSSS¹⁸¹ (Komunistické strany Sovětského svazu), v rámci kterého se dozvěděl plnou pravdu o některých hrůzách a deformacích v komunistickém hnutí. Na 1. zasedání české části ÚV SČS z 25. 4. 1968 dokonce prohlásil: „Tyto věci byly pro mne druhým nejotřesnějším momentem mého života. První byl Mnichov, kdy mi bylo 16 let a poprvé zvítězilo nad námi naprosté bezpráví, druhý byl XX. sjezd KSSS, protože tam jsem byl v takové krizi na pokraji zhroucení dalšího životního smyslu. Vzpamatoval jsem se z toho a domnívám se, že XX. sjezd přišel v hodině dvanácté, aby všechny životodárné síly v komunistickém hnutí zmobilizoval do boje proti všem deformacím a za rehabilitaci a renesanci původního humanistického učení Marxe a Lenina. Proto i v mé praktické politické práci je toto období významným mezníkem, protože veškerá činnost, za kterou nesu odpovědnost, se dost významně odlišuje do r. 1956 a po r. 1956. [...] Kdyby znovu nastal zvrát k poměrům před XX. sjezdem, bylo by pro mne neúnosné v této straně

¹⁷⁹ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – životopis ze dne 6. 6. 1960, s. 2.

¹⁸⁰ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – životopis ze dne 25. 3. 1955, s. 3–4.

¹⁸¹ Sjezd se konal ve dnech 14.–26. 2. 1956.

setrvat.“¹⁸² Ačkoliv Jiránek v souvislosti se sjezdem mluvil o krizi, kdy byl „na pokraji zhroutení životního smyslu“, jeho vyjádření té doby ale o žádné tísní nevyprávěla.

V roce 1970 byl Jaroslav Jiránek vyškrtnut z řad členů KSČ při tzv. výměně stranických legitimací¹⁸³ pro podíl na odpovědnosti, kterou měl jako ředitel Ústavu teorie a dějin hudby ČSAV v „krizových“ letech 1968–1969. K jeho vyloučení došlo i přesto, že nikdy nepatřil k pravicovým oportunistům a byl naopak řazen k názorově nejvyhraněnějším československým marxistickým muzikologům.¹⁸⁴ V dalších letech tak usiloval o korekci svého profilu, aby ztracenou přízeň režimu získal zpět.

2.2 Jiránek a SČS

Svaz československých skladatelů vznikl v roce 1949 podle vzoru Svazu sovětských skladatelů jako organizace sdružující české a slovenské profesionální hudební činitele – výkonné umělce, hudební vědce, kritiky a publicisty. Svaz byl označován také jako ideová organizace, jejímž úkolem bylo prosazovat tvorbu vyhovující principům socialistického realismu.¹⁸⁵ Akceptovány byly především masové žánry a skladby s politickým kontextem. Ačkoliv Svaz vytvářel příznivé podmínky pro rozvoj skladatelské tvorby, pozitivní účinky této podpory byly značně závislé na vedení organizace. To ale bez rozmyslu improvizovalo a ztrácelo širší perspektivu, protože jeden čas vybízelo skladatele ke komponování masových písní, jindy preferovalo spíše kantáty a později zase symfonické básně či opery, aniž by přihlédlo k tomu, že

¹⁸² NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 24 (zasedání ÚV 1968), složka 03 (1. zasedání české části ÚV 25. 4. 1968) – diskuse o dlouholetých funkcionářích, s. 17–22/5.

¹⁸³ O výměně členských legitimací v rámci normalizace rozhodl ÚV KSČ 29. ledna 1970. Všichni členové KSČ museli předstoupit před prověřkovou komisi, které zkoumaly jejich postoj k reformnímu procesu roku 1968 a srpnové okupaci. Během následných čistek ze strany odešlo dobrovolně 147 000 členů a více než 300 000 jich bylo vyloučeno nebo vyškrtáno.

ANONYM. *Výměna legitimací KSČ jako záminka pro kádrové čistky*, In: Paměť národa [online]. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/stalo-se/vymena-legitimaci-ksc-jako-zaminka-pro-kadrove-cistky>.

¹⁸⁴ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – návrh SČSKU na udělení státního vyznamenání „Za vynikající práci“ doc. dr. Jaroslavu Jiráňkovi, DrSc.

¹⁸⁵ FUKAČ, Jiří. Svaz československých skladatelů. In: *Slovník české hudební kultury*, ed. Jiří Fukač, Jiří Vysloužil. Praha: Supraphon, 1997, s. 888–889.

umělecká tvorba není záležitostí masových kampaní, ale vnitřní nutností a osobního přesvědčení umělce.¹⁸⁶

Od poloviny 50. let došlo v organizaci, vlivem nástupu nových mladých členů, k postupnému politickému uvolňování. Oslabilo se vůdčí postavení prorežimních vedoucích funkcionářů, Svaz se začal věnovat netradičním aktivitám a pozvolna se budovaly zahraniční kontakty i mimo země sovětského bloku. Proměnil se také přístup k avantgardní hudbě, což v roce 1967 umožnilo konání festivalu Mezinárodní společnosti pro soudobou hudbu (ISCM) v Praze. V témže období začaly uvnitř Svazu sílit demokratizační tendence a byly zde podporovány také reformní trendy z let 1968–1969. Toto směřování bylo ale potlačováno politikou KSČ, což vedlo k odchodu většiny členů ústředního výboru SČS a k postupnému zániku celého Svazu.¹⁸⁷ Začátkem 70. let vznikla nástupnická organizace Svaz československých skladatelů a koncertních umělců (SČSKU), která již fungovala zcela v duchu totalitní kulturní politiky té doby. Po roce 1989 byla nahrazena Asociací hudebních umělců a vědců.¹⁸⁸

Jiránek se stal členem SČS 1. 10. 1950 jako vědec a kritik.¹⁸⁹ Ačkoliv byl v této době takřka nezkušeným absolventem doktorského studia filozofie a estetiky (nikoliv hudební vědy) a lektorem marxismu-leninismu, působil již od téhož roku ve vedoucích orgánech Svazu jako jeden z předních funkcionářů. V rámci Ústředního výboru Svazu československých skladatelů (dále ÚV SČS) byl vedoucím stranické skupiny (1950–1952) a členem předsednictva, dále byl součástí vedení hudebně vědecké sekce a předsedou tiskové komise.

Stranická skupina (tzv. partgrupa), jíž vedením byl Jiránek pověřen, byla zformována v lednu 1950 jako vyústění tvrdého prosazování vedoucí úlohy KSČ ve všech společenských sférách, včetně kultury. Podle dobových dokumentů se k tehdejšímu vedoucímu kulturního oddělení ÚV KSČ Jiřímu Pelikánovi dostaly

¹⁸⁶ OČADLÍK, Mirko a Robert SMETANA a kol. *Československá vlastivěda: díl IX. Umění-Hudba*. Praha: Horizont, 1971, Sv. 3., s. 297.

¹⁸⁷ FUKAČ, Jiří. Svaz československých skladatelů. In: *Slovník české hudební kultury*, ed. Jiří Fukač, Jiří Vysloužil. Praha: Supraphon, 1997, s. 888–889.

¹⁸⁸ ZAPLETAL, Petar. Svaz československých skladatelů, In: *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. [cit. 2023–05–18]. Dostupné z: https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=5881.

¹⁸⁹ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – přihláška do SČS ze dne 1. 10. 1950.

zprávy, že ve Svazu to mezi jeho vedoucími osobnostmi „neklape“,¹⁹⁰ protože zde neexistovala jednotná koncepce uplatňování stranické politiky. Jiří Pelikán tak rozhodl o založení této skupiny podle vzoru Sovětského svazu, kde v uměleckých svazech takové „partgrupy“ existovaly. V rámci SČS fungovala jako jakési ideologické centrum a byla hybatelem její činnosti. Jejím úkolem bylo podporovat vedoucí funkcionáře při aplikaci stranické linie na kulturní problematiku, zejména v oblasti hudby, a posilovat jejich vazby se členy strany, aby společně vytvořili kolektiv, který nebude „bezzásadovou klikou“, ale „vedoucí grupírovkou“. Ta měla pracovat s pravidelnou kritikou a sebekritikou, a tak zajišťovat ve Svazu ideologickou stabilitu.¹⁹¹ K jejímu dosažení bylo ale využíváno např. i metod zastrašování a demagogie, protože ač se stranické skupině podařilo členy Svazu „srovnat do řady“, ne všichni přijímali vnucovaný světonázor a estetický ideál se stejnou ochotou.¹⁹²

Jiránek se do vedení partgrupy dostal náhodou. Znal se s Jiřím Pelikánem,¹⁹³ který měl povědomí o jeho „stranické kvalifikaci“, zatímco jiné stranicky aktivní členy skladatelského svazu neznal. Tímto si Jiránek vysvětloval skutečnost, proč byl řízením pověřen zrovna on, ač byl v době vzniku partgrupy mladý a bez větší odborné kvalifikace.¹⁹⁴ Nezkušenost byla také příčinou mnohdy ne příliš úspěšného řešení vytyčených úkolů. Jiránek si toho byl ale vědom, když se sám později označil „přežvýkavce“, který často při řešení úkolů upadal k „přežvykovaní formulek marxismu–leninismu“, protože se v důsledku absence zkušeností často opíral jen o teorii.¹⁹⁵

Jiránekovi bylo také vyčítáno, že za dobu existence partgrupy nepodal, jakožto vedoucí osoba, o její činnosti žádnou zprávu. Poprvé o ní podal podrobnější výklad až po jejím

¹⁹⁰ NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 6 (Zasedání ÚV 1953) – záznam ze zasedání ÚV SČS 27. února 1953, s. 4/3.

¹⁹¹ Tamtéž s. 4/4.

¹⁹² ČERNOHORSKÁ, Milena, Emil HRADECKÝ, Vladimír HUDEC, Jiří PILKA, Ivan POLEDŇÁK a Miloš ŠTĚDRŮ. *Zpráva o činnosti a rekapitulační komise sekce hudebních vědců a kritiků Svazu čs. skladatelů*. Hudební věda. 1969, 6(3), s. 333.

¹⁹³ Znali se z Vysoké školy politických a hospodářských věd v Praze (dříve Vysoké školy politické a sociální), kde Pelikán studoval a Jiránek zde působil jako odborný asistent Katedry filozofie.

MACH, Vladimír. *Jiří Pelikán* [online]. [cit. 2024–03–11]. Dostupné z:

https://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_pelikanj.php.

¹⁹⁴ NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 6 (Zasedání ÚV 1953) – záznam ze zasedání ÚV SČS 27. února 1953, s. 5/1.

¹⁹⁵ Tamtéž.

zániku, na zasedání ÚV SČS 27. února 1953. Zde se také vyjádřil ke svému přístupu v rámci činnosti stranické skupiny, který považoval za svou osobní chybu, protože jeho přesvědčovací metody nebyly přiměřené: „Já někdy, když jsem viděl, že mám pravdu, tak jsem šel ‚přes mrtvoly‘ [...] Je důležité být jist, že mám pravdu, ale zamyslet se nad tím, jak udělat tu pravdu stravitelnou pro toho druhého, aby se ta pravda nestala pro něj velkým strašákem. A v tom jsem měl velký talent dělat z pravdy strašáka na lidi. Šli jsme jako s bubnem na vrabce“.¹⁹⁶

Koncem roku 1952 Svaz vlivem rostoucích náročnějších úkolů procházel kompletní reorganizací. Stanovy, které byly v platnosti od jeho vzniku, Svazu přestaly vyhovovat. Došlo k vytvoření nových stanov, včetně nové organizační struktury SČS, ve které se již se stranickou skupinou nepočítalo, a tak byla rozpuštěna.¹⁹⁷

Po zániku partugrupy působil Jiránek od roku 1953 do 31. 12. 1959¹⁹⁸ jako šéfredaktor, a poté jako předseda redakční rady časopisu *Hudební rozhledy*, který soustavně dokumentoval dění ve Svazu. Již od svého vstupu do SČS se Jiránek aktivně účastnil života organizace. Tvořil referáty, psal úvodníky, účastnil se nejrozmanitějších schůzí a diskusí. Protože se zapojoval i do aktivit KSČ a byl považován za uvědomělého a vyspělého člena strany, který nikdy neodmítl jakoukoliv „pomoc v naléhavých politických záležitostech“, byl v roce 1951 jako značná ideová posila¹⁹⁹ přijat za člena výboru závodní organizace KSČ při SČS.²⁰⁰

V 50. letech měl SČS mezi ostatními uměleckými svazy zcela výjimečné postavení, protože nejvěrněji a nejdůsledněji plnil a prováděl danou kulturně politickou linii. Byla to také doba nejdogmatictější kulturní politiky v Československu. Protože byl Jaroslav Jiránek jedním z vlivných funkcionářů Svazu, měl prokazatelný podíl na formulování někdejších svazových směrnic a opatření a následně i na jejich důsledném prosazování.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 6/3.

¹⁹⁷ ANONYM. *Hlavní zásady návrhu na reorganizaci SČS*. *Hudební rozhledy*. 1953, 6(1), s. 12–13.

¹⁹⁸ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – návrh SČS na udělení vyznamenání „Za vynikající práci“ dr. Jaroslavu Jiráňkovi ze dne 29. 1. 1960.

¹⁹⁹ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – posudek Závodní organizace KSČ v Československém rozhlasu na Jaroslava Jiráňka.

²⁰⁰ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – dopis Závodní organizace KSČ v Československém rozhlasu adresovaný Přípravné komisi výboru KSČ při SČS ze dne 2. 2. 1951.

Byl strůjcem hrubých diskriminačních a cenzurních zásahů, vylučování ze strany na jeho podnět, nevyhýbal se ani výhrůžkám a nátlakům z politických pozic.²⁰¹ V roce 1960 byl Jiránek navržen na udělení vyznamenání SČS za dlouholetou iniciativní politicko-organizační a hudebně vědeckou práci. Ačkoliv byl v té době veřejnosti znám jako „rozhodný bojovník za bolševickou stranickou linii v československé kulturní politice“, ocenění nezískal.²⁰² Z dostupných pramenů z Národního archivu je zřejmé, že předsednictvo ÚV SČS nařídilo počet vyznamenání pro rok 1960 snížit,²⁰³ ale Jiránek se dostal až do užšího výběru kandidátů.²⁰⁴ Důvod, proč ocenění nakonec nezískal, tak není znám.

Atmosféra konce 60. let, kritizující politiku uplatňovanou v 50. letech, Jiráňka přiměla k uznání, že jeho činy z 50. let byly chybou. Přiznal také, že jeho osobní podíl na nepříznivých událostech té doby byl jeden z největších.²⁰⁵ Zároveň ale tyto chyby v rámci své obhajoby poněkud zlehčoval a sváděl je na atmosféru a dění na začátku 50. let, které bylo mimořádné z důvodu revoluční přeměny celé společnosti. Ta obnášela i proměnu jejího uvažování a nesla s sebou i nové způsoby, metody a normy chování, které Jiránek považoval za přirozenou formu „revolučního násilí“.²⁰⁶ Je pochopitelné, že žádná velká změna chodu společnosti se neobejde bez pevného vedení. Jiránek jej ale bohužel ve Svazu pojal až příliš agresivně – měl tendence k autoritářskému vystupování a v rámci vnucování svého světového názoru a představy o fungování organizace se neštítel využít i kupř. zastrašování či osobních výpadů vůči ostatním členům Svazu.²⁰⁷

²⁰¹ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – výpis z členského aktivu sekce hudebních vědců a kritiků ze dne 10. 4. 1968, s. 1–2.

²⁰² ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – návrh SČS na udělení vyznamenání „Za vynikající práci“ dr. Jaroslavu Jiráňkovi ze dne 29. 1. 1960.

²⁰³ NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 27 (Sekretariát 1955–1969), složka 01 (Sekretariát 1960) – Záznam ze schůze sekretariátu konané dne 21. ledna 1960, s. 2.

²⁰⁴ NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 27 (Sekretariát 1955–1969), složka 01 (Sekretariát 1960) – Záznam ze schůze sekretariátu konané dne 28. ledna 1960, s. 2.

²⁰⁵ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – výpis z členského aktivu sekce hudebních vědců a kritiků ze dne 10. 4. 1968, s. 2–3.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 4.

²⁰⁷ ČERNOHORSKÁ, Milena, Emil HRADECKÝ, Vladimír HUDEC, Jiří PILKA, Ivan POLEDŇÁK a Miloš ŠTĚDROŇ. *Zpráva o činnosti a rekapitulační komise sekce hudebních vědců a kritiků Svazu čs. skladatelů*. Hudební věda. 1969, 6(3), s. 335–336.

Po zániku SČS a jeho nahrazení SČSKU se členská základna této organizace pozvolna rozrůstala a postupně se liberalizoval i vztah k osobnostem, které se z hlediska svazové politiky raných 70. let jevily jako nepřijatelné. V 80. letech mezi členy patřila většina českých skladatelů, profesionálních interpretů a hudebních vědců a kritiků.²⁰⁸ Jaroslav Jiránek se za člena muzikologické sekce Svazu přihlásil 16. 7. 1979.²⁰⁹ Ve své žádosti o přijetí zdůraznil, že tehdy již delší dobu spolupracoval se svazovými subkomisemi i s redakcí Hudebních rozhledů. Aby zvýšil šanci na své přijetí, neopomenul se v přihlášce zmínit o tom, že SČSKU dle něj hraje v hudebním životě Československa významnou roli, a že pro každého skutečného marxistu je věcí odborné a občanské cti Svaz všestranně podporovat.²¹⁰ Členem nástupnického Svazu se Jiránek nakonec stal 23. 6. 1981²¹¹ mj. i na základě návrhu vedení Kabinetu Zdeňka Nejedlého. K přijetí do organizace přispěla také Jiránkova již dříve zmíněná publikace *Socialistický realismus jako vůdčí ideově estetický princip naší současné hudební tvorby*,²¹² která „svědčí o Jiránkově upřímné angažovanosti“.²¹³

2.3 Jiránek a jeho ideologický vývoj v souvislosti se SČS

Počátek 50. let 20. století se v Československu nesl ve znamení výstavby socialismu po převzetí moci komunisty. Do jeho budování byly zapojovány všechny tvůrčí síly, včetně hudby. Jiránek byl jakožto vedoucí stranické skupiny SČS jedním z největších ideologů Svazu a na zasedání ÚV SČS 15. 4. 1951 v Bratislavě definoval pro Svaz nové úkoly, jejichž splnění mělo přispět k co nejrychlejší výstavbě socialismu. Vycházel při tom z úkolů ze zasedání ÚV KSČ 21. 2. 1951, mezi které patřilo

²⁰⁸ CHMELÁŘOVÁ, Vlasta. Svaz československých skladatelů a koncertních umělců. In. *Slovník české hudební kultury*, ed. Jiří Fukač, Jiří Vysloužil. Praha: Supraphon, 1997, s. 890.

²⁰⁹ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 234/1, osobní složka Jaroslava Jiráňka – žádost o přijetí do SČSKU ze dne 16. 7. 1979.

²¹⁰ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – návrh na přijetí za člena SČSKU ze dne 9. 12. 1980.

²¹¹ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – dotazník SČSKU ze dne 16. 7. 1981.

²¹² JIRÁNEK, Jaroslav. *Socialistický realismus jako vůdčí ideově estetický princip naší současné hudební tvorby*. Praha: Divadelní ústav. 1980.

²¹³ ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiráňka – návrh na přijetí za člena SČSKU ze dne 9. 12. 1980.

stupňování úsilí v boji za mír, upevňování „čistoty“ komunistické strany či zvýšení bdělosti při obraně Československa.²¹⁴

Pro hudební skladatele, vědce a kritiky to znamenalo „[...] posilovat tradice naší národní a demokratické květnové revoluce a udržovat je stále živými v paměti a vědomí našeho lidu“,²¹⁵ či „ukázat hlubokou třídní protikladnost světového tábora míru v čele se socialistickým SSSR a světového tábora války v čele s imperialistickými USA, [...] přitom se přímo nabízí vzor sovětského filmu *Setkání na Labi*²¹⁶ a jeho silou realistického výrazu přímo strhující hudby“.²¹⁷ Jiránek také pobízel skladatele, aby komponovali nové radostné i mírové skladby, aby československé mládežnické soubory vybavili „účinnými zbraněmi“, které by upevňovaly víru lidí v socialismus.²¹⁸ Hudební kritice a publicistice Jiránek uložil „demaskovat americké imperialisty až na dno jejich podlé duše a v plné síle realistického obrazu ukázat jejich fyziognomii vrahů“.²¹⁹ Zmínil např. amerického černošského zpěváka Paula Robesona,²²⁰ kterého považoval za jednu z obětí amerického fašismu, jehož „hrdinný boj“ dle Jiráneka nebyl v Československu do té doby dostatečně popularizován.

Pro úspěšné plnění nově definovaných úkolů Jiránek kladl zvýšené nároky na vedení Svazu. Požadavky se týkaly především „zideování a zpolitictění“ práce ve všech

²¹⁴ JIRÁNEK, Jaroslav. *Nové úkoly SČS*. Referát vedoucího stranické skupiny SČS Dr. Jaroslava Jiráneka přednesený na zasedání ÚV SČS dne 15. dubna 1951 v Bratislavě. *Hudební rozhledy*. 1951, 3(14), s. 4.

²¹⁵ Tamtéž.

²¹⁶ Film *Setkání na Labi* natočil režisér Grigorij Alexandrov v roce 1949. Jedná se o sovětský válečný snímek popisující setkání amerických a sovětských vojsk na břehu řeky Labe ke konci 2. světové války. Autorem hudby k filmu je Dmitrij Šostakovič. *Setkání na Labi* [online]. [cit. 2023-09-28]. Dostupné z: <https://www.csfid.cz/film/195514-setkani-na-labi/prehled/>.

²¹⁷ JIRÁNEK, Jaroslav. *Nové úkoly SČS*. *Hudební rozhledy*. 1951, 3(14), s. 4.

²¹⁸ Tamtéž, s. 5.

²¹⁹ Tamtéž.

²²⁰ Paul Robeson (1898–1976) byl americký černošský zpěvák, který se angažoval v boji za světový mír a v hnutí za občanská práva černochů. Jako představitel politické levice se v r. 1949 zúčastnil protiamerického mírového kongresu v Paříži, za což byl v USA v době mccarthismu pronásledován. Několikrát vystupoval i v ČSR, SSSR, či v Polsku a v r. 1952 mu byla udělena Mezinárodní Leninova cena míru.

MATZNER, Antonín. Paul Robeson. In. *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. Díl 2. Část jmenná, Světová scéna: L–Ž*, ed. Antonín Matzner, Ivan Poledňák, Igor Wasserberger. Praha: Editio Supraphon, 1987, s. 258.

orgánech Svazu a zaručení „masové účasti na ideové výchově“. Toho mělo být dosaženo např. častějším svoláváním ÚV SČS, aktivů skladatelů, pořádáním školení, uzavřených klubů ke speciálním tvůrčím otázkám, náborových akcí za účelem zvýšení účasti v klubech či zvýšením počtu odběratelů Hudebních rozhledů.²²¹ Dále Jiránek vedení SČS žádal o to, aby se naučilo plánovat a nenechalo se strhávat událostmi. Mělo se naučit z podstatných věcí dělat politické kampaně, protože dle něj jediné ty strhávaly pozornost k plnění základních vytyčujících úkolů.²²² Tento požadavek Jiránek převedl také do konkrétní představy o fungování jednotlivých orgánů Svazu. Za vytyčení rámcových úkolů měl odpovídat především ústřední výbor. Presidium, jako jeho výkonný orgán, mělo vtělit přijaté rámcové úkoly do konkrétních, včas vytyčených kampaní. Generální sekretariát měl kontrolovat a zajišťovat splnění úkolů. Výkonnými orgány měly být národní sekce a Hudební rozhledy, které by přenášely úkoly na členy.²²³

Od roku 1953 se Jiránkova rétorika mírnila. Začal vnímat svůj vlastní podíl na nedostacích v práci Svazu a zdánlivě přehodnocoval některá svá dřívější přesvědčení. Situaci popsal 5. 6. 1953, tři měsíce po Stalinově a Gottwaldově smrti, na schůzi ÚV SČS, která se nesla v duchu hesla „Kritika a sebekritika mocná zbraň v boji za novou hudbu“.²²⁴ Vedoucí funkcionáři zde po vzoru předsedy SČS Václava Dobiáše zhodnotili svou práci ve Svazu. Jiránek se cítil spoluodpovědný za práci vedení Svazu hlavně v období, kdy byl vedoucím stranické skupiny (1950–1952), protože z této funkce mohl vykonávat značný politicko-ideový vliv na vedení Svazu. Sebekritika byla ale v té době, krátce po smrti Stalina a Gottwalda, takřka povinná v rámci oproštění se od všeho, co souviselo s kultem osobnosti, a tak se zde velmi pravděpodobně nejedná o Jiránkovo upřímné uvědomění si svých chyb, nýbrž o oportunistus, jenž vícekrát projevil také v pozdějších letech.

Jako velký nedostatek dosavadní činnosti Svazu bylo označeno megalomanské nastavení plánu, čehož důsledkem byla nemožnost splnění všech vytyčených úkolů. Největší podíl na tom podle vlastních slov měl Jiránek: „[...] stávalo se mi vzhledem

²²¹ JIRÁNEK, Jaroslav. *Nové úkoly SČS*. Hudební rozhledy. 1951, 3(14), s. 10.

²²² Tamtéž, s. 9.

²²³ Tamtéž.

²²⁴ ANONYM. *Směleji a rozhodněji za rozvoj české a slovenské hudby*. Hudební rozhledy. 1953, 6(9), s. 372.

k mé dost silné výřečnosti, že jsem nakonec přesvědčil kolektiv, který přijal i věci, které nebyly dost reálné. [...] To je první chyba – maximalismus. Nehrát si na ministerstvo, nechtít dělat mnoho věcí, když se nezmůžeme pak ani na to, abychom dělali jednu pořádně.“²²⁵ Jako nedostatek v práci stranické skupiny Jiránek vnímal velký počet schůzí, které nepřinášely kýžené výsledky a „dusily“ život ostatních orgánů Svazu. Zmínil také, že v rámci činnosti partgrupy nebyly používány správné metody, a že je potřeba se z těchto chyb poučit a vytvořit ve skupině lidskou atmosféru, odstranit podezřívání, mluvit pravdu, a nepodléhat ješitnosti a zbabělosti.²²⁶

Rok 1956 a XX. sjezd KSSS, kde Nikita Sergejevič Chruščov pronesl svůj „Tajný projev“ o Stalinových zločinech, představoval určitý zvrat ve vnímání nastoleného režimu. Toto odhalení vyvolalo významné nepokoje hlavně v Maďarsku a Polsku. V Československu byla ale situace jiná a události roku 1956 zde nezpůsobily žádné větší napětí. Jediným místem, kde situace podnítila intenzivní diskusi, byl II. sjezd Svazu československých spisovatelů, jehož účastníci poměrně odvážně kritizovali celé období kultu osobnosti. Volali také po umělecké svobodě projevu bez omezení cenzurou a bez podřizování se ideologii.²²⁷ Co se týče SČS, jedinou bezprostřední reakcí na tuto situaci byl Jiránekův článek *Otázky, které nám klade dnešek*,²²⁸ který Hudební rozhledy publikovaly dva měsíce po XX. sjezdu KSSS. Popsal zde, že dosavadní systém veřejné a politické práce byl brzdou na cestě vpřed a všechny okolnosti jej také přiměly k zamyšlení se i nad celým dosavadním fungováním SČS. Vytkl mu, že i přes to, že se Svaz za dobu své existence několikrát rozrostl a jeho chod provázely četné schůze, výsledky práce tomuto úsilí často neodpovídaly. Protože byly Hudební rozhledy považovány za orgán Svazu, projevil se nedostatky jeho práce i zde. Jiránek, ač byl jakožto šéfredaktor nejodpovědnější osobou za toto periodikum, upozornil na to, že ne vždy byly v časopise podávány zcela pravdivé informace a negativně reflektoval také skutečnost, že Hudební rozhledy měly v hudební publicistice monopolní postavení.

²²⁵ Tamtéž, s. 378.

²²⁶ Tamtéž.

²²⁷ KŘUPKOVÁ, Lenka. „The Most Obedient” of All Art Unions. *The Union of Czechoslovak Composers and Its Reflection of the Developments of 1956*. Hudební věda. 2022, 59(4), s. 510–511.

²²⁸ JIRÁNEK, Jaroslav. *Otázky, které nám klade dnešek*. Hudební rozhledy. 1956, 9(9), s. 353–354.

Co se týče oblasti hudební kritiky, kritizoval její zaostalost ve smyslu neobjektivního posuzování umělců a jejich děl, a také časté potíže s přijetím zveřejněné kritiky, ke kterým podle něj přispěla praxe předešlých let, kdy otevřená kritika nebyla žádoucí. Docházelo k tomu, že hudební skladatelé proti svým kritikům bojovali např. různými telefonními i písemnými intervencemi u jednotlivých funkcionářů Svazu, namísto toho, aby s nimi o svých dílech vedli diskuse. Jiránek takovéto reakce považoval za přecitlivělé a toto jednání odsoudil, protože zastával názor, že pokud by byla kritika nepravdivá, měla by negativní důsledek i na jejího samotného autora. Redakci Hudebních rozhledů v této souvislosti vytkl cenzurování kritických příspěvků a apeloval na to, aby měl každý možnost v rámci časopisu vyjádřit svůj názor bez následných redakčních zásahů, se kterými by autor příspěvku nesouhlasil.²²⁹ Vzhledem k tomu, že jako šéfredaktor určoval podobu periodika a rozhodoval o tom, co v něm bude publikováno, se ale tato kritika jeví jako poněkud pokrytecká.

Článek *Otázky, které nám klade dnešek* vyvolal ve Svazu negativní reakce. Skladatel Jan Seidel např. upozornil na to, že by se neměla slučovat činnost Hudebních rozhledů s činností celého Svazu. Dle jeho názoru Hudební rozhledy nebyly věrným obrazem práce Svazu a v některých případech v nich viděl i protisvazovou činnost. Domníval se také, že se podílely na rozvracení důvěry členů ke Svazu a často se povyšovaly nad názory SČS. Jako největší chybu Hudebních rozhledů viděl to, že byl celý redakční kruh odtržen od života Svazu. Spoléhalo se totiž na to, že Jiránek jako šéfredaktor byl členem ústředního výboru, ve kterém se alespoň v hlavních rysech soustředila celá problematika svazového života. To ale bohužel nezajistilo dostatečnou informovanost o dění ve Svazu, která byla potřebná pro kvalitní vedení svazového periodika.²³⁰

Seidel také obvinil Jiráňka z „úsměvů a krčení ramen“ a za to, že bránil tomu, aby se mnohá usnesení SČS v časopise zveřejnila. Jako příklad uvedl neinformování veřejnosti o tom, že Svaz již podruhé jednomyslně navrhl Václava Talicha²³¹ na

²²⁹ Tamtéž, s. 354.

²³⁰ NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 10 (Zasedání ÚV 1956), složka 01 (26. zasedání ÚV SČS 22. a 23. 6. 1956) – Záznam ze zasedání ÚV konaného dne 22. června 1956, s. 28/1.

²³¹ Václav Talich (1883–1961) byl významný dirigent. Působil mj. i v České filharmonii, kde významně obohatil repertoár o díla např. Bohuslava Martinů, Gustava Mahlera, či Arnolda Schönberga. Po konci 2. světové války byl ve vězení kvůli obvinění z kolaborace a po komunistickém převratu mu bylo na šest let z politických důvodů znemožněno vystupování. V roce 1957 byl jmenován národním umělcem. Jiránek byl jedním z těch, který bránil Talichově rehabilitaci.

jmenování národním umělcem. Domníval se totiž, že příčinou nezveřejnění této události byla Jiránkova neschopnost správně podat tuto skutečnost veřejnosti.²³² Seidel obvinil Jiráňka i z nerespektování usnesení nejvyšších orgánů SČS a zpochybnil také jeho kompetence k vykonávání vedoucích funkcí v rámci Svazu. Jiránek do něj totiž nebyl přijat jako skladatel, koncertní umělec, hudební vědec či novinář, ale stal se jeho členem v době, kdy bylo potřeba vytvořit ideovou tvář Svazu. Jiránek byl tak v prvních letech existence Svazu pouze ideologem, nikoli však umělcem či muzikologem. Také jeho vývoj od ideologa k šéfredaktorovi byl velmi náhlý. Do vedení svazového periodika se totiž dostal jen tři roky poté, co se jako absolvent studia estetiky a filozofie na Karlově univerzitě stal členem Svazu. Hudební rozhledy, které byly v 50. letech jediným hudebním časopisem, tak řídili nezkušení a odborně často nekompetentní lidé.²³³

Jiránek, zřejmě poněkud zaskočen negativními reakcemi, raději později prohlásil, že článek nezamýšlel jako kritiku Svazu, ale spíše jako sebekritiku, kterou chtěl jako šéfredaktor Hudebních rozhledů inspirovat. Zároveň se ale distancoval od bouřlivější reakce Svazu československých spisovatelů na XX. sjezd KSSS v souvislosti s tím, že před sjezdem měli být jeho členové „zdravými bolševiky“, ale po něm tvrdili, že konečně mohli svobodně říkat pravdu. Tímto také naznačil velmi vlažný postoj, který k této situaci SČS později zaujal, protože i přes předchozí snahy o sebereflexi Svaz pokračoval v ideologickém boji a v kulturní převýchově socialistického lidu.²³⁴

K nedostatkům práce Svazu se Jiránek vyjádřil i v 60. letech. Spatřoval je v určitých specifických formách některých přežitků systému kultu osobnosti. Jako příklad uvedl „převahu reprezentativnosti nad operativností“ při obsazování vedoucích orgánů Svazu. Zvyk, kdy kupř. do ÚV byly přibírány všechny významné tvůrčí osobnosti, vedl k neúměrnému rozšiřování počtu jeho členů. Důsledkem toho pak byla zmíněná

POLÁČEK, Radek. *Václav Talich*, In: Český hudební slovník osob a institucí [online]. [cit. 2024–03–13]. Dostupné z:

https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=420
1.

²³² NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 10 (Zasedání ÚV 1956), složka 01 (26. zasedání ÚV SČS 22. a 23. 6. 1956) – Záznam ze zasedání ÚV konaného dne 22. června 1956, s. 29/2.

²³³ Tamtéž, s. 28/2.

²³⁴ KŘUPKOVÁ, Lenka. “The Most Obedient” of All Art Unions. *The Union of Czechoslovak Composers and Its Reflection of the Developments of 1956*. Hudební věda. 2022, 59(4), s. 513–516.

neoperativnost, jíž myslel omezenou akceschopnost tohoto orgánu – Jiránek navrhoval ÚV zúžit, aby mohl projednávat i závažnější věci a ne jen odhlasovat to, co mu bylo předloženo presidiem, což bylo běžnou praxí.²³⁵ Na 17. zasedání ÚV SČS v roce 1963 se ve svém poměrně emotivním výstupu dokonce vyjádřil tak, že by se vzdal svého místa v ÚV, aby dokázal, že svou tezi myslí vážně: „Bud' to nebude orgán reprezentativní, ale dělný, a pak je pochopitelné, že nemůže být ostuda, že někdo není v ÚV, anebo opačně. Na důkaz toho, že to myslím seriózně, dávám své místo k dispozici. Jiránek nemusí být v ústředním výboru, aby se tam někdo vešel. Jiránek může pracovat v hudebně vědecké sekci; tam se totiž dělá a to mne baví! Copak musíme být všichni v ústředním výboru? Jsme jak malé děti! Připadá mi to jako licitace u maryáše!“²³⁶ Tento citát opět ukazuje Jiráňka jako muže efektních gest, jež mu však umožňovala jeho tehdejší neohrožitelná pozice ve Svazu. Výše uvedené výroky z roku 1968 naopak ukazují mnohem pokornějšího Jiráňka. Ohledně reprezentativnosti versus operativnosti ÚV Jiránek narážel také na to, že ne všichni jeho členové odváděli stejně kvalitní práci. Bylo totiž patrné, že někteří z nich plnili spíše jen reprezentační funkci na úkor plnění dalších povinností, které jsou s členstvím v ÚV spojeny.²³⁷ Stávalo se kupř. také, že byla opakovaně přijímána stejná usnesení, protože se na jejich přijetí v minulosti již zapomnělo, čímž pak vlastní provádění usnesení trpěla na nedostatek pozornosti a času.²³⁸ Další skutečnost, kterou v rámci činnosti ÚV Jiránek podrobil kritice, byl velmi laxní přístup ÚV ke stanovám, i přesto, že jeho členové je sami formulovali. Bylo totiž běžnou praxí, že se nedodržovaly. Absurdnost situace dokazovalo také to, že se v rámci předsednictva dokonce protiprávně hlasovalo o tom, zda se stanovy plnit budou, či nikoliv.²³⁹ Metody práce vedoucích orgánů SČS tak naznačují „kafkovskou“ nefunkčnost tehdejšího byrokratického aparátu typickou pro mnohé orgány tehdejšího režimu.

²³⁵ NA, fond Svaz československých skladatelů, karton 32/01 – III. sjezd 1963 (3. den 26. 4. 1963) – diskuse o chybách minulosti, s. 4/2–4/3.

²³⁶ NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 18 (Zasedání ÚV 1963) – Záznam ze 17. zasedání ÚV konaného dne 19. dubna 1963, s. 3/2.

²³⁷ NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 17 (Zasedání ÚV 1962, 1963) – Záznam ze 13. zasedání ÚV konaného dne 22. června 1962, s. 14/1.

NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 18 (Zasedání ÚV 1963) – Záznam ze 3. zasedání ÚV konaného dne 18. června 1963, s. 9/3, 9/4.

²³⁸ NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 32/01 – III. sjezd 1963 (3. den 26. 4. 1963) – diskuse o chybách minulosti, s. 4/3–5/1.

²³⁹ NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 17 (Zasedání ÚV 1962, 1963) – Záznam z 15. zasedání ÚV konaného dne 18. února 1963, s. 19/2.

2.4 Jiránek a kultura socialismu

Jiránek se jako člen KSČ příkladně snažil ideové koncepty této strany aplikovat na kulturní sféru. Činil tak např. prostřednictvím výzev adresovaných umělcům, které zahrnoval do svých příspěvků v periodikách. Na začátku 50. let tak Jiránek v Hudebních rozhledech např. apeloval na skladatele, aby jejich díla splňovala požadavek jednoty ideovosti a uměleckosti.²⁴⁰ Zároveň ale upozorňoval na to, že by se k názvu skladby mělo přistupovat jako k nerozlučité součásti díla a měl by „vyvěrat z jejího celkového ducha a charakteru“, protože se stávalo, že forma díla neodpovídala ideovému zaměření, které bylo v jejím názvu vytyčeno.²⁴¹ Pozoruhodným dokladem vulgarizující dobové estetiky jsou mnohé Jiránkovy výroky, v nichž dával umělcům návod, jak tvořit v duchu socialistického realismu, jako např., když zvažuje možnost nepolitických námětů v hudební tvorbě: „[...] Protože když ten tvůrčí subjekt-umělec sám bude přesvědčeným socialistou, pak ať napíše třeba únikovou polku nebo Kantátu o Stalingradu, bude obojí projevem socialistického realismu, protože to bude projevem otevřeného, jasného člověka s kladným světovým socialistickým názorem. [...] I věc zdánlivě nepolitická, např. Polka pro Jarmilku, může být podle mého názoru dílem socialistického realismu, protože jde o to, jaká ta Jarmilka bude. Bude-li to nějaká fiflena, řadová holčička nebo bude-li to svazačka, Kosmolka nebo typ dívky, jakou si představujeme“.²⁴²

Jiránek sdílel názor Zdeňka Nejedlého, podle kterého se měla hudba stát nezbytnou a nepostradatelnou součástí života všech lidí. Mělo se „přestat z ní dělat luxus a vysokou magii“ a navrátit ji k jejímu původnímu poslání – „být věrnou družkou člověka v jeho životě a práci“.²⁴³ Skladatelé měli dle Jiráňka své schopnosti využít tvorbou písní např.

²⁴⁰ Požadavek ideovosti směřoval k tomu, aby bylo zachováno sepětí hudebně vyjadřovacích prostředků s realitou. Jako inspirace měla sloužit lidová hudba a hudba klasiků. Naopak atonální melodie nebyly v souladu s požadavkem ideovosti, protože nesměřovaly k vystižení obsahu, který byl v kultuře socialistického realismu velmi důležitý k „převýchově“ lidí.

KŘUPKOVÁ, Lenka. *Ideologie a politika*. Prezentace k výuce předmětu Hudba v komunistickém režimu. Univerzita Palackého v Olomouci, Katedra muzikologie, 2022. [online]. [cit. 2024-04-12]. Dostupné také z:

https://moodle.upol.cz/pluginfile.php/1486594/mod_resource/content/1/Ideologie%20a%20politika.pdf.

²⁴¹ JIRÁNEK, Jaroslav. *Hudba a resoluce ÚV KSČ o filmu*. Hudební rozhledy. 1950, 8-9(2), s. 234.

²⁴² NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 5 (Zasedání ÚV 1952) – Záznam ze zasedání ÚV konaného dne 24. října 1952, s. 8/3.

²⁴³ JIRÁNEK, Jaroslav. *Hudba a resoluce ÚV KSČ o filmu*. Hudební rozhledy. 1950, 8-9(2), s. 234.

pro armádu, Závodní milice, pionýry, hnutí žen, Sbor národní bezpečnosti, Československý svaz mládeže či pro Jednotná zemědělská družstva.²⁴⁴ Jiránek také rezonoval s výrokem prvního dělnického prezidenta Klementa Gottwalda, podle kterého je úkolem umělců starat se o zábavu lidí, aby se jim žilo lépe a radostněji.²⁴⁵ Snaha zpřístupnit hudbu co nejširší veřejnosti ale leckdy nepadala na úrodnou půdu, protože docházelo k situacím, kdy se zakoupené vstupenky na koncerty rozdaly mezi pracující, ale sály i tak zely prázdnotou.²⁴⁶ Zájem o socialistickou kulturu tak mnohdy nebyl zrovna valný.

Kromě Nejedlého se Jiránek na počátku 50. let ztotožňoval i s názory Andreje Alexandroviče Ždanova²⁴⁷ o tom, že „formalismus podkopává přirozené základy hudby a vede tak nakonec k likvidaci hudby samotné“.²⁴⁸ Cizí mu nebyly ani názory Stalina, týkající se např. socialistického realismu v kultuře. Dle něj by tento směr neměl zachycovat jen to, co už je, ale měl by i vytvářet další hodnoty. Umělec by měl, „[...] jak říká Stalin, jako inženýr lidských duší přímo vychovávat a podněcovat nadšení a stát jako praporečník vpředu, předhánět skutečnost, přímo tvořit nového, socialistického člověka“.²⁴⁹

Jiránek také v rámci „boje proti třídnímu nepříteli“ velmi zdůrazňoval nutnost kladného vztahu ke kulturnímu dědictví a velice agresivně odsuzoval jakýkoliv odklon od tradic. Za „nejnebezpečnější a nejodpornější typický jed imperialismu“²⁵⁰ tak považoval kosmopolitní umění, které přejímalo cizí podněty a vzory a bylo chápáno jako protiklad k národnímu umění. Takovému umění bylo vyčítáno, že přehlíží národní tradice a že se orientuje na světovou kulturu. Kosmopolitismus tak byl socialistickou kulturou potírán a kupř. přední ideolog a propagandista KSČ Václav

²⁴⁴ Tamtéž, s. 235.

²⁴⁵ NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 8 (Zasedání ÚV 1955) – Záznam ze zasedání ÚV konaného dne 24. října 1952, s. 6/3, 14/1.

²⁴⁶ NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 17 (zasedání ÚV 1962, 1963), 14. zasedání ÚV SČS 27. 9. 1962, s. 8/1.

²⁴⁷ Andrej Alexandrovič Ždanov (1896–1948) byl od roku 1934 předsedou leningradské stranické organizace, kde řídil tamější čistky. V roce 1946 byl pověřen Stalinem řízením sovětské kultury. Byl tvůrcem Ždanovovy doktríny, která byla platná pro kulturní produkci až do konce 50. let.

²⁴⁸ JIRÁNEK, Jaroslav. *Vystoupení soudruha Ždanova o otázkách sovětské hudby ve světle XIX. sjezdu KSSS*. Hudební rozhledy. 1953, 6(4), s. 136.

²⁴⁹ NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 8 (zasedání ÚV 1955), Záznam ze zasedání ÚV SČS konaného dne 29. dubna 1955, s. 7/2.

²⁵⁰ JIRÁNEK, Jaroslav. *Za socialistické vlastenectví a proti buržoaznímu kosmopolitismu*. Hudební rozhledy. 1952, 5(2), s. 4.

Kopecký jej ve svém projevu *Za socialistické vlastenectví a proletářský internacionalismus*²⁵¹ dokonce přirovnal k fašismu, hitlerismu a nacismu.²⁵²

Ve druhé polovině 50. let již Jiránek uznal, že přehnané lpění na tradicích poněkud bránilo rozšíření povědomí o hudbě, která se zvyklostí naopak nedržela. Neznalost jiných směrů byla brzdou dalšího uměleckého rozvoje a hudba socialistických zemí tak byla izolována od světové kultury. Mnohým dílům bylo tímto přístupem kritické praxe ukřivděno. Jako příklad lze uvést rozpačitý přístup k Prokofjevově opeře *Vojna a mír*, zatímco Žukovského opera *Z celého srdce*²⁵³ byla vyzdvihována jako realistické veledílo.²⁵⁴ V roce 1957 Svaz v rámci Pražského jara uspořádal Mezinárodní setkání skladatelů, na které bylo pozváno přes 60 zahraničních hostů z více než 20 zemí. Po vyslechnutí diskusí týkajících se nových směrů hudby, které se uplatňovaly na Západě, začal Jiránek negativně vnímat nezáměr o jejich poznání. Dle něj to byla chyba a vyzýval k její nápravě.²⁵⁵ To ale nebylo jednoduché, protože dřívější přehlížení kupř. díla Schönberga, Weberna či Stravinského vedlo k vyřazení zvukových záznamů, gramofonových desek a partitur z dovozních plánů. Později už bylo obtížné do nich tyto položky dostat zpět.²⁵⁶

V 60. letech si Jiránek začal ještě jasněji uvědomovat, že vedení hudební kultury v předešlém desetiletí provázelo omyly, kterých bylo potřeba se v dalších letech vyvarovat. Za největší chyby považoval např. postoj, kdy bylo vše ze Západu odmítáno

²⁵¹ Projev byl přednesen na konferenci čtenářů časopisu *Za trvalý mír, za lidovou demokracii!* v Praze dne 2. 3. 1952.

²⁵² KOPECKÝ, Václav. *Za socialistické vlastenectví a proletářský internacionalismus*. Praha: Svoboda, 1952, s. 7.

²⁵³ German Leont'jevič Žukovskij (1913–1976) byl ukrajinský skladatel. Komponoval převážně symfonické básně, koncerty pro klavír a opery. Jeho opera *Z celého srdce* na „kolchozní“ téma byla podrobena ostré kritice jako ideologicky chybná. I přesto ale získala Stalinovu cenu třetího stupně v kategorii Velká hudebně-scénická a vokální díla.

PACLT, Jaromír. German Žukovskij. In: *Slovník světových skladatelů*. Praha: Editio Supraphon, 1972, s. 366.

BAJER, Jiří. German Leont'jevič Žukovskij. In: *Malý slovník sovětských skladatelů*. 2. doplněné vydání. Praha: Ústřední výbor Svazu československo-sovětského přátelství, 1958, s. 74.

SMOLKA, Jaroslav. German Leont'jevič Žukovskij. In: *Malá encyklopedie hudby*. Praha: Editio Supraphon, 1983, s. 726.

BAJER, Jiří. *Sovětská hudební kultura*. Praha: Supraphon, 1978, s. 191.

ANONYM. Stalinovy ceny v oboru hudby 1951. *Hudební rozhledy*. 1951, 4(13), s. 16.

²⁵⁴ NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 11 (zasedání ÚV 1956, 1957), složka 03 (30. zasedání ÚV SČS 30. 5. 1957) – Záznam ze zasedání ÚV SČS konaného dne 3. května 1957, s. 12/2.

²⁵⁵ JIRÁNEK, Jaroslav. *Poučné a užitečné setkání*. *Hudební rozhledy*. 1957, 10(13), s. 575–576.

²⁵⁶ ANONYM. *V čem jsme zůstali pozadu*. *Hudební rozhledy*. 1956, 9(18), s. 746.

jako nepokrokové, docházelo k paušálnímu označování některých světových skladatelů jako formalistů či k nesprávnému hodnocení a zkreslování významu Sergeje Prokofjeva a Dmitrije Šostakoviče. I přesto ale stále hájil některé ze Ždanovových tezí, např. přední úlohu melodické invence, význam masové písně jako prostředku pro „emocionální výchovu“ lidí či překonání „ideových a uměleckých mlhovin abstraktivistických směrů Západu“²⁵⁷ Na konci 60. let ale naopak tvrdil, že tvorba agitačních masových písní, manifestačních kantát apod. ve své době sice plnila své poslání, ale že svým zjednodušením a zúženým chápáním společenské funkce umění neznamenal pokrok, ale spíše krok zpět.²⁵⁸

Po tom, co úkolem hudby přestala být pouhá stabilizace nastoleného režimu a znovu byla vzata v potaz diferenciacie a individualizace tvorby, si Jiránek uvědomil, že v důsledku ideologizace umění a neznalosti nových kompozičních technik dochází k ustrnutí hudební tvorby. V období konce 60. let Jiránek také vnímal, že individualizační schopnost umění byla v praxi socialistické společnosti a její kulturní politiky velmi opomíjená a zanedbávaná. Byl toho názoru, že by se tento poznatek měl stát naopak obecně uznaným postulátem a nerozlučnou součástí kulturně politické linie komunistické strany, protože dříve byla rozmanitá posluchačská obec redukována na „jakousi střední míru průměrnosti, která se pak odrazila i ve stoupající křivce a průměrnosti tvorby“.²⁵⁹ Jiránek uznal, že příčinou této situace byla nesprávná teoretická koncepce estetiky Ždanova, která cílila jen na masovou srozumitelnost a omezila vnímání hudby jako umění, které jen direktivně slouží. Od tohoto chápání hudby se Jiránek na konci 60. let distancoval a připouštěl její polaritu na užitou (obecně srozumitelnou, uspokojující konkrétní potřeby společnosti) a uměleckou, kterou charakterizoval jako hru lidské tvůrčí fantazie, prostřednictvím které se umělec individualizuje a seberealizuje. Zároveň začal považovat za pošetilé obě tyto sféry srovnávat a požadovat, aby umělecká hudba byla obecně srozumitelná, a aby užitá hudba vynikala individuálností.²⁶⁰

²⁵⁷ JIRÁNEK, Jaroslav. *Základní filozofické problémy marxistické muzikologie*. In: Hudební věda III–IV. Praha: Knižnice Hudebních rozhledů, 1962, s. 30.

²⁵⁸ JIRÁNEK, Jaroslav. *Hudba je mocnou individualizační silou. Úvaha historická i aktuální*. Hudební rozhledy. 1968, 21(7), s. 183.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 186.

²⁶⁰ Tamtéž.

2.4.1 Jiránkův vztah k Nové hudbě a západní hudební avantgardě

Hudební avantgarda 50. a 60. let se vyznačovala posunováním hranic tradiční hudební praxe za pomoci neobvyklých hudebních technik či experimentů se zvuky zpracovanými či vzniklými elektronickou cestou. Ač československá kulturní politika podporovala především hudbu ve stylu socialistického realismu, která sloužila jako prostředek k propagaci komunistické ideologie a zdůrazňovala sepjetí s národní tradicí, byla v dobových hudebních periodikách do jisté míry reflektována i avantgardní hudba. Jejimi zdroji byly mj. festivaly, které organizovaly společnosti International Society for Contemporary Music (ISCM), Société Internationale de Musicologie a Gesellschaft für Musikforschung, ve kterých v roce 1957 došlo k obnovení československého členství. Na západní festivaly a konference SČS každoročně vysílal své zástupce, aby poté v Hudebních rozhledech odprezentovali své dojmy z navštívené události. Referáty byly ale takřka povinně kritické, a tak se nedá hovořit o objektivních reflexích prezentovaných děl. Účast na těchto akcích byla totiž ve Svazu argumentována jako příležitost k vytvoření kritického postoje k Západu a upevnění názoru na společenský význam hudby socialistického realismu.

Velká pozornost byla ale věnována také polské hudbě, která byla uváděna na festivalu Varšavský podzim. Tento festival vznikl v roce 1956 s cílem seznámit polské posluchače se západní Novou hudbou, konfrontovat ji s domácí tvorbou a překonat izolaci od Západu.²⁶¹ V tomto prostředí vznikla také skladatelská škola (W. Lutosławski, K. Penderecki, H. Górecki), která se stala respektovanou i za polskými hranicemi. I Tohoto festivalu se pravidelně účastnili zástupci SČS, včetně Jiráňka. Ten na festival pohlížel negativně a s nedůvěrou kvůli obavám z rostoucí oblíbenosti západní „rizikové“ hudby.²⁶² Varoval před nebezpečím vzniku nového dogmatismu, který by mohl vzejít z nekritické závislosti na nových směrech – dodekafonii, serialismu a elektronické hudbě. V Hudebních rozhledech se o nich vyjadřoval např. jako o protikladu hudby a umění vůbec či jako o systémech, které vzešly z období „buržoazně imperialistické krize“, jež výrazové schopnosti hudební řeči obohacují jen zdánlivě a

²⁶¹ KORYŤÁKOVÁ, Adéla. *Witold Lutosławski a Varšavský podzim v zrcadle dobového tisku v letech 1956–1994*. Olomouc, 2015. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, s. 72

²⁶² Tamtéž, s. 108.

ve skutečnosti ji spíše ochuzují.²⁶³ Na zasedáních ÚV SČS volil ještě agresivnější rétoriku, když o těchto nových směrech mluvil např. jako o „morbidních experimentech, které vedly do bezvýhodnosti“.²⁶⁴ Socialistické umělce dokonce vyzýval také k „vytváření aktivních protilátek“.²⁶⁵ Jiránek měl ale zároveň zato, že by se o západní avantgardní hudbě mělo mluvit a psát aktivněji, protože je zdrojem různých nihilistických a existencialistických nálad a pocitů, které se v určité části mládeže projevují. Kvůli pasivitě a vlažnému postoji vůči ní se naopak vytvářejí ideální podmínky pro „nerušené bujení těchto záporných jevů“ v tvorbě mladých umělců.²⁶⁶

O dodekafonii a serialismu se Jiránek vyjadřoval negativně, kupř. jako o vyspekulovaných systémech, které hudbu „zmatematizovaly ad absurdum“.²⁶⁷ Dodekafonismus do jisté míry akceptoval v dílech zaměřených na kritiku negativních aspektů buržoazní společnosti, nikoliv však v soudobé hudbě lidově demokratických společností.²⁶⁸ Dílo, které označil za příkladné pro „zdravý rozvoj polské soudobé hudby“, je Lutoslawského *Smuteční hudba*.²⁶⁹ Považoval ji za zdařilou, protože dle něj nepůsobí rozkladně, ale vyznívá „ve zvláštním oproštění a vyjasnění“.²⁷⁰ Elektronickou hudbu Jiránek za hudbu nepovažoval a potvrdilo se to podle něho na Varšavském podzimu 1958, kdy českoslovenští účastníci festivalu přehrávku hudby elektronické hudby označili za „naprosté fiasko“.²⁷¹ Na schůzi ÚV SČS 3. července

²⁶³ JIRÁNEK, Jaroslav. *Varšavské meditace nad soudobostí*. Hudební rozhledy. 1958, 11(20), s. 822–823.

²⁶⁴ NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 10 (zasedání ÚV 1956), složka 01 (26. zasedání ÚV SČS 22. a 23. 6. 1956) – diskuse o ideových a politických otázkách v souvislosti s XX. sjezdem KSSS, s. 24/3.

²⁶⁵ NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 17 (zasedání ÚV 1962, 1963), 14. zasedání ÚV SČS 27. 9. 1962 – diskuse o vlivu buržoazní ideologie a jejím pronikání do socialistického umění, s. 5/1.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 5/2.

²⁶⁷ NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 16 (zasedání ÚV 1960, 1961), zasedání ÚV SČS 18. 4. 1961 – Jiránekův referát *Strana a hudba*, s. 13.

²⁶⁸ KŘUPKOVÁ, Lenka. *Varšava – Darmstadt východu. K reflexi varšavského podzimu*.

In: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Philosophica, Philosophica – Aesthetica, Musicologica Olomucensia IX – In Honorem Ivan Poledňák, Olomouc 2007, s. 141.

²⁶⁹ *Smuteční hudba* byla recenzenty hodnocena jako velmi emocionální skladba s jednoduše rozpoznatelnou hudební náplní, která jasně sdělovala, co skladatel zamýšlel.

KORYŤÁKOVÁ, Adéla. *Witold Lutoslawski a Varšavský podzim v zrcadle dobového tisku v letech 1956–1994*. Olomouc, 2015. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, s. 90.

²⁷⁰ JIRÁNEK, Jaroslav. *Varšavské meditace nad soudobostí*. Hudební rozhledy. 1958, 11(20), s. 824.

²⁷¹ Tamtéž, s. 822, 824.

1958 se Jiránek ztotožnil s názorem Antonína Sychry, když řekl, že nekompromisně protestuje proti tomu, aby se elektronické hudbě říkalo hudba, protože dle něj se jedná o pouhé laboratorní experimenty. Notový zápis této hudby dokonce přirovnal k výrobnímu diagramu pro továrnu.²⁷²

Spolu se Sychrou se Jiránek v témže roce účastnil kongresu Mezinárodní společnosti pro hudební vědu v Kolíně nad Rýnem.²⁷³ O této události napsal poměrně obsáhlý článek *Kongres v Kolíně nad Rýnem*,²⁷⁴ který byl publikován v *Hudebních rozhledech*. Kritizoval jak celkovou organizaci akce (např. absenci jejího oficiálního ukončení a shrnutí výsledků), tak i festivalový koncert, kde zazněla dodekafonická i seriální díla. V rámci kongresu se uskutečnila také návštěva Studia elektronické hudby Západoněmeckého rozhlasu v Kolíně nad Rýnem. Proběhla zde i diskuse, která byla Jiránekem a Sychrou považována za malé vítězství „racionální“ marxistické muzikologie. Došlo totiž ke střetu mezi Theodorem W. Adornem²⁷⁵ (společně s významným protagonistou elektroakustické hudby Karlheinzem Stockhausenem) a východoněmeckými muzikology (Harrym Goldschmidtem²⁷⁶ a Georgem Kneplerem²⁷⁷), kteří Stockhausenovu hudbu kritizovali jako nesrozumitelnou. Podařilo se jim prý vyvrátit Adornovo přesvědčení, že elektronická hudba je způsobem svobodného projevu umělců. Jejich argumenty byly údajně souhlasně přijaty západoněmeckými studenty, načež Jiránek ironizuje Adornovo vyjádření hluboké lítosti nad tím, že i v západním svobodném světě existují lidé, kteří jsou náchylní

²⁷² NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 13 (zasedání ÚV 1958), složka 02 (34. zasedání ÚV 3. 7. 1958) – diskuse o soudobé hudbě, s. 16/1.

²⁷³ Jednalo se o 7. kongres Mezinárodní společnosti pro hudební vědu (Internationale Gesellschaft für Musikwissenschaft), který se konal ve dnech 24. – 28. června 1958. Kromě Antonína Sychry a Jaroslava Jiráka se kongresu zúčastnili i Josef Kresánek, Jaroslav Zich a Eva Ledrová.

²⁷⁴ JIRÁNEK, Jaroslav. *Kongres v Kolíně nad Rýnem*. Hudební rozhledy. 1958, 11(15), 608–613.

²⁷⁵ Theodor Wiesengrund Adorno (1903–1969) byl německý filozof, muzikolog, sociolog, estetik a skladatel. Jeho odborná, publicistická a kritická činnost měla v 50. a 60. letech velký vliv na atmosféru v tehdejší Západní Německu. Kritizoval ideologie, masové umění, ale i kulturní průmysl a módní proudy. Byl také velkým propagátorem dodekafonické a seriální hudby.

VALDEN, Milan. *Theodor W. Adorno – filozof mnoha tváří*. Opera+ [online]. 2019 [cit. 2024–03–22]. Dostupné z: <https://operaplus.cz/theodor-w-adorno-filozof-mnoha-tvari/>.

²⁷⁶ Harry Goldschmidt (1910–1986) byl východoněmecký muzikolog švýcarského původu. Od vzniku NDR působil jako švýcarský komunist a zabýval se marxistickou muzikologií.

JIRÁNEK, Jaroslav. *Harry Goldschmidt sedmdesátiletý*. Hudební věda. 1980, 17(4), s. 378.

²⁷⁷ Georg Knepler (1906–2003) byl německý muzikolog rakouského původu. Zabýval se dějinami hudby a svými pracemi podstatně přispěl k vytvoření marxistické hudební historiografie.

VOLEK, Tomislav. Georg Knepler. In: *Osobnosti světové hudby*. Praha: Mladá fronta, 1982, s. 119.

k totalitním režimům tím, že potírají právo umělce ke svobodnému projevu.²⁷⁸ Jiránek po návštěvě kongresu, na schůzi ÚV SČS, uvažuje o Stockhausenovi a elektronické hudbě ještě takto: „Já nepochybuji, že ten Stockhausen již celým svým zjevem je člověk, který vás určitým způsobem zaujme, prostě něco v něm je, ať pozitivního nebo negativního, bohužel zatím více toho negativního, ale je to prostě určitý zjev, s kterým je třeba se určitým způsobem vypořádat – ať se oni domnívají subjektivně, že to je hudba a umění, já proti tomu protestuji, to rozhodně za hudbu a umění nepovažuji, protože to nemá vnitřní řád, ten je velmi subjektivní a velmi náhodný a následkem toho myslím, že tento veliký predikát hudby a umění tomu nelze vůbec přiznat, ať oni subjektivně dělají, co mohou“.²⁷⁹ Jiránek tak zastával odmítavý postoj k západní avantgardní hudbě i v době, kdy uznal, že důsledná aplikace ždanovovských principů a totální podřízení umění ideologickým požadavkům v počátcích 50. let svedla hudební tvorbu svazových skladatelů do slepé uličky.

²⁷⁸ KŘUPKOVÁ, Lenka. "Ideologically progressive art" meets Western avant-garde. In: VESIĆ, Ivana, Vesna PENO a Božan UDOVIČ. *THE TUNES OF DIPLOMATIC NOTES: Music and Diplomacy in Southeast Europe (18th–20th century)*. Belgrade and Ljubljana, 2020, s. 158.

²⁷⁹ NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 13 (zasedání ÚV 1958), složka 02 (34. zasedání ÚV 3. 7. 1958) – diskuse o soudobé hudbě, s. 14/2–14/3.

ZÁVĚR

Jaroslav Jiránek byl výraznou osobností československé hudební kultury 50. a 60. let 20. století. Díky své oddanosti k nově nastolenému komunistickému režimu se i přes své mládí, a absenci formálního vzdělání v oboru hudební vědy, dostal k pozicím, které měly na směřování československé hudební vědy i celé hudební kultury markantní vliv. Začátkem 50. let Jiránek kromě nově vzniklého Svazu československých skladatelů působil i v Československém rozhlasu jako vedoucí ideově uměleckého úseku. V této pozici se negativně uvedl jako agresivní ideolog, jenž ve jménu nového režimu prováděl programové i personální přesuny a čistky. Pozitivněji lze hodnotit Jiránkovo působení v Československé akademii věd a jeho vedení Ústavu hudebních věd v 60. letech 20. století, ze kterého vybudoval velké muzikologické pracoviště, které významně přispělo k rozvoji tohoto vědního oboru u nás.

Jiránek je autorem několika stovek publikací a textů. Na počátku své kariéry se soustředil na popularizaci komunistické ideologie, v 60. letech svou pozornost, díky prohloubení znalostí v oblasti hudební vědy, pozvolna obracel k muzikologickým tématům. V tomto období se také přimknul k Asafjevově intonační teorii a věnoval jí několik svých publikací, kterými chtěl prokázat relevantnost tohoto konceptu i pro české hudební prostředí. Přestože Asafjev pojem *intonace* jasně nedefinoval, byly mu Jiránkem přisuzovány ideové a společenské významy, díky čemuž byl tento teoretický koncept v období komunistického režimu v Československu velmi podporován. Jiránek ale projevil také vlastní invenci, když intonační analýzu později spojil se statistikou, která se však omezovala spíše na mechanické vyhodnocování četnosti výskytu hudebních jevů zejména v oblasti melodiky. Po roce 1968 měl Jiránek vlivem vyškrcnutí z komunistické strany a následného vyřazení z politických a organizačních aktivit větší prostor pro vědeckou práci a stal se tak patrně naším nejvíce publikujícím muzikologem druhé poloviny 20. století. Hodnota jeho produkce ale nebyla vyrovnaná. Spolu s Ivanem Poledňákem lze konstatovat, že část přináší z odstupů let jen faktografický přínos, část je cenným studijním materiálem pro historický výzkum vztahů mezi dobou, vědou, politikou, ideologií a etikou, a část představuje snahu o

odborné výkony v rámci hudební teorie a její metodologie.²⁸⁰ Co se týče pozdějšího Jiránkova sémiotického zaměření, byl v rámci Pražského týmu pro hudební sémiotiku řazen k nejvíce publikujícím osobnostem. Sáva Šabouk (vedoucí Mezioborového týmu pro vyjadřovací a sdělovací systémy umění, v jehož rámci fungoval zmíněný Pražský tým pro hudební sémiotiku) jej dokonce považoval za jednoho z nejschopnějších členů týmu.²⁸¹ Důvodem tohoto označení bylo ale převážně Jiránkovo silné promarxistické smýšlení, jež bylo vlastní i samotnému Šaboukovi, ke kterému měl Jiránek ze všech členů týmu nejbliž. Filozofie marxismu-leninismu ale české hudebně sémiotické bádání ve velké míře ovlivňovala mj. tím, že nepřipouštěla diskusi o západních myšlenkových proudech. Jiránkovo zapojení do sémiotického výzkumu tak lze hodnotit ambivalentně.

Cílem diplomové práce bylo především zhodnotit jeho činnost v 50. a 60. letech 20. století. V té době se jako ideolog a jeden z předních funkcionářů Svazu československých skladatelů významně podílel na uplatňování estetiky socialistického realismu v naší hudební kultuře. Byl v této souvislosti jedním z tvůrců někdejších svazových směrnic a opatření, které měly přispět k co nejrychlejší výstavbě socialismu, a participoval také na jejich tvrdém prosazování. Aktivně se podílel na hrubých formách diskriminace a nevyhýbal se ani cenzuře, výhrůzkám a politickým nátlakům. Na jeho podnět docházelo mj. také k vylučování členů ze Svazu. Po roce 1953 Jiránek svou rétoriku mírnil a zdánlivě začal přehodnocovat svá dřívější přesvědčení. Ve skutečnosti šlo ale pouze o jeho adaptaci na novou situaci, která vyžadovala odstranění všeho, co souviselo s kultem osobnosti. Ne zrovna pozitivně lze hodnotit také Jiránkovo působení v čele svazového periodika *Hudební rozhledy*. Redakční úvodníky totiž využíval k prezentaci ideologických tezí, včetně svých vlastních estetických a vkusových názorů. I když jako šéfredaktor nesl za podobu časopisu největší zodpovědnost, paradoxně zpochybňoval jeho obsah i příspěvky svých kolegů.

V 60. letech Jiránek v duchu postupného uvolňování atmosféry ve společnosti hovořil o tom, že vedení hudební kultury v 50. letech provázely omyly, a že odmítání hudby

²⁸⁰ POLEDŇÁK, Ivan. Jaroslav Jiránek, In: Český hudební slovník osob a institucí [online]. [cit. 2024-04-22]. Dostupné z: https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=4977.

²⁸¹ BĚHANOVÁ, Michaela. *Specifika české hudební sémiotiky*. Brno, 2015. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, s. 46.

ze Západu bylo chybou, protože neznalost jiných směrů brzdila umělecký rozvoj svazových skladatelů. To bylo ale opět v rozporu s jeho i nadále trvajícím příklonem k pojetí kultury dle Ždanovových principů, uplatňovaných právě v Jiránkem kritizovaných 50. letech. Jeho názorový obrat lze s odstupem chápat jako výraz oportunistu, vícekrát v jeho dřívější i budoucí profesní kariéře projevený. Takto bylo i normalizační období pro Jiráňka etapou snahy o znovunabytí přízně režimu, protože mj. i kvůli své jím později zmiňované přílišné benevolentnosti při vedení Ústavu hudebních věd přišel jak o místo ředitele této instituce, tak i o své funkcionářské pozice ve Svazu československých skladatelů. Jeho stanoviska v oblasti kulturní politiky, vládnoucí ideologie i estetiky nebyla konzistentní, ale přizpůsobovaná momentální situaci. To z něj také dělá poněkud kontroverzní osobnost československé muzikologie, jejíž přínos je v těchto souvislostech značně diskutabilní. I přesto, že byl Jiránek součástí minulosti, na kterou nemůžeme být v mnoha ohledech pyšní, je potřeba ji přijmout a přistoupit k jejímu kompletnímu hudebně-historiografickému zpracování. Předkládaná práce snad představuje přínosný díl této „mozaiky“.

RESUMÉ

Diplomová práce pojednává o Jaroslavu Jiránkovi, vlivné osobnosti československé socialistické hudební kultury. Cílem práce je představit Jiráňka jako kulturního politika, ideologa a jednoho z hlavních funkcionářů Svazu československých skladatelů. Tato organizace totiž v období 50. a 60. let 20. století určovala po vzoru Svazu sovětských skladatelů podobu hudební kultury v komunistickém Československu.

Práce sestává ze dvou hlavních kapitol, přičemž první z nich se snaží podat ucelené informace o Jiráňkově životě, profesní dráze a publikační činnosti. Druhá kapitola se v kontextu období od Února 1948 do roku 1969 věnuje vývoji jeho smýšlení a prosazování tezí v souladu s komunistickou ideologií. Východiskem pro sestavení Jiráňkova profilu ideologa a funkcionáře je analýza jeho příspěvků v muzikologických periodikách a pramenný výzkum dostupných archiválií.

SUMMARY

The thesis deals with Jaroslav Jiránek, an influential personality of Czechoslovak socialist music culture. The aim of the thesis is to present Jiránek as a cultural politician, ideologist and one of the main functionaries of the Czechoslovak Composers' Union. This organization, in fact, determined the shape of musical culture in communist Czechoslovakia in the 1950s and 1960s, following the example of the Soviet Composers' Union.

The thesis consists of two main chapters, the first of which attempts to provide comprehensive information about Jiránek's life, career and publishing activities. The second chapter focuses on the development of his thought and advocacy of theses in line with communist ideology in the context of the period from February 1948 to 1969. The starting point for constructing a profile of Jiránek as an ideologist and functionary is an analysis of his contributions to musicological periodicals and source research of available archival material.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Diplomarbeit beschäftigt sich mit Jaroslav Jiránek, einer einflussreichen Persönlichkeit der tschechoslowakischen sozialistischen Musikkultur. Ziel der Arbeit ist es, Jiránek als Kulturpolitiker, Ideologe und einen der Hauptfunktionäre des Tschechoslowakischen Komponistenverbandes darzustellen. Diese Organisation bestimmte in den 1950er und 1960er Jahren die Form der Musikkultur in der kommunistischen Tschechoslowakei nach dem Vorbild des sowjetischen Komponistenverbands.

Die These besteht aus zwei Hauptkapiteln, von denen das erste versucht, umfassende Informationen über Jiráneks Leben, Karriere und Publikationstätigkeit zu liefern. Das zweite Kapitel konzentriert sich auf die Entwicklung seines Denkens und das Vertreten von Thesen im Einklang mit der kommunistischen Ideologie im Kontext der Zeit von Februar 1948 bis 1969. Ausgangspunkt für die Erstellung eines Profils von Jiránek als Ideologe und Funktionär ist eine Analyse seiner Beiträge in musikwissenschaftlichen Zeitschriften und eine Quellenrecherche des vorhandenen Archivmaterials.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Literatura

1. ASAFJEV, Boris. *Hudební forma jako proces*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965.
2. ASAFJEV, Boris. *Muzykalnaja forma kak process*. Moskva: Muzgiz, 1930.
3. BAJER, Jiří. *Malý slovník sovětských skladatelů*. 2. doplněné vydání. Praha: Ústřední výbor Svazu československo–sovětského přátelství, 1958.
4. BAJER, Jiří. *Sovětská hudební kultura*. Praha: Supraphon, 1978.
5. BAJGAROVÁ, Jitka, Róbert BAYER a Jana VOJTĚŠKOVÁ. *Kdo je kdo v současné české muzikologii*, Praha: Česká společnost pro hudební vědu, 2001.
6. BLUME, Friedrich a Ludwig FINSCHER. *Die Musik in Geschichte und Gegenwart: allgemeine Enzyklopädie der Musik. Personenteil 9, Him–Kel*. Kassel: Bärenreiter, 2003.
7. BUŽGA, Jaroslav a kol. *Průvodce po pramenech k dějinám hudby: fondy a sbírky uložené v Čechách*. Praha: Academia, 1969.
8. ČERNUŠÁK, Gracian, Bohumír ŠTĚDRŮŇ a Zdenko NOVÁČEK. *Československý hudební slovník osob a institucí. Sv.1. A–L*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963.
9. ČERNUŠÁK, Gracian, Bohumír ŠTĚDRŮŇ a Zdenko NOVÁČEK. *Československý hudební slovník osob a institucí. Sv.2. M–Ž*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965.
10. ČURDA, Vojtěch. *Ladislav Štoll: Příběh komunistického ideologa a formování československé kultury ve 20. století*. Praha: Academia, 2022.
11. DAHLHAUS, Carl. *Riemann Musik-Lexikon*. Mainz: B. Schott's Söhne, 1972.
12. EGGBRECHT, Hans Heinrich a Carl DAHLHAUS. *Brockhaus Riemann Musiklexikon: Bd. 2, E–K*. Mainz: Schott, 1995.
13. ENGELS, Friedrich. *Vývoj socialismu od utopie k vědě*. Přeložil Ladislav ŠTOLL. Praha: Svoboda, 1945.
14. FRANC, Martin a Věra DVOŘÁČKOVÁ. *Dějiny Československé akademie věd. I, 1952–1962*. Praha: Academia, 2019.
15. FUKAČ, Jiří, Jaroslav JIRÁNEK, Ivan POLEDŇÁK a Jaroslav VOLEK. *Základy hudební sémiotiky. Díly I, II, III*. Brno: Masarykova univerzita, 1992.

16. GLEBOV, Igor. *Simfoničeskíe etjudy*. Peterburg: Gosudarstvennaja filarmonija, 1922.
17. HONS, Miloš. *Hudba jako horký tep života. Kapitoly z dějin české hudební estetiky, vědy a kritiky od Února k Srpnu (1948–1968)*. Praha: Togga, 2015.
18. HUDEC, Vladimír. *Zdeněk Fibich*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1971.
19. JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003.
20. JIRÁNEK, Jaroslav. *Asafjevova teorie intonace, její geneze a význam*. Praha: Academia, 1967.
21. JIRÁNEK, Jaroslav. *Eseje o romantismu*. Praha: Panton, 1989.
22. JIRÁNEK, Jaroslav. *Příspěvek k teorii a praxi intonační analýzy*. Praha: DILIA, 1965.
23. JIRÁNEK, Jaroslav. *Socialistický realismus jako vůdčí ideově estetický princip naší současné hudební tvorby*; JIRÁNEK, Jaroslav a Milada LADMANOVÁ. *Hovory o intonaci*. Praha: Divadelní ústav. 1980.
24. JIRÁNEK, Jaroslav. *Tajemství hudebního významu*. Praha: Academia, 1979.
25. JIRÁNEK, Jaroslav. *Umění rozezpívat myšlenku. Pokus o intonační analýzu*. Praha: Panton, 1965.
26. JIRÁNEK, Jaroslav. *Vít Nejedlý. Z historie bojů o novou, socialistickou kulturu*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1959.
27. JIRÁNEK, Jaroslav. *Zdeněk Fibich*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963.
28. JIRÁNEK, Jaroslav. *Zdeněk Nejedlý učitel mladé generace*. Praha: Národní hudební vydavatelství – Orbis, 1952.
29. JIRÁNEK, Jaroslav. *Muzikologické etudy*. Praha: Panton, 1981.
30. JIRÁNEK, Jaroslav. *Smetanova operní tvorba I. Od Braniborů v Čechách k Libuši*. Praha: Supraphon, 1984. Dílo a život Bedřicha Smetany, sv. 3.
31. JIRÁNEK, Jaroslav. *Smetanova operní tvorba II. Od Dvou vdov k Viole*. Praha: Supraphon, 1989. Dílo a život Bedřicha Smetany, sv. 4.
32. JIRÁNEK, Jaroslav. *Vít Nejedlý. Z historie bojů o novou, socialistickou kulturu*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1959.
33. JIRÁNEK, Jaroslav. *Vztah hudby a slova v tvorbě Bedřicha Smetany*. Praha: Academia, 1976.
34. JIRÁNEK, Jaroslav. *Základní vývojové linie předmarxistické estetiky*. Praha: AMU – Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

35. KNAPÍK, Jiří. *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948–1953*. Praha: Libri, 2002.
36. KNAPÍK, Jiří. *V zajetí moci: Kulturní politika, její systém a aktéři 1948–1956*. Praha: Libri, 2006.
37. Kolektiv autorů. *Dějiny české hudební kultury 1890–1945*. 2 sv., Praha: Academia, 1971, 1982.
38. Kolektiv autorů. *Hudební věda 1962: Studie Kabinetu pro soudobou hudbu*. II. Praha: Knihovnice Hudebních rozhledů, 1962.
39. KOPECKÝ, Václav. *Za socialistické vlastenectví a proletářský internacionalismus*. Praha: Svoboda, 1952.
40. KOSTLÁN, Antonín, ed. *Věda v Československu v období normalizace (1970–1975): sborník z konference, (Praha, 21.–22. listopadu 2001)*. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy, 2002.
41. MARX, Karl a Friedrich ENGELS. *Manifesto of the Communist Party*. London: J. E. Burghard, 1848.
42. MATZNER, Antonín, POLEDŇÁK, Ivan a WASSERBERGER, Igor. *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. Díl 2. Část jmenná, Světová scéna: L–Ž*. Praha: Supraphon, 1987.
43. OČADLÍK, Mirko a Robert SMETANA a kol. *Československá vlastivěda: díl IX. Umění – Hudba*. Praha: Horizont, 1971, Sv. 3.
44. PACLT, Jaromír. *Slovník světových skladatelů*. Praha: Editio Supraphon, 1972.
45. SADIE, Stanley a John TYRRELL. *The new Grove dictionary of music and musicians*. Volume 13, Jennens to Kuerti. New York: Grove, 2001.
46. SADIE, Stanley. *The new Grove dictionary of music and musicians*. Volume 9, Iacobus to Kerman. New York: Grove, 1980.
47. SKLENÁŘOVÁ, Sylva, ed. *Možnosti a meze výzkumu dějin vysokého školství po roce 1945: sborník z konference: 14.–15.10.2009, Hradec Králové*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010.
48. SMOLKA, Jaroslav a kol. *Malá encyklopedie hudby*. Praha: Editio Supraphon, 1983.
49. SYCHRA, Antonín. *Stranická hudební kritika spoluvůrce nové hudby (Úvod do hudební estetiky socialistického realismu)*. Praha: Národní vydavatelství Orbis, 1951.

50. TŘEŠTÍK, Michael. *Kdo je kdo v České republice na přelomu 20. století: 5000 biografických hesel nejvýznamnějších osobností*. Praha: Agentura Kdo je kdo, 1998.
51. VESÍČ, Ivana, Vesna PENO a Boštan UDOVIČ. *THE TUNES OF DIPLOMATIC NOTES: Music and Diplomacy in Southeast Europe (18th–20th century)*. Belgrade and Ljubljana, 2020.
52. VOLEK, Tomislav. *Osobnosti světové hudby*. Praha: Mladá fronta, 1982.
53. VYSLOUŽIL, Jiří. *Hudební slovník pro každého*. II. Díl, Skladatelé a hudební spisovatelé. Vizovice: Lípa, 1999.
54. VYSLOUŽIL, Jiří a Jiří FUKAČ. *Slovník české hudební kultury*. Praha: Supraphon, 1997.

Periodika

1. ANONYM. *Hlavní zásady návrhu na reorganizaci SČS*. Hudební rozhledy. 1953, 6(1), s. 12–13.
2. ANONYM. *Skladatelská anketa*. Hudební rozhledy. 1959, 12(1), s. 14–15.
3. ANONYM. *Směleji a rozhodněji za rozvoj české a slovenské hudby*. Hudební rozhledy. 1953, 6(9), s. 372–383.
4. ANONYM. *Stalinovy ceny v oboru hudby 1951*. Hudební rozhledy. 1951, 4(13), s. 16–17.
5. ANONYM. *V čem jsme zůstali pozadu*. Hudební rozhledy. 1956, 9(18), s. 745–746.
6. ČERNOHORSKÁ, Milena, Emil HRADECKÝ, Vladimír HUDEC, Jiří PILKA, Ivan POLEDŇÁK a Miloš ŠTĚDRŇ. *Zpráva o činnosti a rekapitulační komise sekce hudebních vědců a kritiků Svazu čs. Skladatelů*. Hudební věda. 1969, 6(3), s. 326–339.
7. ČERNÝ, Miroslav Karel. *Jaroslav Jiránek: Socialistický realismus jako vůdčí princip naší současné hudební tvorby. Jaroslav Jiránek – Milada Ladmanová: Hovory o intonaci*. Hudební věda. 1982, 19(4), s. 368–370.
8. ČERNÝ, Miroslav Karel. *Jaroslav Jiránek: Tajemství hudebního významu. Praha 1979, Academia. 164 stran*. Hudební věda. 1980, 17(4), s. 365–368.

9. ČERNÝ, Miroslav Karel. *Předmět hudební historiografie. Příspěvek k problematice metodologie hudebně historické práce.* Hudební věda. 1964, 1(4), s. 587–588.
10. FUKAČ, Jiří. *Jaroslav Jiránek: Muzikologické etudy.* Estetika. 1983, 20(4), s. 254–256.
11. HONS, Miloš. *Intonační teorie a česká hudební věda 50. a 60. let minulého století.* Živá hudba. 2014, (5), s. 58–89.
12. JIRÁNEK, Jaroslav. *Harry Goldschmidt sedmdesátiletý.* Hudební věda. 1980, 17(4), s. 378–379.
13. JIRÁNEK, Jaroslav. *Hudba a resoluce ÚV KSČ o filmu.* Hudební rozhledy. 1950, 8–9(2), s. 234–235.
14. JIRÁNEK, Jaroslav. *Hudba je mocnou individualizační silou. Úvaha historická i aktuální.* Hudební rozhledy. 1968, 21(7), s. 183–187.
15. JIRÁNEK, Jaroslav. *Kongres v Kolíně nad Rýnem.* Hudební rozhledy. 1958, 11(15), s. 608–613.
16. JIRÁNEK, Jaroslav. *Nové úkoly SČS.* Hudební rozhledy. 1951, 3(14), s. 4–11.
17. JIRÁNEK, Jaroslav. *Otázky, které nám klade dnešek.* Hudební rozhledy. 1956, 9(9), s. 353–354.
18. JIRÁNEK, Jaroslav. *Poučné a užitečné setkání.* Hudební rozhledy. 1957, 10(13), s. 573–577.
19. JIRÁNEK, Jaroslav. *Smysl života a práce.* Hudební rozhledy. 1960, 13(10), s. 418.
20. JIRÁNEK, Jaroslav. *Statistika jako pomocný nástroj intonační analýzy.* Hudební věda. 1971, 8(2), s. 165–182.
21. JIRÁNEK, Jaroslav. *Varšavské meditace nad soudobostí.* Hudební rozhledy. 1958, 11(20), s. 821–825.
22. JIRÁNEK, Jaroslav. *Vystoupení soudruha Ždanova o otázkách sovětské hudby ve světle XIX. Sjezdu KSSS.* Hudební rozhledy. 1953, 6(4), s. 136–141.
23. JIRÁNEK, Jaroslav. *Základní filozofické problémy marxistické muzikologie.* In: Hudební věda III–IV. Praha: Knihnice Hudebních rozhledů, 1962, s. 29–64.

24. JIRÁNEK, Jaroslav. *Zamyšlení nad vlastní činností: Bilance činnosti Ústavu pro hudební vědu ČSAV a jeho nejbližší úkoly*. Hudební věda. 1970, 7(4), s. 399–406.
25. JIRÁNEK, Jaroslav. *Za socialistické vlastenectví a proti buržoaznímu kosmopolitismu*. Hudební rozhledy. 1952, 5(2), s. 4–6.
26. KARÁSEK, Bohumil. *Z historie bojů o socialistický charakter naší kultury. Poznámky na okraj knihy Jaroslava Jiránka o Vítu Nejedlém*. Hudební rozhledy. 1960, 13(21), s. 884–887.
27. KŘUPKOVÁ, Lenka. *“The Most Obedient” of All Art Unions. The Union of Czechoslovak Composers and Its Reflection of the Developments of 1956*. Hudební věda. 2022, 59(4), s. 510–527.
28. KŘUPKOVÁ, Lenka. *Varšava – Darmstadt východu. K reflexi varšavského podzimu*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Philosophica, Philosophica – Aesthetica, Musicologica Olomucensia IX – In Honorem Ivan Poledňák, Olomouc 2007, s. 139–145.
29. LADMANOVÁ, Milada. *Výběrová bibliografie prof. PhDr. Jaroslava Jiránka, DrSc.* Hudební věda. 1993, 30(1), s. 89–95.
30. POLEDŇÁK, Ivan. *Dvě významné Jiránkovy knihy*. Hudební rozhledy. 1982, 35(9), s. 474–477.
31. POLEDŇÁK, Ivan. *Jaroslav Jiránek: Eseje o romantismu*. Hudební věda. 1992, 29(4), s. 367–368.
32. POLEDŇÁK, Ivan. *Jaroslav Jiránek: Vztah hudby a slova v tvorbě Bedřicha Smetany*. Estetika. 1979, 16(1), s. 60–62.
33. POLEDŇÁK, Ivan. *Muzikolog a estetik v labyrintu politiky a ideologie: Antonín Sychra I*. Hudební rozhledy. 2009, 62(10), s. 53–54.
34. POLEDŇÁK, Ivan. *Muzikolog a estetik v labyrintu politiky a ideologie: Antonín Sychra II*. Hudební rozhledy. 2009, 62(11), s. 53–54.
35. POSPÍŠIL, Vilém. *Nad Jiránkovou knihou o české deklamaci*. Hudební rozhledy. 1978, 31(10), s. 474–476.
36. SÁDECKÝ, Zdeněk. *Recenze: Jiránkův Asafjev*. Hudební rozhledy. 1969, 22(5), s. 144–146.
37. VIČAR, Jan. *Předmluva*. In. Musicologica Olomucensia III: In Honorem Jaroslav Jiránek, ed. Jan Vičar a kol. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1997, s. 13–14.

38. VIČAR, Jan. *Bibliographie der ausgewählten schriften von Jaroslav Jiránek*. In: *Musicologica Olomucensia III: In Honorem Jaroslav Jiránek*, ed. Jan Vičar a kol. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1997, s. 15–27.
39. VIČAR, Jan. *Recenze: Jiří Fukač, Jaroslav Jiránek, Ivan Poledňák, Jaroslav Volek a kolektiv: Základy hudební sémiotiky I, II, III*. *Hudební věda*. 1996, 33(1), s. 81–83.
40. VOLEK, Jaroslav. *Jaroslav Jiránek: Muzikologické etudy, Praha 1981, Panton*. *Hudební věda*. 1983, 20(1), s. 86–88.
41. VOLEK, Jaroslav. *Mezinárodní seminář hudebních vědců*. *Hudební rozhledy*. 1963, 16(14), s. 596–599.
42. VOLEK, Jaroslav. *Teorie intonace, její geneze, současný stav a problémy*. *Hudební věda*. 1966, 3(1), s. 284–291.
43. ZICH, Jaroslav. *Příspěvek k teorii a praxi intonační analýzy, Umění rozezpívat myšlenku – Cenný přínos pro hudební vědu*. *Hudební rozhledy*. 1967, 20(10), s. 302–303.

Internetové zdroje

1. ANONYM. *Výměna legitimací KSČ jako záminka pro kádrové čistky*, In: *Paměť národa* [online]. [cit. 2024–03–24]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/stalo-se/vymena-legitimaci-ksc-jako-zaminka-pro-kadrove-cistky>.
2. KŘUPKOVÁ, Lenka. *Ideologie a politika*. Prezentace k výuce předmětu *Hudba v komunistickém režimu*. Univerzita Palackého v Olomouci, Katedra muzikologie, 2022 [online]. [cit. 2024–04–12]. Dostupné také z: https://moodle.upol.cz/pluginfile.php/1486594/mod_resource/content/1/Ideologie%20a%20politika.pdf.
3. MACH, Vladimír. *Jiří Pelikán* [online]. [cit. 2024–03–11]. Dostupné z: https://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_pelikanj.php.
4. POLÁČEK, Radek. *Václav Talich*, In: *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. [cit. 2024–03–13]. Dostupné z: https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=4201.
5. POLEDŇÁK, Ivan. *Milada Ladmanová*, In: *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. [cit. 2022–10–25]. Dostupné z:

https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=6269.

6. POLEDŇÁK, Ivan. *Jaroslav Jiránek*, In: Český hudební slovník osob a institucí [online]. [cit. 2022–02–04]. Dostupné z: https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=4977.
7. PROCHÁZKOVÁ, Jarmila. *Ústav pro hudební vědu Akademie věd*, In: Český hudební slovník osob a institucí [online]. [cit. 2022–11–29]. Dostupné z: https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=7804.
8. *Setkání na Labi* [online]. [cit. 2023–09–28]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/195514-setkani-na-labi/prehled/>.
9. *Společnost Zdeňka Fibicha v letech 1940–1977* [online]. [cit. 2022–12–01]. Dostupné z: <https://melodramfest.cz/spolecnost-zdenka-fibicha/>.
10. VALDEN, Milan. *Theodor W. Adorno – filozof mnoha tváří*. Opera+ [online]. 2019 [cit. 2024–03–22]. Dostupné z: <https://operaplus.cz/theodor-w-adorno-filozof-mnoha-tvari/>.
11. ZAPLETAL, Petar. *Svaz československých skladatelů*, In: Český hudební slovník osob a institucí [online]. [cit. 2023–05–18]. Dostupné z: https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=5881.

Diplomové práce

1. BĚHANOVÁ, Michaela. *Specifika české hudební sémiotiky*. Brno, 2015. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita.
2. KORYŤÁKOVÁ, Adéla. *Witold Lutoslawski a Varšavský podzim v zrcadle dobového tisku v letech 1956–1994*. Olomouc, 2015. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci.
3. KRAMÁŘ, Václav. *Komparace hudebního díla v autorskoprávní a muzikologické oblasti reflexe; k aktuálním problémům a podobám hudebního plagiátu ve 20. století*. Olomouc, 2012. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci.
4. MAZÁNEK, Martin. *Jiří Pauer: Žvanivý slimejš a Červená Karkulka*. Brno, 2013. Disertační práce. Masarykova univerzita.

5. OPÁLKA, Marek. *Eduard Hanslick v české estetice*. Brno, 2011. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita.
6. ŠUSTÍKOVÁ, Věra. *Zdeněk Fibich a český koncertní melodram*. Olomouc, 2015. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci.

Archiválie

1. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – životopis ze dne 25. 3. 1955.
2. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – doplňující dokument k přihlášce za člena SČS.
3. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – dotazník SČSKU ze dne 15. 12. 1985.
4. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – životopis ze dne 6. 6. 1960.
5. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 234/1, osobní složka Jaroslava Jiránka – tvůrčí objednávka ze dne 22. 7. 1961.
6. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 234/1, osobní složka Jaroslava Jiránka – dopis Jaroslava Jiránka adresovaný výboru ČHF ze dne 15. 10. 1964.
7. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 234/1, osobní složka Jaroslava Jiránka – recenze Antonína Sychry na Jiránkovu práci *Asaffjevova teorie intonace, její geneze a význam* ze dne 20. 9. 1967.
8. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – návrh na přijetí za člena SČSKU.
9. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – návrh SČSKU na udělení státního vyznamenání „Za vynikající práci“ doc. Dr. Jaroslavu Jiránkovi, DrSc.
10. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – přihláška do SČS ze dne 1. 10. 1950.

11. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – návrh SČS na udělení vyznamenání „Za vynikající práci“ dr. Jaroslavu Jiránkovi ze dne 29. 1. 1960.
12. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – dopis Závodní organizace KSČ v Československém rozhlasu adresovaný Přípravné komisi výboru KSČ při SČS ze dne 2. 2. 1951.
13. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – posudek Závodní organizace KSČ v Československém rozhlasu na Jaroslava Jiránka.
14. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – výpis z členského aktivu sekce hudebních vědců a kritiků ze dne 10. 4. 1968.
15. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 234/1, osobní složka Jaroslava Jiránka – žádost o přijetí do SČSKU ze dne 16. 7. 1979.
16. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – dotazník SČSKU ze dne 16. 7. 1981.
17. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – návrh na přijetí za člena SČSKU ze dne 9. 12. 1980.
18. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, fotografie Jaroslava Jiránka.
19. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – životopis ze dne 25. 3. 1955.
20. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – doplňující dokument k přihlášce za člena SČS.
21. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – dotazník SČSKU ze dne 15. 12. 1985.

22. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – životopis ze dne 6. 6. 1960.
23. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 234/1, osobní složka Jaroslava Jiránka – tvůrčí objednávka ze dne 22. 7. 1961.
24. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 234/1, osobní složka Jaroslava Jiránka – dopis Jaroslava Jiránka adresovaný výboru ČHF ze dne 15. 10. 1964.
25. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 234/1, osobní složka Jaroslava Jiránka – recenze Antonína Sychry na Jiránkovu práci *Asafjevova teorie intonace, její geneze a význam* ze dne 20. 9. 1967.
26. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – návrh na přijetí za člena SČSKU.
27. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – návrh SČSKU na udělení státního vyznamenání „Za vynikající práci“ doc. Dr. Jaroslavu Jiránkovi, DrSc.
28. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – přihláška do SČS ze dne 1. 10. 1950.
29. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – návrh SČS na udělení vyznamenání „Za vynikající práci“ dr. Jaroslavu Jiránkovi ze dne 29. 1. 1960.
30. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – dopis Závodní organizace KSČ v Československém rozhlasu adresovaný Přípravné komisi výboru KSČ při SČS ze dne 2. 2. 1951.
31. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – posudek Závodní organizace KSČ v Československém rozhlasu na Jaroslava Jiránka.
32. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – výpis z členského aktivu sekce hudebních vědců a kritiků ze dne 10. 4. 1968.

33. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 234/1, osobní složka Jaroslava Jiránka – žádost o přijetí do SČSKU ze dne 16. 7. 1979.
34. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – dotazník SČSKU ze dne 16. 7. 1981.
35. ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, osobní složka Jaroslava Jiránka – návrh na přijetí za člena SČSKU ze dne 9. 12. 1980.
36. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 10 (zasedání ÚV 1956), složka 01 (26. zasedání ÚV SČS 22. a 23. 6. 1956) – diskuse o ideových a politických otázkách v souvislosti s XX. sjezdem KSSS.
37. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 10 (Zasedání ÚV 1956), složka 01 (26. zasedání ÚV SČS 22. a 23. 6. 1956) – Záznam ze zasedání ÚV konaného dne 22. června 1956.
38. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 10 (zasedání ÚV 1956), složka 01 (26. zasedání ÚV SČS 22. a 23. 6. 1956) – diskuse o ideových a politických otázkách v souvislosti s XX. sjezdem KSSS.
39. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 10 (Zasedání ÚV 1956), složka 01 (26. zasedání ÚV SČS 22. a 23. 6. 1956) – Záznam ze zasedání ÚV konaného dne 22. června 1956.
40. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 11 (zasedání ÚV 1956, 1957), složka 03 (30. zasedání ÚV SČS 30. 5. 1957) – Záznam ze zasedání ÚV SČS konaného dne 3. května 1957.
41. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 11 (zasedání ÚV 1956, 1957), složka 03 (30. zasedání ÚV SČS 30. 5. 1957) – Záznam ze zasedání ÚV SČS konaného dne 3. května 1957.
42. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 13 (zasedání ÚV 1958), složka 02 (34. zasedání ÚV 3. 7. 1958) – diskuse o soudobé hudbě.
43. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 13 (zasedání ÚV 1958), složka 02 (34. zasedání ÚV 3. 7. 1958) – diskuse o soudobé hudbě.

44. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 16 (zasedání ÚV 1960, 1961), zasedání ÚV SČS 18. 4. 1961 – Jiránkův referát *Strana a hudba*.
45. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 16 (zasedání ÚV 1960, 1961), zasedání ÚV SČS 18. 4. 1961 – Jiránkův referát *Strana a hudba*.
46. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 17 (zasedání ÚV 1962, 1963), 14. zasedání ÚV SČS 27. 9. 1962 – diskuse o vlivu buržoazní ideologie a jejím pronikání do socialistického umění.
47. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 17 (Zasedání ÚV 1962, 1963) – Záznam z 15. zasedání ÚV konaného dne 18. února 1963.
48. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 17 (zasedání ÚV 1962, 1963), 14. zasedání ÚV SČS 27. 9. 1962 – diskuse o vlivu buržoazní ideologie a jejím pronikání do socialistického umění.
49. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 17 (Zasedání ÚV 1962, 1963) – Záznam z 15. zasedání ÚV konaného dne 18. února 1963.
50. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 18 (Zasedání ÚV 1963) – Záznam ze 3. zasedání ÚV konaného dne 18. června 1963.
51. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 18 (Zasedání ÚV 1952) – Záznam ze 17. zasedání ÚV konaného dne 19. dubna 1963.
52. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 18 (Zasedání ÚV 1963) – Záznam ze 3. zasedání ÚV konaného dne 18. června 1963.
53. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 18 (Zasedání ÚV 1952) – Záznam ze 17. zasedání ÚV konaného dne 19. dubna 1963.
54. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 24 (zasedání ÚV 1968), složka 03 (1. zasedání české části ÚV 25. 4. 1968) – diskuse o dlouholetých funkcionářích.
55. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 24 (zasedání ÚV 1968), složka 03 (1. zasedání české části ÚV 25. 4. 1968) – diskuse o dlouholetých funkcionářích.

56. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 27 (Sekretariát 1955–1969), složka 01 (Sekretariát 1960) – Záznam ze schůze sekretariátu konané dne 21. ledna 1960.
57. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 27 (Sekretariát 1955–1969), složka 01 (Sekretariát 1960) – Záznam ze schůze sekretariátu konané dne 28. ledna 1960.
58. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 27 (Sekretariát 1955–1969), složka 01 (Sekretariát 1960) – Záznam ze schůze sekretariátu konané dne 21. ledna 1960.
59. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 27 (Sekretariát 1955–1969), složka 01 (Sekretariát 1960) – Záznam ze schůze sekretariátu konané dne 28. ledna 1960.
60. NA, fond Svaz československých skladatelů, karton 32/01 – III. sjezd 1963 (3. den 26. 4. 1963) – diskuse o chybách minulosti.
61. NA, fond Svaz československých skladatelů, karton 32/01 – III. sjezd 1963 (3. den 26. 4. 1963) – diskuse o semináři marxistické muzikologie.
62. NA, fond Svaz československých skladatelů, karton 32/01 – III. sjezd 1963 (3. den 26. 4. 1963) – diskuse o chybách minulosti.
63. NA, fond Svaz československých skladatelů, karton 32/01 – III. sjezd 1963 (3. den 26. 4. 1963) – diskuse o semináři marxistické muzikologie.
64. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 5 (Zasedání ÚV 1952) – Záznam ze zasedání ÚV konaného dne 24. října 1952.
65. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 5 (Zasedání ÚV 1952) – Záznam ze zasedání ÚV konaného dne 24. října 1952.
66. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 6 (Zasedání ÚV 1953) – záznam ze zasedání ÚV SČS 27. února 1953.
67. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 6 (Zasedání ÚV 1953) – záznam ze zasedání ÚV SČS 27. února 1953.

68. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 8 (zasedání ÚV 1955),
Záznam ze zasedání ÚV SČS konaného dne 29. dubna 1955.

69. NA, fond Svaz československých skladatelů, Kartón 8 (zasedání ÚV 1955),
Záznam ze zasedání ÚV SČS konaného dne 29. dubna 1955.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Jiránkova portréto­vá fotografie (pravděpodobně z období 40. – 50. let 20. století).

Příloha č. 2: Jiránkova portréto­vá fotografie (pravděpodobně z období konce 50. let 20. století).

Příloha č. 3: Fotografie zachycující Jiráňka při práci (pravděpodobně z období 80. – 90. let 20. století).

Příloha č. 4: Fotografie zachycující Jiráňka při řečnění na I. celostátní konferenci o současné operetě (konference se konala ve dnech 17. – 19. prosince 1958 v Praze).

POUŽITÉ ZKRATKY

AMU – Akademie múzických umění

ČHF – Český hudební fond

ČMH – České muzeum hudby

ČSAV – Československá akademie věd

ČSM – Československý svaz mládeže

ČSR – Československá republika

DDOČ – Svaz dělnických divadelních ochotníků československých

ISCM – International Society for Contemporary Music (Mezinárodní společnost pro soudobou hudbu)

KSČ – Komunistická strana Československa

KSSS – Komunistická strana Sovětského svazu

NA – Národní archiv

RILM – Répertoire International de Littérature Musicale

SČS – Svaz československých skladatelů

SČSKU – Svaz českých skladatelů a koncertních umělců

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

USA – United States of America (Spojené státy americké)

ÚČSL – Ústav české a světové literatury

ÚTDU – Ústav teorie a dějin umění

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

ÚV SČS – Ústřední výbor Svazu československých skladatelů

VŠPHV – Vysoká škola politických a hospodářských věd

VV KSČ – Vysokoškolský výbor Komunistické strany Československa

ANOTACE

Jméno autora: Bc. Simona Dudková

Název katedry a fakulty: Katedra muzikologie Filozofické fakulty UP

Název diplomové práce: Jaroslav Jiránek jako vlivná osobnost československé socialistické hudební kultury

Jméno vedoucího práce: doc. PhDr. Lenka Křupková, Ph.D.

Počet znaků: 142 237

Počet příloh: 4

Počet titulů použité literatury: 54

Klíčová slova: Jaroslav Jiránek, Svaz československých skladatelů, socialistický realismus, Asafjevova teorie intonace, Ústav hudební vědy

Anotace:

Diplomová práce pojednává o Jaroslavu Jiránkovi, vlivné osobnosti československé socialistické hudební kultury. Cílem práce je představit Jiráňka jako kulturního politika, ideologa a jednoho z hlavních funkcionářů Svazu československých skladatelů. Tato organizace totiž v období 50. a 60. let 20. století určovala po vzoru Svazu sovětských skladatelů podobu hudební kultury v komunistickém Československu. Práce sestává ze dvou hlavních kapitol, přičemž první z nich se snaží podat ucelené informace o Jiráňkově životě, profesní dráze a publikační činnosti. Druhá kapitola se v kontextu období od Února 1948 do roku 1969 věnuje vývoji jeho smýšlení a prosazování tezí v souladu s komunistickou ideologií. Východiskem pro sestavení Jiráňkova profilu ideologa a funkcionáře je analýza jeho příspěvků v muzikologických periodikách a pramenný výzkum dostupných archiválií.

ANNOTATION

Author's name: Bc. Simona Dudková

Name of department and faculty: Department of Musicology, Faculty of Arts,
Palacký University in Olomouc

Title of thesis: Jaroslav Jiránek as an influential personality of Czechoslovak
socialist musical culture

Name of the thesis supervisor: doc. PhDr. Lenka Křupková, Ph.D.

Number of signs: 142 237

Number of attachments: 4

Number of literature titles used: 54

Keywords: Jaroslav Jiránek, Union of Czechoslovak Composers, socialist realism,
Asafiev's theory of intonation; Institute of Musicology, Czechoslovak Academy of
Sciences

Anotace:

The thesis deals with Jaroslav Jiránek, an influential personality of Czechoslovak socialist music culture. The aim of the thesis is to present Jiránek as a cultural politician, ideologist and one of the main functionaries of the Czechoslovak Composers' Union. This organization, in fact, determined the shape of musical culture in communist Czechoslovakia in the 1950s and 1960s, following the example of the Soviet Composers' Union. The thesis consists of two main chapters, the first of which attempts to provide comprehensive information about Jiránek's life, career and publishing activities. The second chapter focuses on the development of his thought and advocacy of theses in line with communist ideology in the context of the period from February 1948 to 1969. The starting point for constructing a profile of Jiránek as an ideologist and functionary is an analysis of his contributions to musicological periodicals and source research of available archival material.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Jiránkova portrétová fotografie (pravděpodobně z období 40.–50. let 20. století).

Zdroj: ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, fotografie Jaroslava Jiránka.

Příloha č. 2

Jiránkova portrétová fotografie (pravděpodobně z období konce 50. let 20. století).

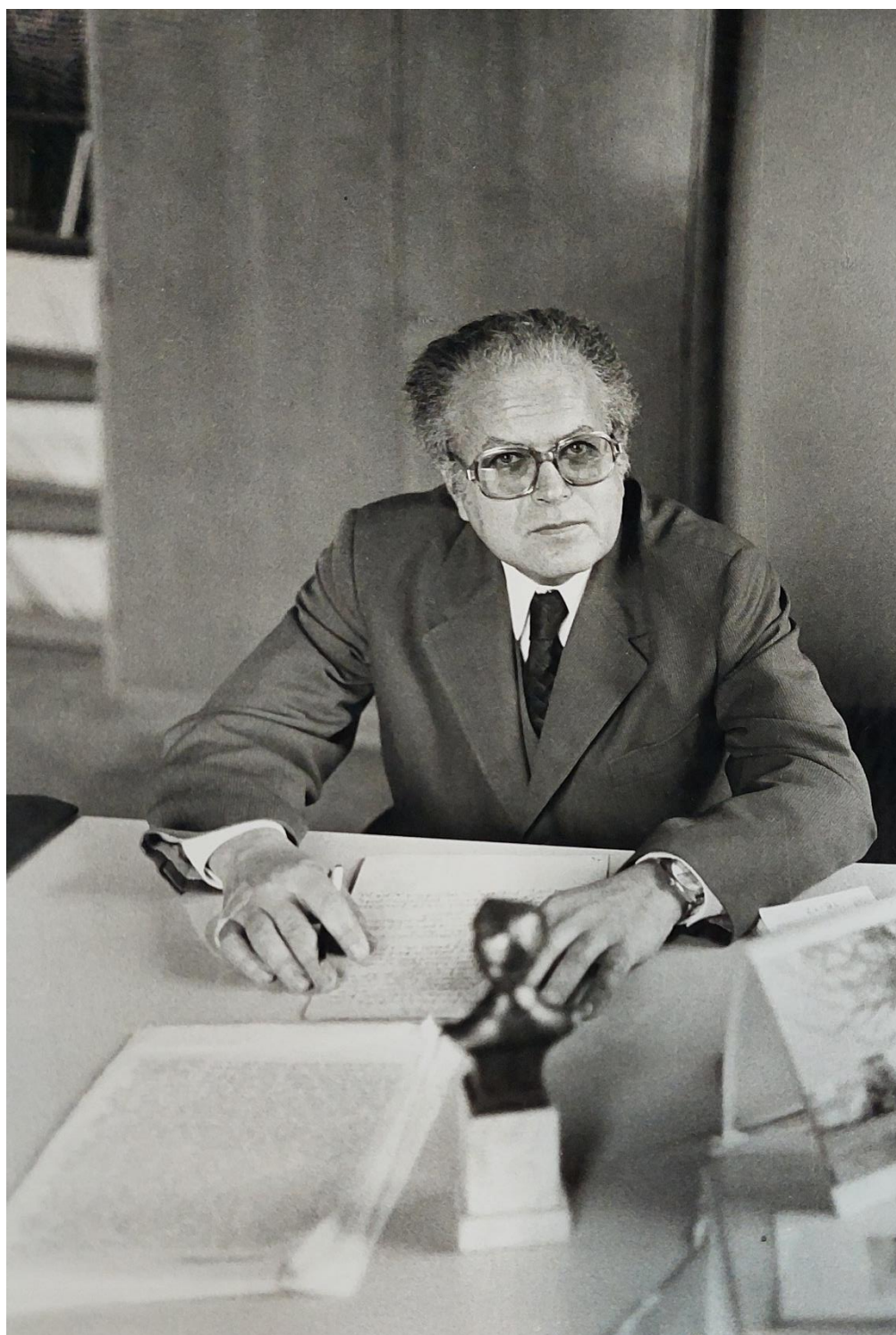
Zdroj: ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, fotografie Jaroslava Jiráňka.

Příloha č. 3

Fotografie zachycující Jiráňka při práci (pravděpodobně z období 80.–90. let 20. století).

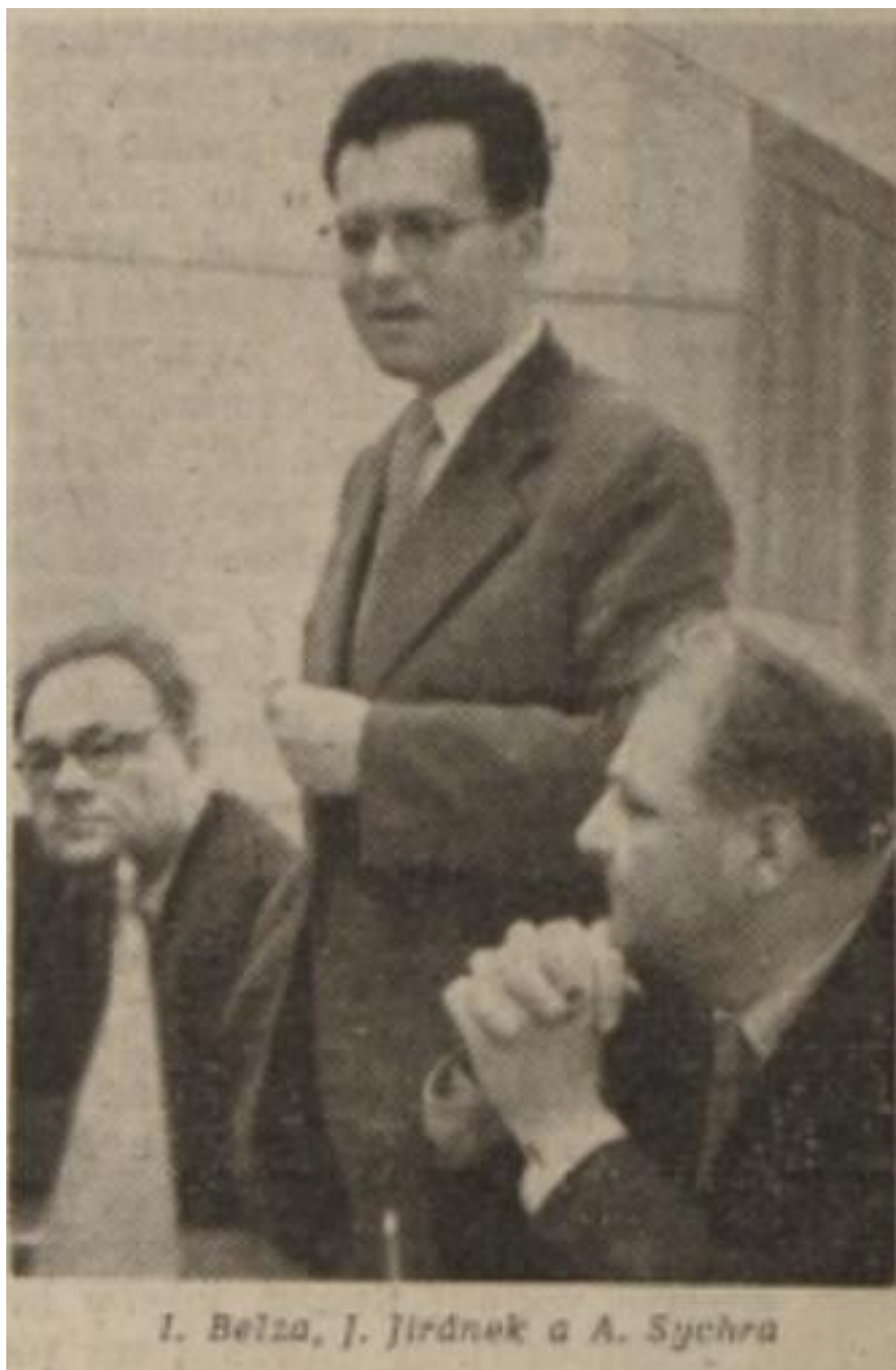
Zdroj: ČMH, fond Svaz československých skladatelů (č. př.: Sp 7/2008), složka 179/3, fotografie Jaroslava Jiráňka.

Příloha č. 4

Fotografie zachycující Jiráňka při řečnění na I. celostátní konferenci o současné operetě (konference se konala ve dnech 17.–19. prosince 1958 v Praze).

Zdroj: ANONYM. *Skladatelská anketa*. Hudební rozhledy. 1959, 12(1), s. 15.

I. Belza, J. Jiráňka a A. Sychra